

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ALMAN DİLİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**“HEINRICH BÖLL’ÜN BABASIZ EVLER” VE “REŞAT NURİ
GÜNTEKİN’İN ÇALIKUŞU” ESERLERİNDEKİ
KÜLTÜRLERARASI ÇAĞ ELEŞTİRİSİ**

Hazırlayan:

Seyit YAYLA

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Nevzat BAKIR

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2017

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ALMAN DİLİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**“HEINRICH BÖLL’ÜN BABASIZ EVLER” VE “REŞAT NURİ
GÜNTEKİN’İN ÇALIKUŞU” ESERLERİNDEKİ
KÜLTÜRLERARASI ÇAĞ ELEŞTİRİSİ**

Hazırlayan:

Seyit YAYLA

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Nevzat BAKIR

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2017

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

27/07/2017

Seyit YAYLA

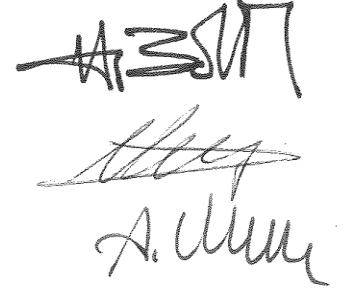
TEZ KABUL VE ONAYI

Seyit YAYLA tarafından hazırlanan “Heinrich BÖLL’ün Babasız Evler ve Reşat Nuri GÜNTEKİN’in Çalıkuşu eserlerindeki kültürlerarası çağ eleştirisi” başlıklı bu çalışma, 27/07/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hasan BOLAT

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nevzat BAKIR

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ayşe UYANIK

ÖZET

“HEINRICH BÖLL’ÜN BABASIZ EVLER” VE “REŞAT NURİ GÜNTEKİN’İN ÇALIKUŞU” ESERLERİNDEKİ KÜLTÜRLERARASI ÇAĞ ELEŞTİRİSİ

Seyit YAYLA

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı, Alman Dili ve Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz,2017

Yrd. Doç. Dr. Nevzat BAKIR

Bu çalışmada Alman ve Türk toplumlarının geçmişteki yaşamlarından, günümüze kadar meydana getirdikleri aktarımlarının ve yaşadıkları olayların; geçmişte aynı olayları yaşamalarına rağmen farklı tepkiler verdiklerinden, dolayısıyla günümüzde kendi değerlerini oluşturduklarından bahsedilmiştir. Bu bağlamda farklı kültürler, farklı birikimlere sahip olmalarını ve farklı dilleri konuşmalarını sağlamıştır.

Kültür için en önemli araç dildir. Kültürlerarası seyahat ise, öncelikle dil bilmekle mümkün olacaktır. Kültürler arasılığı bilmeyen insanlar, diğer insanların düşüncelerini ve olaylar karşısındaki davranışlarını anlamakta güçlük çekerler. Günümüz toplumlarının davranışlarının kökenini bulmak için geçmişteki yaşanmış olaylara bakılır. Bu olayların en önemlisi savaştır. Çünkü, savaşlar kültür değişimine, nüfus değişimine, yer değişimine vb. sebep olmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak; savaş ve savaş sonrası dönemde, yok olmanın eşliğinden dönmüş bu toplumların yaşadıkları sıkıntılara, Alman ve Türk toplumlarını karşılaştırılarak yer verilmiştir. Savaş sonrası dönemde her toplum sıkıntı yaşamıştır. İnsanların yaşamlarını devam ettirmelerindeki en önemli faktör kadındır. Kadının bakış açısı ve eğitim seviyesi, toplumların gelişmesinde etken olmuştur. Mesela, Türk toplumunda mermi taşıyan, savaşan Fatma Bacı'nın toplumunun geleceği için yaptığını kim unutabilir? Aynı şekilde, Babasız Evler adlı eserindeki kadınların yaşadığı sıkıntılara baktığımızda, birbirine benzerdir. Çalıkuşu romanında bir öğretmenin toplumunun toparlanmasındaki rolü dikkat çekerken, Babasız Evler eserinde toplumun kazancının durduğu bir dönemde açlık ve sefalet görülmektedir.

Savaş sonrası dönemde, bazı insanlar için savaş hala bitmemiştir. Savaşın ardında bırakmış olduğu yıkıntıda, yaşamlarını bir şekilde devam ettirebilmiş yada devam ettirememiş insanlar vardır. Bir ekme kırıntısı için, karı kocanın birbirine yalan söylediği, o bir parça ekmeği gizlice yediği yıllardır, bu yıllar. O yıllara nazaran, bu yıllar toplumların daha çok kaynaşma içinde olduğu yıllardır. İşte bu kaynaşma sayesinde ortaya çıkan kültürlerarası iletişimi sağlamadaki davranış özelliklerinin temeli ve kökeni o yıllardaki çekilen sıkıntılara da bağlıdır. Bu tezde; şu anda kültürlenmelerin gerçekleştiği Alman ve Türk toplumlarının geçmişte savaşta yaşadıkları sıkıntılar göz önünde bulundurularak ve aralarındaki ilişkiler incelenerek kültürlerarası çağ eleştirisi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Savaş sonrası edebiyatı, kültürlerarası edebiyat, kadın, toplum

ABSTRACT

INTERCULTURAL EPOCH CRITICISM IN THE WORKS “HOUSE WITHOUT GUARDIAN WRITTEN BY HEINRICH BÖLL” AND “WREN WRITTEN BY REŞAT NURİ GÜNTEKİN”

Seyit YAYLA

**Ondokuz Mayıs University, Institute of Educational Sciences,
Foreign Language Education Main Science Department, Deutsch Language and
Its Education Science Department, July, 2017**

Yrd. Doç. Dr. Nevzat BAKIR

In this study, it is aimed that the German and Turkish societies, from their past lives, to the day-to-day transmissions, in spite of the same events that they had in the past, they gave different reactions and thus today they have created their own values. In this context, different cultures, different accumulations and speak different languages. In this context, different cultures provided them to have different accumulations and to speak different languages.

The most important organ for culture is the language. For intercultural travel, it will be possible to know the language first. People, who do not know interculturality, have difficulty in recognizing other people's thoughts and behaviors. In order to find out the roots of the behavior of today's societies, we look at the past events. The most important of these events is the war. Because, wars have caused to culture change, population change, displacement etc. Starting from this information; In the war and post-war period, the troubles of those societies, which returned from the brink of extinction, were included by comparing the German and Turkish societies. In the post-war period, every society suffered. The most important factor in maintaining the lives of people is the woman. Woman's point of view and level of education were factors in the development of societies. For example, who can forget the efforts of Fatma Bacı, who carried bullets in Turkish society and fought for the future of her society? Likewise, when we look at the distress experienced by the women in the House without Guardian, they are similar to each other. While the role of a teacher in the novel of Çalığışu in attracting attention to the recovery of the

society, hunger and misery were seen in a period when the income of the society stopped in the novel *Houses without Guardian*.

In the post-war period, the war for some people had not been over yet. In the ruins the war had left behind, there were people who could keep their lives alive or couldn't. These years were the years that a wife and her husband had lied to each other for a bread crumbs and had secretly eaten a piece of that bread. For those years, these years have been a time when societies are becoming more involved. The fundamental and behavioral basis of the intercultural communication that had emerged through this fusion, was dependent on the suffering in those years. In this thesis; the criticism of the intercultural epoch was made by examining the relations and considering the difficulties experienced in war between German and Turkish societies which have now acculturations.

Key words: Postwar literature, intercultural literature, woman, society

ÖNSÖZ

İnsanların ait olma ihtiyaçları, bir şeyler yapma isteği, geleceğe eser bırakmak ya da gelecekte çocuklarının yaşantısını garanti altına alma istekleri; bunların hepsi geçmişte toplumların yaşamış olduğu sıkıntıların bilinmesinin, günümüzdeki var olma ve geleceğe aktarma uzantısıdır. Yani, bu bizim uğrunda var olduğumuz, kendimizi esirgemeyeceğimiz vatandır. Her vatanın da kendi edebiyatı vardır. Bu çalışma; Alman ve Türk toplumlarının vatanlarını kaybetmeme, var olma uğrunda savaş sonrası dönemindeki etkenleri, karşılaştırmalı edebiyat kapsamında ele alınmış ve gelecek nesil için eğitimin de önem arz ettiği bir eser olmuştur.

Çalıkuşu romanını önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün, Akşehir'de savaş esnasında 2 gün boyunca okumuş olması ve okuduktan sonra da, başucu kitabı olarak yanından ayırmaması, rastgele açarak okumaya devam etmesi; ayrıca eserdeki Feride Öğretmen'den yorumlarından övgüyle bahsederek, öğretmenlik mesleğini bir kez daha onore etmesi, bu eseri seçmemde etken olmuştur.

Tez çalışmamda benden yardımlarını esirgemeyen, özellikle davranışlarıyla beni sürekli cesaretlendirerek motive eden, içimdeki akademisyen olma yolundaki hevesimi ve isteğimi körükleyen; danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Nevzat BAKIR' a teşekkürlerimi sunuyorum.

Seyit YAYLA

Samsun , 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	2

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

1.1. Kültür	4
1.1.1. Dil ve Kültür aktarımı.....	5
1.1.1.1. Kültürle Ana Dilin ve Yabancı Dilin ilişkisi	5
1.1.1.2. Yabancı Dil Öğretimi ve Kültürün korunması	7
1.2. Kültürlenme	9
1.3. Kültürlerarasılık.....	10
1.3.1. Kültürlerarası Etkileşim	11
1.3.2. Kültürlerarası Edebiyat	13

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞLAR VE İNSAN DAVRANIŞLARI

2.1. Savaş esnasındaki Roller ve Statü	14
2.1.1. Çocuk rolleri	17
2.1.2. Kadın rolleri	19

2.1.3. Erkek rolleri	23
2.1.4. Asker rolleri	24
2.2. Devletin mali durumunun insan davranışlarına yansımaları	25
2.2.1. Savaşta yaşanan sıkıntılar	26
2.2.1.1. Savaş esnasında insanların yaşam mücadeleleri	27
2.2.1.1.1. Açlıkla mücadele	28
2.2.1.1.2. Sağlık sorunları ve hastalıklarla mücadele	30
2.3. Savaş sonrası dönemde insan davranışları	32
2.3.1. Savaş sonrası dönemde insanların yaşam savaşı	33
2.3.2. Türkiye'deki ve Almanya'daki genel durum	34
2.3.2.1. İnsanların maddi durumları.....	35
2.3.2.2. İnsanların eğitime verdikleri önem	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ SONRASI EDEBİYATI

3.1. Alman Edebiyatı	41
3.2. Türk Edebiyatı	42
3.3. Edebiyata yön veren önemli savaş unsurları	43
3.3.1. Kadın	43
3.3.2. Vatanperverlik	45
3.3.3. Geçim sıkıntısı	45
3.3.3.1. Savaş esnasında geçim sıkıntısı	46
3.3.3.2. Savaş sonrasında geçim sıkıntısı	49
3.4. Alman ve Türk Edebiyatındaki Edebi Türler	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİN İNCELENMESİ

4.1. Kadın Figürü	55
4.1.1. Kadının geçmişteki ve günümüzdeki rolü	56
4.1.2. Ev hanımı ve öğretmen olarak kadın	57
4.2. Çocuk Figürü	58
4.2.1.Öğrenci olarak çocuk	58
4.2.2. Savaştaki çocuk	59
4.3. Erkek Figürü	60
4.3.1.Baba	60
4.3.2.Baba dışındaki erkekler	61
4.3.3.Mesleğini kötüye kullanan erkek	64
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	73

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu

Dilin kültürle, kültürün edebiyatla ve her üçünün kültürlerarasılıkla olan bağı incelenmiştir. Dilin ortaya çıkışına bakıldığında; insanlar aralarında anlaşabilmek için, dil ortaya çıkmıştır. Dil iletişimi sağlayan araçtır. İnsanların birbiriyle iletişimini sağlayan bu araç, onların ortak noktası olmuştur. Yazının da bulunmasıyla birlikte; toplumların kendilerine özgü edebiyatı oluşmaya başlamıştır. Edebiyat için, insanların o dönemdeki olayları kaleme almaları yeterli olmuştur. Bu bazen askerin yazdığı bir mektup, bazen bir yazarın trende yazdığı kısa öykü, bazen de bir romandı. Böylelikle, ilerde ortaya çıkacak olan, savaş dönemi edebiyatının temelleri atılmıştı. Edebiyat olmasa, toplumlar atalarının yaşadığı sıkıntıları bilemezdi, devletlerinin vatanlarının önemini kavrayamazdılar. Kültürel bağları olmazdı. Mesela, Alman edebiyatı, Türk edebiyatı. Bu edebiyat yazıları aracılığıyla da her milletin, geçmişteki yaşadığı olayların özünü oluşturan yansımaları ve yorumları bize ışık tutmaktadır. Buda toplumların diğer milletlerden farkını, öz kültürünü oluşturmaktadır. Bu kültürler, kültürlerarası edebiyatı, diyalogu ve etkileşimi sağlamıştır.

Geçmişte yaşanan olaylar milletlerin birbirleri hakkındaki görüşlerinde de etkili olmuştur. Bu bağlamda; Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu ve Heinrich Böll'ün Babasız Evler adlı eserleriyle birlikte, özellikle geçmişten günümüze süre gelen Türk-Alman ilişkisi de göz önünde bulundurularak; Alman ve Türk Edebiyatında 20. yüzyıl'a damga vurmuş savaş sonrası döneminin ayrıntıları irdelenerek kültürlerarası çağ eleştirisi yapılmıştır ve insanların birbirlerini anlamasında, kaynaşmasında kültürlerarası eğitimin önemi vurgulanmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Toplumların var olmalarındaki en önemli etkenin, eğitim olduğu bilinmektedir. Eğitimin önemi savaşların içinde ve özellikle savaş sonrası dönemde de kendisini hissettirmiştir. Savaş stratejileri, savaştan sonra yaralanan insanlara müdahale, savaş sonrasında nüfus planlaması, sanayi vb. konularda, eğitim her zaman önem arz etmiştir. Çalıkuşu eserindeki bir öğretmenin toplumunun geleceği

için kar-kış demeden, en ücra köylerde öğretmenlik yapması bunun emsalsiz bir örneğidir. Karşılıksız sevmektir, mücadeledir. Aynı şekilde, Babasız evler adlı eserde kadınların çocuklarının geleceğini kurtarmaya çalışarak toplumlarının yok olmasını önlemeye çalışması ve gayretleri de olağandışı bir durumdur. Dolayısıyla, bu durum insanların eğitimleriyle ve kendilerini bir kültüre ait hissetmeleriyle alakalıdır.

Bu 2 eserle birlikte 20. yüzyıl'da Alman toplumunda ve Türk toplumunda meydana gelen yıkımlar, insanların çaresizlikleri, açlıktan ölmenin eşğine geldiği zamanlarda bile yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaları, günümüz insanların bilmesi gereken durumlardır. Kültürümüzün gelecekte korunabilmesi, geçmişimizle olan bağın sıkıca korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Mesela, Türkiye'de aile çocuğuna 30 yaşına gelmiş olsa bile; özellikle maddi anlamda sahip çıkarken, Almanya gibi birçok ülkede yaşı 18'e gelen gençlerin artık kendi başlarına yaşamaları öngörülmektedir. Bu davranışlar zamanla oluşan kültürlerin yansımasıdır. Kültürlerarası edebiyat ve Kültürlerarasılık bu anlamda toplumlara ışık tutmaktadır.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bilim dünyası toplumların kalkınmasını, en çok teknolojinin insan hayatına sağladığı faydalarla sağlamaktadır. Dünyanın içinde bulunduğu o savaş döneminde, devletlerin yaptığı siyasi hamleler de insanların yaşadığı sıkıntıları zaman zaman katlamıştır. Eserlerimiz doğrultusunda, Almanya'daki ve Türkiye'deki 20. yy' da savaştan çıkmış insanların hayata tutunmaları ele alınmıştır. Eserlerimiz arasında otuz beş yıl civarı bir fark olduğu gözlemlendiğinde, bu farkla birlikte çağın özellikleri ve zaman içerisindeki farkların da irdelenebilmesi sağlanmıştır. Çalıkuşu eseri yazıldığı dönem itibarıyla, Çanakkale savaşı sonrası dönemini kapsamaktadır. O yüzden örnekler verilirken genel olarak bu savaştaki olaylardan faydalanılmıştır. Eserin sonunda, İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunu da konu almaktadır. Eserde Feride öğretmen İzmir'de öğretmenken, İzmir'in kurtuluşunda gönüllü hemşirelik yapmıştır. Babasız Evler adlı eserin yazıldığı dönem ise, II. Dünya savaşı sonrası dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde Türkiye savaşa girmemiştir. Ancak, birtakım önlemler almıştır. Bu bağlamda, Almanya'daki ve Türkiye'deki savaş sonrası dönemler incelenirken; I. Dünya savaşı her iki devletinde girmiş olduğundan, sonrasında her iki devletinde yaşadığı sıkıntılardan bahsedilmiştir. II.

Dünya savaşında ise; Almanya yer almıştır, Türkiye yer almamıştır. Dolayısıyla II. Dünya savaşından sonraki dönem incelenirken; Almanya'nın savaş sonrası dönemde yaşadığı sıkıntılardan bahsedilirken, aynı dönemde Türkiye'deki toparlanma süreci ve savaşta yer almamak için yaptığı siyasi manevralarla birlikte, aldığı önlemlerden bahsedilmiştir.

Böylelikle, ilk önce dilin öneminden bahsedilmiş, dil ve kültür arasındaki bağ vurgulanmış, sonrasında kültürlerarasılık ve kültürlerarası edebiyat hakkında bilgi verilmiş, daha sonra bu iki toplum bu savaşlar baz alınarak karşılaştırılmış ve bu şekilde Dünya'daki diğer önemli olaylardan da bahsedilerek kültürlerarası çağ eleştirisi eserlerimizle birlikte gerçekleştirilmiş oldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

1.1.Kültür

Kültür nedir sorusunun cevabı, çeşitli kitaplardan farklı farklı okunmuştur. Şu söyleyenebilir ki; kültür toplumların toplum olabilmesindeki temeldir. Yemek yeme şekilleri, ata binmeleri, konuşulan şive, gelen bir misafiri ağırlama şekli; akla gelen her şey toplumların kültürlerini oluşturmaktadır. Yani şu an sahip olunan ve gelecekte çocuklara aktarılan mirastır. Bu miras olmazsa, toplumların varlığının da bağlantısı kalmaz bir anlamda. Trenden ayrılmış bir vagon gibi, öyle kalakalırlar. Dolayısıyla, ait olunan bir kültür vardır. Ve bu kültür için toplumların geride bıraktıkları ve şuan bağlı oldukları, vazgeçemeyecekleri maneviyatları söz konusudur. Geçmişten günümüze kadar bu kültürler etkileşim sonucunda aktarılmıştır. Farklı toplumlarda, farklı yaşayış tarzları vardır. Örneğin; geçmişte insanların eti pişirmeden yemeleri de bir kültürdü. Yeni doğan birey, zaman geçtikçe bu kültürü özümüyor; dolayısıyla toplumlar birbirlerinin hal ve davranışlarını yadırgarken, kendi toplumunda yetişen birey kendi toplumunun örf ve adetlerini benimsiyor. Ancak, farklı toplumların hal ve tutumlarını gördüğünde bazen de şoka uğruyor. Çünkü, kendi toplumunda böyle bir durumla karşılaşması söz konusu değildir. İşte bu durum gerçekleştiğinde kültürel şok oluşuyor. Örneğin, Almanya'ya ilk defa giden bir Türk, Alman arkadaş grubunun ayrı ayrı hesap ödediğini görmüş ve bu duruma şaşırılmıştır (Bkz. Oktaylar,2014,s:4).

Kültürün derinlemesine hissedebilmesi için, kültürün geçmişini bilmek faydalıdır. Neden kültür kavramına ihtiyaç duyuldu ve bizi nasıl bir noktaya getirdi? Milli kavramlarda insanların yaşam şekilleri gibi durumlarla birlikte ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla farklı milletler, onların inanışları, hayata bakış açıları var olmuştur.

Kültürün kökenini incelediğimizde, farklı yaşayış tarzlarının sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. Çünkü, bu yaşayış tarzları onlara ait oldukça, kendi öz kültürleri oluşmaya başlamıştır.

1.1.1. Dil ve Kültür aktarımı

Konuşulan dil, milletlerin öz kültürüdür. Toplumların kültürünün aktarımını sağlayan dildir. Hayati Develi bu durumu “*Toplumun Şahdamarı*” olarak nitelendirmektedir (Bkz. Develi,2013,s:19). Bu şahdamarı olmayınca toplum olmak mümkün değildir. Dolayısıyla, toplum olmadaki en önemli bağılılık konuşulan dildir. İletişimin sağlanmasında bir ortaklık söz konusudur. Türklerin Türkçe, İngilizlerin İngilizce, Almanların da Almanca konuştuğu düşünülünce, ırklar ve konuşulan dil arasındaki bağ görülmektedir. Bakıldığında Türkiye’de çeşitli kökende insanlar vardır. Mesela; Laz, Gürcü, Alevi, Çerkez... Bu ırkları birbirine bağlayan öncelikli olarak, konuştukları dil ve bu dille bağdaşmış olan Türklüktür. Bu bağılılıkta toplumların dinleri de önemlidir. Ancak bazı dönemlerde toplumlar Müslüman olmasa da (Örn: Hazarlar döneminde) bu kültür aktarımı sağlanmıştır, çünkü konuşulan dil öncelikli olarak insanların bağını bir arada tutar. Bu toplumların devamını sağlayan Şahdamara, yani dile bağılıdır. Bu şahdamarı korumak öncelikli olarak öğretmenlerin elindedir. Çünkü, nesilleri yetiştirenler öğretmenlerdir. Öğretmen öğrencinin gözünde bir kahramandır, her şeyi bilendir. Öğretmenin söylediği her söz de, öğrenci için geçerliliği sorgulanamayacak kadar değerlidir. Bu özellikle ilköğretim öğrencilerinde mevcut bir durumdur. Küçük çocukların, kültürleri yeni yeni oluştuğu için; ağaç yaşken eğilir misali, öğrenmeye ve kültürünün gerekliliklerini anlamaya daha açıktır. Mesela, ayıp kavramını ve toplumu için neyin ayıp olduğunu birey, çocukken öğrenir.

1.1.1.1. Kültürle Ana Dilin ve Yabancı Dilin ilişkisi

Ana dil insanların doğduklarında ilk olarak, ebeveyn çevresinden edindiği dildir. Yabancı dil ise, sonradan öğrenilen dildir. Bu ana dilden sonra öğrenilen dildir. Ana dil, insanların öz kültürüyle bağılılığını nitelendiren dildir. Yıllar boyu kültür aktarımını sağlayan da ana dildir. Bu öz kültürün hiçbir şekilde bozulmaması için, yabancı dil öğretimine öncelikli dikkat etmek gerekir. Özellikle çocuk yaştaki

öğrenciler; yabancı dilden farklı şekillerde etkilenirler. Birincisi özentidir. Mesela; renkleri öğrenen çocuğun sarı rengi yerine “yellow” demesiyle, diğer arkadaşlarının dikkati çekmesiyle, artık Türkçesi yerine İngilizcesini söylemenin daha çok hoşlarına gitmesi. Bu durumun devamında ise, yıllar geçtikten sonra, günümüzde Türkçesi varken, “yenilik” kelimesi yerine “innovasyon” kelimesini kullanmak, sanki konuşmayı yapanı daha bir kültürlü gösteriyormuşçasına, bu kelimenin ne demek olduğunu öğrenip daha sonraki günlük konuşmalarında bu ve bunun gibi kelimeleri kullanma gayretinde olmak öz kültürün zedelendiğinin göstergesidir maalesef.

Bu duruma daha farklı bir örnek vermek gerekirse; yurt dışında yaşayıp memleketine gelen biri bu özentinin içindeyse, kendi ülkesinde kendi dilini konuşmak varken, ana dilini küçümseyerek yabancı dilden kelimeleri cümleler içerisinde serpiştirmesi, özentinin ürünleridir. Örneğin, bir kafede bağıra bağıra telefonda İngilizce konuşulması, bu kişinin çevresine “bakın ben İngilizce biliyorum, sizden daha kültürlüyüm” dercesine bir imaj yaratmaya çalışması kendi acizliğinin ve öz kültüründen uzaklaştığının ayrı bir göstergesidir. Oysaki; o konuşulan yabancı dil, daha düne kadar Çanakkale’de ve yurdun diğer yerlerinde Anadolu’ya sahip olmak isteyenlerin konuştuğu dil değil mi? Dolayısıyla kimin diliyle, kime üstünlük sağlanmaya çalışılıyor? Çoğu insan neden Ana dilini yeteri kadar değerli bulmuyor?

Türk tarihinde devlet liderlerinin Türkçeye önem verdiği görülmektedir. Yakın tarihe bakıldığında, Atatürk Türkçe’nin korunmasına çok önem vermiştir. Türk Dil Kurumu onun talimatıyla kurulmuştur. Birkaç tane yabancı dili, ana dili gibi konuşmasına rağmen kendi diline önem vermiştir. Türk dilinin varlığını koruması gerektiğini vurgulamıştır. Başka dilleri bilse de, hiçbir demecinde yabancı dilde konuşmaz, Dünya’ya Türkçesiyle seslenir. Tabii ki, bu hal ve tutumları bilinçliydi ve gelecek nesile ders verme amacı taşıyordu. Öğretmenlerin özellikle bu noktalara dikkat etmesi gerekmektedir. “Öğretmenler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır” sözünde, gelecek neslin hamurunun özünün öğretmenlerin elinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum irdelendiğinde, öğretmenlerin isimleri değişecek, gelecek nesil sürekli değişecek; ancak öğretmenlik mesleğinin kutsallığı ve önemi, gelecek neslin sürekli önem taşıması değişmeyecektir. Sonuç olarak, dile sahip çıkmakla, gelecek nesil de kültürel olarak korunmuş oluyor. Dolayısıyla, öğretmenlerin bilgi, donanım ve yöntemlerinin bu doğrultuda olması gerekmektedir. Özmen bu konuya şöyle değinir:

Dil, hem anlaşma hem de ölümsüz yapıtları yaratma aracıdır. Bu nedenle, gerek kişiler, gerekse uluslar için çok önemlidir. Ulusal dil, bir ulusun bütün özelliklerini taşır. Uluslar, anadillerini sahiplendikleri ve zenginleştirdikleri ölçüde kalıcı olurlar.

Toplumbilimcilere göre, dil ulusları ulus yapan öğelerin başında gelir. Hatta, ulus olabilmenin tek koşuludur. Fichte, “Ulus demek, dil demektir”, A. Camus, “Benim yurdum Fransızcadır”, Atatürk, “Türk ulusunun dili Türkçe’dir, Türk dili, Türk ulusu için kutsal bir hazinedir. Türk ulusu, törelerini, geleneklerini, anılarını, çıkarlarını, kısacası kendini ulus yapan her şeyini dili sayesinde korumuştur” derken, dillerin uluslar için önemini belirtmek istemişlerdir (Özmen,2001:189).

Demek oluyor ki, dilini korumak aynı zamanda ulusunu, ulusunun geleceğini, milletin öz kimliğini koruyarak, gelecekteki kuşaklara taşıyabilmektir. Alıntıda görüldüğü üzere, devlet liderleri dilin öneminden bahsetmişlerdir. Bu anlamda halkını dilin önemi hakkında uyarılmışlardır. Bu uyarı milletlerin geleceğini temin altında tutabilmektir. Bir çatı altında kalmalarını sağlamaktır. Bu çatı, toplumları ulus yapan birlikteliği sağlayan araçtır. İçinde yaşayan toplumlar zamanla değişecektir, ancak onları bir arada tutan dilleri değişmeyecektir. Ancak, bu dil onları o çatı altında tutabilmektedir.

Ancak, insanların kendi dillerine vereceği önem, yabancı dil öğrenmemeleri gerektiği anlamına gelmiyor. Yabancı dil öğrenilmelidir. Fakat bu öğrenileni, kendi kültüründen üstün görmeden, yabancı bir kültürün dili olduğunu bilerek öğrenilmelidir. Yani yabancı dil öğrenilmesindeki hedef ve gayeler saptırılmamalıdır. Bu durumu Osmanlının çöküşünü ele aldığı romanında Kulin şöyle açıklıyor: “Bir gün tekrar boyun eğmemek için Batı dünyasına, onların dilini de, adabını da, ilmini de huyunu suyunu da öğrenmeliydi...” (Kulin,2008:43). Dolayısıyla, dünyaya hükmedebilecek asaleti kendinde bulan ve sınırlarını Kuzey Afrika’ya kadar genişleten Osmanlının çöküşünde yaşanan hezimetini bir daha Türk milletinin yaşamaması için, kültürlü olmaları ve farklı kültürleri tanımaları gerekmektedir. Farklı kültürleri tanımak ve onların bilim dünyasına sunduğu ve sunacağı katkılardan istifade edebilmek ancak onların dillerini, düşünce yapılarını bilmekle mümkündür.

1.1.1.2.Yabancı Dil Öğretimi ve Kültürün korunması

Yabancı dil öğretilirken öncelik, kendi ana dilinin korunması olmalıdır. Böylelikle, kültür de korunmuş olur. Özellikle son zamanlarda ana dillere

serpiştirilmekte olan yabancı kelimeleri kullanmak yerine, kendi dilinin sahip olduğu kelimeleri kullanmak gerekir. Böylelikle asimilasyon engellenmiş olur.

Yabancı dil öğreniminde yazınsal metin dersi renklendirir. Ancak, öğrencinin ilgisini çekmesi doğrultusunda bu mümkündür. Aksi takdirde taşınması zor bir yükür. Öğrenci ise; değirmen taşı altında ufalanan buğday misali, bu işten ağır bir hezimete uğramış olur. Anlayamadığı konuyu ise, sınav zamanı ezberle atlatıp, geçer not alıp dersi kurtarma yolundadır. Hiç bir şey öğrenmeden bu şekilde kendine zarar vermiş bir şekilde, eğitimini faydasız şekilde devam ettirir. Bu durumla karşılaşılması için; öğrencilerin kendi yorum becerilerini ortaya koymaları gerekir. Yani; öğrenenin zihnindeki imgelerin harekete geçip, olguları oluşturması gerekmektedir. Bu şekilde kendi “Hermeneutik (yorumlama)” gücünü geliştirerek, kendi hayalinde taşları yerine oturtur (Bkz.Sayın,1999,s:35-36). Ve bu sayede kalıcılık sağlanmış olur. Bütün bunların olabilmesi için, dersin zevk ve ahenginin olması, öğretmenin de öğrencinin alılmama estetiğini önemsemesi gerekmektedir.

Yazınsal metin yabancı dil öğretmenleri için gerekli, fakat ders işlerken öğrencilerin bakış açısı itibariyle sorun olmaktadır. Sorunun aşılması için, yabancı dil öğretmenlerinin, yazınsal metinleri ders içinde benimsemiş olmaları gerekir. Temel hedefler ve işlevsel hedeflerin birbirine karıştırılmadan ve öğrencileri sıkmadan verilmesi gerekmektedir. Öğrenci kendisinin dersi işlerken, doğal akışı içerisinde bunu farkında olmadan öğrenmiş olması gerekir. Yani, bir dayatma olmaması gerekir. Mıknatısın aynı kutuplarının birbirini ittiği düşünülduğünde; dayatma ve zorlama olduğunda da, öğrencilerde bir kaçış ve dersten soğuma olacaktır. Ancak, istekle derste ki verim artacaktır. Yazınsal metinlerle birlikte, öğrenen farklı kültürleri tanıma fırsatı da bulmuş olur. Yabancı dil öğretiminde yazınsal metin muhakkak olmalıdır. Metinsiz yabancı dil dersi, çok verimsiz olur. Tabii ki, kitaplarda yazınsal metin var. Ancak, öğretmen öğrencilerin bilgi ve becerilerine göre bunu değiştirebilir, değiştirmelidir de.

Yazınsal metin; öğrencinin dil düzeyine uygun olmalıdır, dil ve içerik yönünden ve iletişimsel yönden uygunluk göstermelidir. Ayrıca, metin belirlenmiş olunan temel ve işlevsel hedeflerle bütünlük içinde olmalıdır. Bir ders süresi içinde dört temel becerinin kullanılmış olması gerekir. Yani seçilecek metin, çok yönlülüğe de uygun bir metin olmalıdır. En önemlisi ise, seçilen metnin öğrenciyi eğlendirecek

türde ilgi ve becerilerine yönelik olmasıdır. Bu sayede öğrenci kendinde ortak noktalar bulacak ve yeri geldiğinde metindeki kahraman yerine kendisini koyacaktır. Böylelikle metinden sıkılmayacak ve bu metinlere karşı olumsuz bakış açısı değişecektir. Eğiticinin yönteminin ve bu faktörde seçilecek metinden daha çok etkisi vardır.

Bu doğrultuda, öğreticilerin doğru metni seçmiş olması gerekir. Metin; öğrencinin dil düzeyine uygun olmalıdır, dil ve içerik yönünden ve iletişimsel yönden uygunluk göstermelidir. Ayrıca, metin belirlenmiş olunan temel ve işlevsel hedeflerle bütünlük içinde olmalıdır. Bir ders süresi içinde dört temel becerinin kullanılmış olması gerekir. Yani seçilecek metin, çok yönlülüğe de uygun bir metin olmalıdır. En önemlisi ise, seçilen metnin öğrenciyi eğlendirecek türde ilgi ve becerilerine yönelik olmasıdır. Bu sayede öğrenci kendinde ortak noktalar bulacak ve yeri geldiğinde metindeki kahraman yerine kendisini koyacaktır. Böylelikle metinden sıkılmayacak ve bu metinlere karşı olumsuz bakış açısı değişecektir. Eğiticinin yönteminin ve bu faktörde seçilecek metinden daha çok etkisi vardır. Yabancı dil öğretiminde yazınsal metin muhakkak olmalıdır. Metinsiz yabancı dil dersi, çok verimsiz olur. Tabii ki, kitaplarda yazınsal metin var. Ancak, öğretmen öğrencilerin bilgi ve becerilerine göre bunu değiştirebilir, değiştirmelidir de. Öğrencilerin genel olarak metinlere bakış açısı, kendi ana dillerinde bile olumsuzdur. Yabancı dilde, öğrencilerin metne bakış açısı daha olumsuzdur. Bu yüzden, yabancı dil öğretiminde eğitimciler büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bir yabancı dil öğretmenin; sadece kitaba bağlı kalması dersi kısırlaştıracağından ve bir süre sonra bu tekdüzeliğin öğrencilerde monoton bir bakış açısına sebep olacağından; öğrencilerin zamanla yabancı dilden sıkıldıkları görülür. Bunun yerine derste; hem kitap, öğretmenin özel notları ve metinleri, hem de öğrencilerin çok daha aktif olabilecekleri bol materyalli alıştırmalar olmalıdır. Böylelikle, onların zihnindeki sıkıcı ders imgesi, eğlenceli, renkli, süslü, keyifli bir şekle dönüşür. Bu şekilde, öğrencilerin yabancı dil öğrenimine olan olumsuz bakış açılarının değiştirmeleri mümkün olacaktır.

1.2.Kültürlenme

Kültürlenme kavramı, çoğunlukla kültürleme ve kültürleşme ile birbirine karıştırılmaktadır. Bu üç kavramda birbiriyle bağlantılıdır aslında. Kültürleme,

bireyin yeni bir şeyler öğrenmesiyle ortaya çıkar. Bunun için bir yaş sınırı yoktur. Doksan yaşına gelen birisinin bilgisayar kullanmayı öğrenmesi buna bir örnektir. Kültürleşmede ise karşılıklı etkileşim söz konusudur. Kısaca her iki kişinin de karşı kültürden esinlenmesidir. Bu aklımıza gelen her şey olabilir. Mesela, Çin'e giden bir Türkün suşiyle tanışması ve Türkiye'ye gelen bir Çinlinin de döner yemesi gibi. Kültürlenme kavramına Demirel şöyle değinir:

Kültürlenme: Belli bir toplumun alt kültürlerinden ya da farklı toplumlardan kopup gelen insan ve grupların buluşması ve bir etkileşim süreci sonunda, asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan yepyeni bir senteze varılması ya da ulaşılmasıdır. Örneğin, Arabesk müziği Türk ve Arap müziğinin bir sentezidir (Demirel,2012:4).

Yani kültürlenmeye; kültürlenme ve kültürleşmeden ortaya çıkan ürün denilebilir.

1.3.Kültürlerarasılık

Kültürlerarasılık, farklı kültüre sahip insanların birbirleriyle diyaloga girmesiyle, yani birbirlerini tanımasıyla ortaya çıkmıştır. Toplumların yaşayış biçimleri, konuştukları dillerin farklı oluşu, olaylar hakkında aynı veya farklı tepki vermeleri gibi her şey kültürlerarasılığın bir parçası olmaktadır.

Önceleri, Kültürlerarasılık savaşlarla, göçlerle gerçekleşirken; şimdilerde genel olarak turistik seyahatlerle ve eğitimde ise Erasmus gibi programlarla gerekli ortamların ortaya çıkarılmasıyla gerçekleşiyor.

Kültürlerarasılık teorik olarak bilinmeden önce bile, insanlar arasında vardı. İnsanlar birbirlerinin kültürlerini tanıdıkça, bazen şaşırırsalar da ilgilerini çekiyordu. Bu yemek yemede, davranışlarda, örf ve adetlerde, giyim kuşam gibi konularda farklılık gösterir. Oliver Kahn'ın Japonya'ya transfer olduğunda, Kültürlerarası farklılıktan dolayı yaşanan bir olaya Wahrlich şöyle değinir:

Was es mit der wortlosen Sprache auf sich hat, möchte ich gleich an [...] verdeutlichen. [...] Oliver Kahn wollte einfach nur nett sein. Passend zu seinem neuen freundlichen Image erwiderte der Torwart der deutschen Nationalelf die Begrüßung einer Japanerin bei der Ankunft in Miyazaki mit zwei herzhaften Schmatzern auf deren Wangen. Doch die junge Frau erstarnte vor Schreck. Und vor Scham. Übertragen auf die Konventionen der japanischen Gesellschaft, in der zwischenmenschlicher Körperkontakt in der Öffentlichkeit praktisch nicht vorkommt und sogar

Händeschütteln Gänsehaut verursacht, hatte sie gerade auf offener Straße Sex mit einem Fremden gehabt (Wahrlich,2002:1).

Yukarıdaki metinde, Almanların ünlü kalecisi Oliver Kahn'ın Japonya'ya transfer sürecinde, Miyazaki kentinde kültürlerarası farktan dolayı yaşanan yanlış anlaşılmayı anlatır. Oliver Kahn'da aslında şoktadır, çünkü o sadece taraftarlara karşı sevgi gösterisinde bulunmak istemiştir. Ancak olay; çok ama çok farklı boyutlara gitmiştir. Kültürler arası fark, kültürlerin oluşumundaki farklılardan ortaya çıkmaktadır, örnekte de görüldüğü gibi. Çünkü, her toplumun; yaşayış biçimi, inancı vb. farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, insanların böyle davranış farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Bu örnek, bize insanların yetiştiği toplumların onları ne kadar etkilediğini göstermektedir. Kendi öz kültürleri oluşmaktadır. Ve bu kültürlerin yaratmış olduğu davranış biçimleri, algı farklılıkları; kültürler arası boy göstermektedir.

1.3.1.Kültürlerarası Etkileşim

Kültürlerarası etkileşim, farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşim içinde olmasıdır. Bu bağlamda, göçmenleri örnek verebiliriz. Kendi öz kültürleri ve gittikleri yerdeki kültür vardır. Dolayısıyla iki kültürün etkileşimi söz konusudur. Örneğin, Almanya'da yaşayan Türkler Almanların dakik olma yada her bireyin kendi hesabını ödemesi gibi durumlarından etkilenebilirken, Almanlarda Türklerin düğünlerinde arabalarını konvoy yapmalarından etkilenmişler ve zamanla kendi düğünlerinde de bu durumu uygulamaya başlamışlardır. Ayrıca, konuşmalarında her 2 tarafta birbirlerinin dillerindeki kelimeleri kullanırlar. Almanların gerçek mi yerine, "vallah" demesi; Türklerin de "Ja, Genau" gibi sözcükleri kendi dillerini konuşurken bile kullanmaları bu etkileşimin bir göstergesidir.

Bu etkileşim devletleri de kapsamaktadır. Devletler arasında olan etkileşimler de, yenilikleri takip etmek söz konusudur. Bu etkileşim, devletler arasında olmazsa, bir ülkenin kalkınması için sıkıntı olabilir. Öyle ki, bir devleti yani ona ait kültürü reddetmek demek onun yeniliklerini de reddetmek demektir. Bu yenilikleri reddetmekte, ülkenin gelişmeleri takip etmesini reddetmek oluyor tabii ki. Bu

geçmişte Türk tarihinde yaşanmıştır. Türkiye Batıdan kendini üstün görüp, gelişmeleri takip etmemiştir. Ortaylı batılılaşma konusunda bu duruma şöyle değinir:

18. Yüzyılda Rusya’da başlayan kadavra üzerindeki anatomi çalışması Türkiye’ye 19. Yüzyılda, Mekteb-i Tıbbiye sayesinde geldi. Japonya ise, bunu 16. Asırdan beri yapıyor, tıpkı Hollandalılar gibi. Tıp ilminin adı Japonya’da “Hollanda bilimi”ydi. Onlar Kant’ı tanıyorlardı. Biz Kant’ı ne zaman tanıdık? 19. Yüzyılda ve yanlış olarak tanıdık. Bütün kavramları yanlış çevirmişiz. Japon Kant’ı ve diğerlerini zamanında tanıyor.

Demek bu batılılaşma akşamdan sabaha olacak bir şey değil; çünkü bir kere insanların tarz-ı hayatının, dünya görüşünün zedelenmesi söz konusu, direnme söz konusu ve o direnç dolayısıyla da değişimin yavaş yavaş saparak oluşması söz konusu (Ortaylı, 2008:28-29).

Yukarıdaki alıntıda Ortaylı eğitimin öneminden bahsetmektedir. Bir toplumun geleceği için, kültürlerarası etkileşimin devlet nazında da olması gerekmektedir. Bu şekilde toplumu ileriye götürmemiz mümkün olacaktır. Kültürler birbirisinden uzak kalmamalıdır. Dini inanış bu anlamda teknolojik gelişmeye engel olmamalıdır. Edison’un lambasını nasıl herkes kullanıyorsa, bu durum Edison’da olduğu gibi her toplumda devam etmelidir.

Ancak bu batıyı takip etmeme durumu şimdilerde farklı bir boyut almaya başlamıştır. Şimdi de, batı üstün görülmektedir. Bu dengenin sağlanması gerekmektedir. Türkiye’nin batıyı tanması, kendi kültüründeki hal ve tutumlarını küçümsemeye ya da bırakmaya götürmemelidir. Mesela, bir Türk futbol takımının yabancı hayranlığından ötürü, yetenekli olmasa bile yabancı futbolcu alması. Bunun temelinde ise taraftarın yabancı futbolcu olmayınca, takımı başarısız olacakmış gibi hissetmesi. Toplumdaki bu düşüncelerin oluşması, maalesef yabancıların kendi toplumunun insanlarından bir merdiven yukarda görülmesinden kaynaklanmaktadır. Hande Gedik; Avrupalı Antropologlar hakkında sırf Avrupalı oldukları için üstün gören yerel halkın durumuna şöyle değinir:

Avrupa’nın, Avrupalı olmanın bir üst değer olarak kabul görmesi Türkiye’de de yaygındır. Bu nedenle olsa gerek Türkiye’de araştırma yapan yabancı antropologların hemen hepsi araştırmaları sırasında gördükleri hüsnü kabulü, araştırdıkları yöre insanının kendilerine nasıl yardımcı olduklarını anlatmışlardır. Bu geleneksel Türk misafirperverliğinden biraz daha farklıdır. Yerel grupların gözünde araştırmacı Avrupa’dan gelen birisidir ve el üstünde tutulması uygundur (Gedik,2013:73).

Etkileşimin entegrasyona dönüşmemesi gerekir. Kültürün etkileşim içinde bulunulduğu kültüre, bir nevi yedirilmemesi gerekir.

1.3.2.Kültürlerarası Edebiyat

Kültürlerarası Edebiyat, edebiyatların aynı olaylar sonucunda farklı kültürlerin, bazen aynı bazen farklı davranışlarının var olduğu bir edebiyat türüdür. Bu edebiyat toplumların o dönemde yaşadığı olayların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu olaylardan en önemlisi savaştır. Savaşta insanlar, benzer sıkıntıları, üzüntüleri ve bazen sevinçleri yaşamışlardır. Dolayısıyla, bu benzerlikler ve ayrılıklar; kültürlerarası edebiyat için bağlar oluşturmuştur. Bu bağlar; sebep-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlıdır. Bu bağların içinde ise, insanlar ve olaylar mevcuttur. Her halk kendi içinde, bir bağa sahiptir. Ve bu bağlar; insanlar istese de, istemese de diğer ülkelerle bağlantılıdır. Toplumlar için; önem arz eden ve dostluklar teşkil eden ülkeler, en yakınındaki bağları oluşturur. Diğerleri biraz daha uzaktır. Dil veya din yakınlığı olan ülkeler, genellikle bu yakın bağlardır. Örneğin, Türkiye’de yaşayanlar Azerbaycan için, “Kardeş Azerbaycan” derken, bu bağın vermiş olduğu yakınlık ve benzerlik söz konusudur. Bazen tarihteki olaylar, bu bağların yerinin değişmesine sebep olmuştur. Ancak, Kültürlerarası Edebiyat bu değişen bağlarla da kendisini muhafaza etmiştir. Çünkü, Kültürlerarası Edebiyat için bağlar ve aralarındaki ilişkilerin çeşitleri önemlidir. Kültürlerarası Edebiyat ürünlerine bakıldığında, bu şartlarla da alakalıdır. Örneğin, savaş zamanında roman yazmaya vakit kalmayınca kısa öykülerin var olması bu durumu açıklar niteliktedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞLAR VE İNSAN DAVRANIŞLARI

2.1. Savaş esnasındaki Roller ve Statü

Savaşlar, insanların normal seyreden hayatlarını bambaşka bir duruma getirir. İnsanlar bu durum karşısında tabii ki bocalarlar, kabullenemeyebilirler; ancak ülkeleri için mücadele etmek durumundadırlar. Bu mücadele etme durumlarında; roller ve statü önemlidir, üstlendikleri sorumluluklar değişebilmektedir. Mesela, bir komutanı düşünüldüğünde; savaş için önem arz eden sorumluluğu ve statüsü vardır. Ve bu durumla beraber; ortaya çıkan kaygı, stres, endişe o kişinin vatani müdafaadaki azminin karşısına çıkabilecek duygusal etmenlerdir. Askere gelindiğinde ise, kendisine verilen emri, vatan sevgisiyle birlikte coşkuyla uygulama arzusundadır. Her birey vatani için ne yapabiliyorsa, yapma gayretindedir. Sonuçta roller ve statüler değişse de, insanlardaki vatan sevgisi aynıdır. Ortak paydaları budur. Eserlerdeki bu durumlar incelendiğinde, ortak noktalar ortaya çıkmaktadır. I. ve II. Dünya Savaşları eserlerin dönemini kapsadığı için, bu savaşların çıkış sebeplerine bakmak faydalı olacaktır.

I. Dünya Savaşının çıkışı bir sebebe yada bir devlete bağlı değildir. Bu sebeplere bakıldığında; Almanya'nın yayılımcı politikası, bu doğrultu da Sırp'lar'a ultimaton veren Avusturya'yı savunması, sonrasında da Rusya ve Fransaya savaş açması, İngiltere'nin petrolü farklı alanlarda kullanma isteği ve Almanya korkusu, devletlerin ekonomik ihtirasları, Avusturya ve Fransa'nın intikam istekleri, Şark meselesinin çözülmek istenmesi, Osmanlı'nın paylaşılmak istenmesi başlıcalarıdır (Bkz. Kaşığıuşun,2015,s:435-445).

II. Dünya Savaşının çıkma sebeplerine bakıldığında, devletlerin kendi ihtiraslarını ve çıkarlarını ön planda tutmaları gelmektedir. Bunlar: İspanya İç

Savaşları ve Askeri İhtilâl, Habeşistan'ın İstilasası, Ren Bölgesinin İşgali, Japonlar tarafından Mançoryanın İşgali, Avusturya'nın İlhakı, Çekoslavakyanın Parçalanması, Polonya Harekâtı, Fin- Rus Savaşı, Kuzey Afrika Hârekâtı, Norveç Hârekâtı ve Almanların planı olarak sıralanabilir (Bkz. Polatkan.1972,s:216-270).

Bu iki eserin yazıldıkları dönemler ve savaşlarla ilişkilerine bakılacak olursa; Çalığışu eseri, Osmanlı'nın yıkılışıyla Cumhuriyet'in kuruluş döneminin bir eseridir. Dönemdeki insanların hal ve tutumlarına bakıldığında: Cumhuriyetle beraber kendi halinde gösterilen insanlar üzerinde de sorumluluk artmıştır. Öncesinde normal ve sorgulamayacak durumda olan biri, yeniliklerle beraber kendisine de ülkenin kalkınmasında bir pay, bir iş olduğunu görmüştür. Neticede kongreler, genelgelerle insanlar bir duruş ve varoluş gösterebilmişlerdir. Örneğin, Kazım Karabekir Paşanın, Erzurum'da Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde olduğunu söylemesi; yeni bir ülkenin var olabilmesinde ortaya koymuş olduğu büyük bir sorumluluktur. Tarihte böyle sorumlulukları bu insanlar, farklı yerlerde ama aynı bilinç ve ruhla üstlenmişlerdir. Tabii Cumhuriyet rejiminin olduğu Türkiye'yi Osmanlı'dan farklı bir ülkeymiş gibi düşünmek bizi yanılgıya götürür. Bu konuya Ortaylı şöyle değinir: *Cumhuriyet, devamlılıktır. Osmanlı, Türklerin imparatorluğuymdu, bu da Türklerin Cumhuriyetidir (Ortaylı,2014:209).*

Tabii ki insanların bir anda Cumhuriyeti benimsemesi beklenmemiştir, zaten öyle de olmamıştır. Ancak, zamanla Osmanlı'ya bağlı olan bu halk, Cumhuriyeti de benimseyip devletin kalkınmasına iştirak etmişlerdir.

Babasız Evler adlı esere bakıldığında, Çalığışuyla benzer durumlar görülmektedir. Erkek savaşmak zorundadır, savaşır, şehit olur. Kadın fedakardır, evinin dağılmasını önlemeye çalışmaktadır. Çocuğuna sahip çıkmaktadır. Yuvasının devamı için ve annelik duygusundan dolayı, çocuğu onun için kendisinden daha önemlidir. Yani, dünyadaki insanların aynı olaylar karşısında aynı tepkileri vermesi doğaldır. Savaşta bir yakınını kaybeden kişinin üzülmesi, hemen hemen her toplumda gerçekleşir. Alman ve Türk toplumlarında savaşlar yıkımlar olmuştur, sonrasında toparlanma süreci başlamıştır. Bu toparlanma sürecinde, sıkıntılar boy göstermiştir, yani hayatta kalabilme mücadeleleri. Burada tepkilerin aynı olduğu gözlemlenmektedir.

Bu bağlamda, Alman ve Türk toplumlarında roller ve statüler benzerlik göstermektedir. Çünkü, yaşanan sıkıntılar benzerdir. Ortada bir savaş ve sonrasında insanların hayata devam edebilmek için mücadeleleri vardır. Çalıkuşunun yazıldığı dönemde halk I. Dünya savaşını yaşamaktadır ve sonrasında toparlanmaya çalışmaktadır. Burada insanlar arasında, yaşayabilmek için karnını doyurabilme durumu, en iyi statü sayılabilir. Çünkü, kıtlık vardır. Çalıkuşu eserinde I. Dünya savaşından sonra yazıldığı için, yazıldığı dönemde bu savaşa ve Kurtuluş savaşına, İzmir için yapılan mücadeleye de yer yer değinmiştir. I. Dünya savaşında Türklerin savaş bloğu incelendiğinde; bu bloğun içinde Almanya'nın da olduğu görülmektedir. Türkler Almanya'ya yakınlaşmış ve onlarla aynı grupta yer almıştır. Bunun sebebine Ortaylı şöyle açıklık getirir:

[...]Almanya'ya yakınlık veya yakınlık gösterisi imparatorluk için önemli bir hâle gelmişti. 1908'e gelindiğinde en önemli olay gizli anlaşmaların bir şekilde sızmasıydı. Reval'den itibaren insanlar şunu düşünmekteydi: "İmparatorluk parçalanacak, hatta başkentimiz kontrol altına alınacak, bunu önlemek için Almanya'ya yanaşalım." Bu ittihatçı çevrelerde yaygın bir kanaatti (Ortaylı,2014:134-135).

I. Dünya savaşında Türkiye'nin Almanya'yla yakınlaşmasıyla, müttefiklik ortaya çıkmıştır. Ancak zaman göstermiştir ki, bu ittifak beklentileri karşılamamıştır ve olumlu sonuçlanmamıştır (Bkz. Ortaylı, 2014,s:142).

Yani, Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur sözünün doğruluğunu bir kez daha görülmüş oluyor bu durumla birlikte. Aynı savaşta yer alan Almanya ve Türkiye vardı, dolayısıyla, savaş sorunları her iki toplumu da etkilemiştir belli ölçülerde. Ve aynı acıları yaşamıştır bu iki millette.

Babasız Evler adlı eserin yazıldığı döneme bakıldığında, savaş sonrasında toparlanmaya çalışan bir Almanya vardır. Çünkü, Almanya 2. Dünya savaşında yer almıştır. Türkiye bu savaşta yer almamıştır. Ancak savaşı ensesinde hissetmiştir. Bu da Türkiye'nin birtakım önlemler almasını gerektirmiştir. Daha sonrasında Almanya'ya göç eden Türklerin yoğunluğuyla birlikte, Alman toplumuyla olan bu yakınlık ve diyalog devam etmiştir. Özellikle Türk Alman evliliklerinde bu yaklaşma artmıştır, yani akrabalık kurulmuştur. Her iki eser de incelendiğinde, insanlar üzerinde çeşitli rollerin olduğu görülmektedir. Bu roller; çocuk, kadın, erkek ve asker rolleri şeklindedir.

2.1.1. Çocuk rolleri

Çocuk rolleri çeşitlilik göstermektedir. Çocuklar bir ülkenin temel taşlarıdır, çünkü çocuklar ülkelerinin geleceğidir. Onlar gelecekte, ebeveynlerinin rollerini üstlenecek bireylerdir. Bu her zaman böyledir. Ancak, olağandışı bir zamanda yani savaşta bu durum farklılık gösterebilir, toplumların geleceği sıkıntıya girebilir. Çünkü, çocuklar savaşta artık çocuk olamazlar. Böyle bir durumda çocuk; evin erkeği olabilir, asker olabilir, çalışan ve evini geçindiren birisi olabilir. Ağır bir sorumluluğu üstlenmek durumunda olabilir. Çocuk artık, yaşı haricinde çocuk değildir. Babası öldüğünde eve bakmakla sorumlu kişidir, evin erkeğidir, çalışan işçidir, savaşan askerdir. Savaş ona da ağır bir sorumluluk yüklemiştir. Küçük bedeniyle tüfeği tutmak zorundadır, vatanını müdafaa etmek için bu mücadelenin içinde üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmek zorundadır. Ama, o bunu zorunluluk olarak görmez tabii ki, çünkü daha küçüklükten o vatan sevgisi bedenini kaplamıştır. Seyit onbaşılar bu küçük bedenlerde yetişmiştir. Çocukken de sonrada kahramanlıklarını göstermişlerdir. Çünkü, onlar çocukken de, büyüdüğünde de topraklarını sevmektedirler. Ve canlarını da vatan için feda etmeye her daim hazırdırlar.

Alman ve Türk toplumlarına bakıldığında çocuklar çeşitli roller üstlenmektedirler. Özellikle Türk toplumunda çocuklar; çok küçük yaşlardan itibaren, kendilerini asker adayları olarak görmektedirler. Dünyada unutulamayacak efsane bir savaş olma özelliğini teşkil eden Çanakkale savaşında, çocuk yaştaki askerler kendinden sonraki çocukların hayatını teminat altına almışlardır. Bu durum, yaşlarından beklenemeyecek bir olgunluğa sahip olan çocukların omuzlarına büyük sorumluluğu yüklemiştir. Bu sorumluluk Türkiye olabilmek demektir, Atatürk'ün çizmiş olduğu yola adım atabilmektir, Cumhuriyet demektir... İşte Türk tarihindeki en son kırılma noktalarından biri olan, bu çocukların bıraktığı bu miras, Türk toplumu için çok değerlidir. Bu miras: Türk'ü Türk yapan, her yaşta kendisini asker adayları olarak görebilmesinin ve olaylar karşısında gerektiğinde gözünü kırpmadan vatanı müdafaa edebilecek gücü kendinde mevcut görmesinin göstergesidir.

Babasız Evler adlı eserindeki çocuk rollerine bakıldığında, evin babasız olması itibariyle çocuğun sırtında bazı yükümlülükler vardır. Alman toplumunda da

savaş sebebiyle oluşan çocukların daha oyun oynama yaşlarında üstlendikleri rollere Böll şöyle değinir:

O sıralarda Heinrich Brielach beş buçuk yaşındaydı. Aynı binada oturanlar için belirli bir komisyon karşılığında karaborsadan alışveriş yapıyor ve böylece annesiyle kendi geçimine katkıda bulunuyordu. Güzel bir çocuk olan ve babasına benzeyen Heinrich, öğleleri saat on ikiye doğru evden çıkıyor, verdikleri paranın ve işlek zekâsının yardımıyla ısmarlanan –ekmek, tütün, sigara, kahve, şeker gibi- şeyleri sağlıyordu. Hatta zaman zaman adı sanı unutulmaya yüz tutmuş margarin, tereyağı ve ampul gibi değerlilerini de bulduğu oluyordu. Bedeli çok yüksek ve geniş çaptaki alışverişlerde ise binada oturanlara rehber sıfatıyla yardımcı oluyordu. Karaborsada herkesi tanıyor, kimin ne sattığını biliyordu. Karaborsacılar arasında mutlak bir dokunulmazlığı vardı. Onu aldatan ya da aldatmaya kalkışırken yakalanan, hiç hoş görülmezsiz bojkot ediliyor ve kentin başka bir yerinde çalışmak zorunda bırakılıyordu (Böll,2013:28).

Beş buçuk yaşındaki çocuğun sorumluluklarına bakıldığında, şaşırılmaması elde değil, ancak savaşın gerektirdiği olağan durumlar bunlar. Bu çocuğun rolü evine ucuza temel ihtiyaç maddelerini tedarik etmek ve bu görevini layıkıyla yerine getirdiği görülmektedir. Günümüz çocuklarıyla karşılaştırıldığında, beş buçuk yaşındaki bir çocuk parayı ve değerini bile bilmeyebilir, ancak eserde Heinrich'in apartmana da belirli bir komisyon karşılığında ihtiyaçlarını getirmesi oldukça şaşırtıcı ve ağır bir sorumluluktur. Tabi çocuğun sorumlulukları bunlarla da bitmiyor, kahramanın diğer sorumluluklarından Böll şöyle bahseder:

Will Amca'nın yaşı onunkinin en az altı katıydı. Ama o, Will'den daha yaşlı ve görüp geçirmiş, daha olgun ve yorgun hissediyordu kendini. Hızla büyümekte olan kız kardeşinin sevgi gösterilerinden tıpkı bir bebeğin sevimliliğinden hoşlanırcasına hoşlanıyordu. Ona bakıyor, sütünü veriyor, mamasını ısıtıyordu, çünkü anne, öğleden sonraları evde yoktu. Leo ise, "Ben çocuk bakıcısı değilim," diyerek hiçbir şeye karışmıyordu. Kardeşinin yıkanması ve oturağa oturtulması işini de üstlenmişti artık. Alışverişe giderken ya da akşamları annesini fırıncının dükkanından alırken, kardeşini de yanında götürürdü (Böll,2013:35).

Çocuğun amca diye tanıdığı Will'den çok küçük olmasına rağmen, ondan daha yaşlı ve yorgun hissetmesi çocukların sorumluluğunun büyüklüğünü ve artık onların çocuk yaşta olsalar da büyüklerin yaptığı işleri yapacağı ve yaptığını gösteriyor. Çocuk sürekli olarak baba özlemi de duymaktadır. O yaştaki bir çocuğun babasını rüyasında görmek isterken; gururunun kırıldığı, onurunun yıkıldığı duruma yazar şöyle değinir:

Yan tarafta bulunan bir budala karının kahkahası ile kendine geldi ve babasına ait düş, böyle birdenbire kesiliverdiğinden, öfke ve hayal kırıklığı ile yanan başını gözyaşları içinde yastığına gömdü. Düş kesilirse, belki babası bir yüze kavuşacak, konuşmaya başlayacaktı.

Yan taraftan gelen kahkaha, gittikçe uzaklaşana dek, uzun süren, şiddetli bir ağlama nöbeti geçirdi (Böll,2013:100).

Çalığışu eserine gelindiğinde ise, annesinin babasının boşanması sebebiyle kendisine kötü gözle bakılan Munise vardır. Munise'nin ailevi olarak yaşadığı sorunlar sebebiyle ve öğretmeni Feride'yi sevmesiyle, Feride öğretmenin de onu sevip durumunu bilip evlat edinmeye karar vermesiyle birlikte aralarında geçen konuşmaya şöyle değinir Güntekin:

Yarın yola çıkıyoruz.

Munise ilk günlerde çok seviniyordu. Fakat düinden beri onda tuhaf bir neşesizlik baş göstermeye başladı.

Ara sıra gözlerini uzaklara dikerek düşünüyor, sorduğum şeylere dalgın dalgın cevap veriyordu:

- Munise, benimle gitmek istemiyorsan seni bırakayım, dedim.

Hemen cevap verdi:

-Allah esirgesin, abacığım, kendimi kuyuya atarım.

-Kardeşlerinden ayarılacağına üzülyor musun?

-Üzülmüyorum, abacığım.

-O halde babanı göreceğın gelecek!

-Babama acırım ama o kadar sevmem abacığım.

-Peki, öyleyse derdin ne?

-..... (Güntekin,2013:280).

Sonrasında Feride öğretmen kızın sıkıntısının sebebinin, son kez annesini görmek istemesiyle alakalı olduğunu öğrenir. (Bkz.Güntekin,2013,s:281) Bu durum karşısında Feride öğretmen daha çok üzülyür. Kızın asilliğine şaşırır, bu acı durumda dik duruşu onun o küçücük yaşta üstlendiği sorumluluğu gösteriyor.

2.1.2. Kadın rolleri

Kadınlar bu roller ve statüde biraz daha geri planda gibi görünebilirken, aslında tam da mücadelenin arka planındaki başarının mimarlarıdır. Onların sorumlulukları ağırdır, ülkelerinin gelecekleri onların vereceği kararlara ve

uygulanmasına bağılı olmuştur. Ancak kadınların rolleri toplumdan topluma da değışebilmektedir. Bu roller Türk toplumunda Şu Şekildedir.

Türk toplumunda, kadınlar diğer toplumlara nazaran bu dönemde ve geçmişte daha çok savaşın içinde yer almışlardır. Türk toplumunun dđnyaca bilinen bu savaşçı özelliği kadın-erkek farkını, asker çatısı altında ortadan kaldırmaktadır.

Kadınların savaşçı özelliklerini incelemeye baŐladıđımızda: “Fatma Bacı” denildiğinde, akıllara savaşan kadın gelmektedir. Fatma Bacı ismini zihnimizde canlandırdığımızda; yemek pişiren ailesine bağılı kadındır Fatma Bacı. Yardımseverdir, bacı denilmiŐ ve kardeş görđlmüŐtür. Fatma Bacı bir kişi değildir. Binlerce Fatma Bacıya sahip olan bu ÷lkemizin geleceğini garanti altına almıştır bu Fatma bacılar. Onlar kadınlıklarını, ev iŐlerini unutmuŐlardır savaşta. Çünkü, savaşta savaşan askerdir kadın, savaşamayacak durumda ise; bazen askeri için çorap ören, bazen su getiren, bazen de çocuğunun küçüklüğüne bakmayıp kınayı yakıp gönderen fedakar anadır kadın. Sonuçta ÷lkesi için çabalayan, özgürlüğü için canını esirgemeyen bireydir. Bu durum yüzyıllar boyunca böyle devam etmiştir. Türk toplumunun 7’den 70’miŐine her bireyinde bulunan, genetiğindeki savaşçı ve özgürlükçü ruh diğer toplumların da dikkatini çekmiştir. Türk kadını kabullenen bir birey değildir, aksine mücadele etmektedir. Tarihe damga vurmuş Türk kadınlarının kahramanlıklarına bakıldığında, farklı farklı asil mücadeleleri görđlmektedir. BinbaŐı Ayşe kendisinden Şöyle bahseder:

Büyük harpte Kafkas Cephesi’nde yaralanarak ölen kocaman ve tüm vatan evlatlarının intikamını almaya and içmiŐtim. Allah bu fırsatı 15 Mayıs 1919’da bana verdi. İzmir’i Yunanlılar işgal ettiği sırada ilk mukavemetimiz sona erip Őehre Yunanlılar hakim olunca Aydın’a gittim. [...] İlk defa Sakarya’da sol kasığımdan piyade mermisi ile yaralandım. Seyyar hastanede tedaviden sonra tekrar müfrezeme iltihak ettim. Büyük Taarruz’da Mürsel Paşa Fırkası’na iltihak ettik. Ahır Dağları’ndan dđŐman gerilerine akmaya memur edildik. İzmir’e ilk giden birlikler arasında bende vardım. Ancak, bu arada misketle sol bacağım kırıldı (Aydoğan,2015:88-89).

Türk kadını geçmişte de, günümüzde de aynı ruha sahiptir. O gün İzmir’i kurtaran BinbaŐı AyŐelerin torunları, bugün yakın geçmişte yaşanan kalkıŐmayı engellemekte Türk erkeğinden geride kalmamıştır. Geçmişte yokluk vardı; doğru dürüst giyilebilecek bir elbise bile yoktu, yiyecek keza aynı Şekilde sınırlıydı. Ancak, bugün aynı ruha sahip bu yürekli vatanseverlerin torunları, dedelerinin nenelerinin

bin bir zorlukla savunduğu vatani bu bolluk içinde de savunmak için tereddüt etmeyecektir ve etmemiştir. Yani, geçmişte insanların vatanını savunması kıtlıkla ya da imkanların kısıtlılığıyla alakalı değildi. Bu vatan sevgisiyle alakalıydı. Vatanını sevmekti, aşık olmaktı, kendini unutmaktı. Nitekim, Türk kadını da; yemek pişiren, ev süpüren, çocuk bakan vb. vasfını unutmuş, kendini asker olarak görmüş ve silahını kuşanmıştır.

Kepez dağlarında kendi çetesini kuran Çete Emir Ayşe Efe'nin de mücadelesi unutulmazdır. Kendisi İzmir'in kurtuluşunda etkendir. Kepez dağlarında da Aydın'ın kurtuluşunda yine Türk kadınının savaşçı özelliğini göstermiştir (Bkz,Aydoğan,2015,s:86). Ve mezar taşında yazılı olan şu sözleri tarihe damgasını vurmuştur.

“O günlerden iki hatıram kaldı. Biri kadınlığımla verdiğim savaş, öteki de rahmetli Atatürk'ün göğsüme taktığı İstiklal Madalyası'dır” (Aydoğan,2015:87).

Çete Emir Ayşe'nin söylediklerinden de, kadınların savaşan asker olarak, erkeklerden bir farkı olmadığı görülmektedir. Görüldüğü üzere, İstiklal Madalyasından bahsedilmektedir, kadın ülkesi için o denli faydalı olmuş ve savaşmış ki, İstiklal Madalyasını almaya hak kazanmıştır. O bir askerdir, ülkesini savunmaya kalkan kalkandır. Cinsiyeti önemli değildir. Onun sahip olduğu o yürek, yapabileceklerinin üstünde şeyleri yapmasını sağlamıştır. Farklı farklı yerlerde, aynı vatan sevgisine sahip, Türkiye'nin var olmasında mimar olan kadınlardan bir başkası olan Gaziantep'li Yirik Fatma kendi ağzından hikayesine şöyle değinir:

Elinde Büyük bir et satırıyla, çemrekli şalvarı üzerine inen boz abası, ayağındaki kırmızı yemenisi, ağaran saçlarını kapayan karabaş örtüsüyle çete teşkilatına katılan Antep'in Yirik Fatması'nın epeyi yaşlı bir kadın mücahidimiz olduğu anlaşılır. Antep Harbinde, Eline Türk bayrağını alarak sokak sokak gezen ve halkı direnişe ve savaşa davet eden Gaziantep'li Yiğit Anamız (Aydoğan,2015:87).

Görülüyor ki, bu anaların mücadele etmeleri için yaşlı olmaları önem arz etmemektedir. Çünkü, vatanları onların her şeyidir; geçmişleri, gelecekleri, çocukları, torunları... Onların sahip oldukları o cevher ruhları, gelecekte torunlarının düşman esaretine boyun eğmelerine razı olmamaktadır.

Nene Hatun'la Halide Edip'inde bu vatan için harcadıkları emekleri ödenemez. Onları bilmeyen yoktur. Ancak, onlar gibi emek harcaayıp bilinmeyen de çok kahraman kadınların olduğu aşıkardır. Sayısızca Türk kahraman kadınlarından biri olan Şerife Bacı'nın hikayesine ise, Aydoğan şöyle değinir:

Kurtuluş Savaşı'nda, cephane taşıırken şehit olan Şerife Bacı'nın Kastomonu'nun Seydiler ilçesinin Satılar Köyü'nde doğduğunu biliyoruz. Çok genç yaşta evlendiği, düğünden iki ay sonra eşinin savaşa gittiği ve altı ay sonra da Çanakkale'den eşinin, ölüm haberinin geldiği, Şerife Bacı'dan bu güne ulaşan diğer bilgiler. Sakata ayrılmış bir asker gazisi olan Topal Yusuf ile evlendirildiği, dünyaya gelen kızları Elif'i de yanına alarak, cephane koluna katıldığını görüyoruz. Kızını ve cephaneleri aynı yorganla koruyan Şerife Bacı, Kışla'ya geldiğinde, donarak şehit oluyor (Aydoğan,2015:52).

Şerife Bacı'nın kızı Elif'i, kendini hiçe sayarak yaşatması, annelik duygusunun göstergesidir. Bu durum Alman toplumundaki annede de, başka annede de görülebilir. Yani, annelik duygusu evrensel bir duygudur. Ama, fedakarlık şekli farklıdır. Şerife bacı olarak anılan bu kadının çektiği sıkıntı ve sonunda mühimmatı yetiştirmek için donarak ölmesi; Türk toplumunun şuan rahat etmesini, güçlü Türkiye olmasını sağlayan etmenlerden biri olmuştur. O, üzerine düşen sorumluluğu yapmıştır. Bunların farkında olarak; Türklüklerinden ödün vermemiş bu yiğit analardan esinlenmiş torunları da aynı vatan sevgisini taşımaktadırlar. Görüldüğü üzere; Türk toplumunda savaş döneminde, kadın rolleri asker olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli çeteler kurmuşlardır. Köylerde erkek kıyafeti giymişler ve vatanlarını savunmuşlardır.

Eserlerden yola çıkılarak; Alman toplumundaki kadınlarla Türk toplumundaki kadınları karşılaştırdığında ise, bu durum biraz daha farklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk toplumunun kadınında mevcut olan bu savaşçı kişilik, Alman toplumunun kadınlarında bu denli ve sıkça görülmemektedir. Ancak, çocukları karşısındaki fedakarlıkları, yani anne olma duygusu benzerlik göstermektedir. Babasız Evler adlı eserinde kadınların başka bir fedakarlığı daha söz konusudur, hatta kendini feda etme diyebiliriz buna; eşine ender rastlanabilecek bir durumdur. Alman kadınlarının o hamleleri olmasaydı, bugün belki de Almanya diye bir devlet olmayabilirdi. Olay şöyledir:

On bin askerden beş bininin sürekli olarak ziyaretçisi var. Bütün köydeki odaların sayısı ise iki yüzü aşmıyor. Mutfaklarda dahil bu sayıya. Tahta

sıraların üstünde, 1948'in ilkokul çocuklarının tohumu atılıyor. Göğüsleri nişanlı babalar, önlerine gelen yerde yapıyorlar bu işi; çalılıkların arasında ya da çam yaprakları ile kaplı toprağın üstünde ve üstelik soğuğa rağmen. Aylardan ocak ve oda sayısı, asker sayısından çok az. İki bin anne, üç bin evli kadın ziyarete gelmiş. Üç bin kez yinelenmesi gerek o kaçınılmaz şeyin, çünkü “doğa, hakkının verilmesini” istiyor. 1948'in ilkokul öğretmenlerinin boş sıraların önünde ders vermesi ise yakışık almaz. [...] Böylece tohumu atılıyor 1948 yılının ilkokul çocuklarının (Böll,2013:53).

İşte Almanya'daki kadınlarda bu şekilde fedakarlıklarını ispatlamışlardır. Ülkelerinin geleceği için, tanımadıkları insanların çocuklarını büyütüp, ülkeleri için yetiştirmişler, onlara emek vermişlerdir. “Babasız Evler” bu şekilde yıllarca var olmaya devam etmiştir. O çocukların kendileri baba olup yuva kurana kadar bu böyle devam etmiştir.

Kadınların rolleri; durumdan duruma ve ülkeden ülkeye değişse de, onların ülkeleri için kendi hayatlarını ortaya koymaları değişmemektedir.

2.1.3. Erkek rolleri

Erkek rolleri ülkeye ve yaşanılan yere göre değişebilmektedir. Alman ve Türk toplumlarında da farklılık ve benzerlik göstermektedir. Bazen evin reisi, bazen çalışan işçi, bazen de savaşıyor ve savaşırken ülkesi için şehit olan askerdir erkek.

Erkek koruyandır. Ataerkil toplumlarda erkek önemlidir. Türkiye’de de bu durum, bazı ailelerde devam etmektedir. Erkeğe daha fazla önem verilmektedir. Bu yüzyıllardır böyle devam etmektedir. Bu yüzdendir ki, erkek karar verendir, erkek bilendir, erkek sorgulayandır, erkek savaş çıkaran ve sonlandırandır, erkek her zaman bu anlamda kadınının ve vatanının koruyucusudur. Kadının asilliğiyle erkekten geri kalır yanı olmamıştır dönem dönem. Mesela, askerlikte kadın erkek farkı kalmamıştır. Erkek rolleri, ele alınan bu iki eserde de ağırlıklı asker olarak ortaya çıkmaktadır. Nella'nın kocası şehit olan bir askerdir. Çalığışu'nda da savaşta Feride'nin muayene ettiği askerlerden bahsedilmektedir. Türkün erkek olmakla beraber, zaten asker olması söz konusudur. Bu konuya Gürkan şöyle değinir:

Türk ulusu ve Türk bireyi, doğuştan askerliğe yatkın ve genellikle askeri ve askerliği seven bir karaktere sahiptir. [...] Türk halkı, savaşta daima ordusu ile beraber olmuştur. Atatürk'ün, Kurtuluş Savaşı'nda ve özellikle bu savaşın kesin sonuç aşamasında gösterdiği başarının asıl ve

temel dayanağı [...], onun Ulus'u tümüyle Ordu'nun ve savaş'ın içine katmasıdır. Böylece, zafer, Ordu ve Ulus işbirliği ile kazanılmıştır (Gürkan,2017:323).

2.1.4. Asker rolleri

Erkek, hemen hemen tüm toplumlarda asker olarak görülmektedir. Tabii, savaşamayacak kadar küçükler yada yaşlılar da söz konusu olabilir. Alman ve Türk toplumlarını karşılaştıracak olursak, bu durum her iki toplumda da mevcuttur. Erkekler savaşta ülkelerini savunmak durumundadırlar. Bu savunma, aynı zamanda çocuğunu, annesini, eşini de korumaktır. Dünyaca üne sahip Türklerde bu durum çok daha yoğundur. Türk erkeği, genetiği itibariyle savaşçı bir ruha sahiptir. Bu Türk erkeğinin elinde ya da seçiminde değildir. Kendiliğinden var olan ve yetiştirildiğinde de yoğunlaşan; Türk ırkının yüzyıllar boyu süregelen özelliğidir. Kurtuluş Savaşında 15 yaşında asker olan bir çocuk düşünüldüğünde; taşıdığı sorumluluk ve yürek, bu asker olma ruhuyla alakalıdır. En fazla dikkat çeken olaylardan birisi de; ertesini gün şehit olacağını bilmesine rağmen, Türk askerinin dere kenarında kendisini ve elbisesini yıkaması asilliğini gösteren bir örnektir. Şimdi, bir yüzbaşının Çanakkale savaşında askerlerine söylemiş olduğu sözler şöyledir:

“Yüzbaşı erlere sesleniyor. “Yavrularım... Aslanlarım... Biraz sonra Cenab-ı Rabb'ül Alem'in huzuruna varacağız, Abdestsiz gitmeyelim...Haydi! Tüfeklerimizin kabzalarına ellerimizi sürüp, hep beraber teyemmüm edelim.” (Kuzu,2014:83).

Bu alıntıda görüldüğü üzere, biraz sonra askerler şehit olacak ve hayatları sona erecek. Ancak onlar abdestsiz şehit olmak istemezler, suda yoktur, bu yüzden teyemmüm ederler. Yani toprakla abdest alırlar. Onlar zaten bu yola çıkarken hayatlarını feda etmeyi, vücutlarıyla bir siper olmayı kabullenmişlerdir zihinlerinde. Yüzbaşı şöyle devam eder:

“Çocuklarım...Saniyorum biraz daha bekleyeceğiz...Önümüzde biraz daha zaman var.İleride arkadaşlarımız şehit oluyor. Hem onlar için, hem de vakit varken kendi cenaze namazımızı kendimiz kılalım...Kabe karşımızda...” (Kuzu,2014:83).

Yüzbaşının bu sözlerinde, Türk milletinin asilliğinin hal ve tutumlarına yansımaları görmektediriz. Yüzbaşı biraz daha vakitleri olduğunu görür ve kendi cenaze

namazlarını kılmalarının uygun olacağını görür. Bu namazda, biraz sonra şehit olacak askerlerin vatanın bekası için hayatlarını feda etmenin kabullenmişliği vardır ve bu kabullenişle birlikte, bir huzur görülmektedir. Vatanı için kendisini teslim etmenin, varlığını armağan etmenin huzurudur bu. Çünkü, içi rahattır ölmeden önce, vatanı için elinden geleni yapmıştır. Kendi hayatını ve geleceğini, kalanların geleceği için feda etmiştir bu askerler.

2.2. Devletin mali durumunun insan davranışlarına yansımaları

Tahmin edileceği gibi, hangi toplumda olursa olsun, savaşlar insanların yaşamlarının, normal giden düzenlerinin, birden bozulmasına sebep olmuştur. Bu dengelerin bozulmasında insanlar üzerinde en fazla etki eden durum, insanların yaşayabilmeleri için gerekli olan yiyecek içecek gereksinimleridir. Bu gereksinim kimi zaman savaşların seyrini de değiştirmiş ve üzerine planlar yapılmıştır. Savaşmayan insanların ilişkilerinin de şekillenmesinde, öncelikli olarak rol oynamıştır.

Babasız Evler adlı esere bakıldığında; savaşa gitmeyen yada savaştan dönen bazı erkekler kadınlar yönünden bu durumu suistimal etmişlerdir. Eserde kocası şehit olan Nella'nın bir oğlu vardır. Özellikle bu oğlunun ihtiyaçları ve geleceği için bazı erkeklerle yakınlaştırmıştır Nella'yı. Erkekler Nella'nın evinde kalmışlardır. Hatta birisinden birde Wilma diye bir kızı olmuştur. Ama, en son erkek, yanında çalışmak zorunda kaldığı Fırıncıdır. Bu Fırıncı, kendi karısı olmasına rağmen, kadının kocasının öldüğünü bildiği için, Nella'dan istifade etmek istiyor. Onun da kendi yanında yaşamasını istemektedir (*Bkz.Böll,2013,s.317*). Bu fırıncının açık bir istismarı olarak görülmektedir. Kendisinin yanında çalışan ve en temel ihtiyaç olan ekmeğin önemiyle birlikte, kendisinde bu cüretkarlığı görebilmektedir. Çünkü, kadının kendisine muhtaç olduğunun farkındadır. Kadın kendisinden ziyade çocuğu için mecburdur, muhtaçtır o ekmeği bir şekilde evine getirmeye. Kadın savunmasızdır. Kocası şehit düşmüş bir çavuştur. Evi koruyucusuz, yani babasız olduğu için suistimal durumunu, sanki normal bir davranışmış gibi algılamaya başlamıştır insanlar. Nella'da bunlardan biridir. Eserin sonuna gelindiğinde, kadın fırıncıyı tercih ediyor. Kadının fırıncıyı tercih etme sebebi, tamamen maddiyatla alakalıdır. Kadın çocuğunun geleceğini ve en azından ailesinden hayatta kalanların

karınlarının tok olmasının garanti olacağı birisini seçmektedir. Bu sıkıntılara yol açan Alman iktidarındaki kişi Hitler'dir. Nazi döneminde çok insan öldürülmüştür. Hitler'in kişiliğine Sherrat şöyle değinir:

Hitler gençliğinde bile şiddetin yapıcı bir şey olduğuna inanıyordu. Bunu her zaman olumlu karakter özelliklerini geliştirecek bir güç simgesi olarak görmüştü (Sherrat,2014,32).

Yani, Hitler şiddetle bir şeylerin çözülebileceğine inanan bir karaktere sahiptir. Bu bağlamda, diktatör bir yönetimle onlarca insanın ölümüne sebep olmuş ve bunu resmi kanallarla o an suç olmaktan çıkarmıştır. Bu konuya Frei şöyle değinir:

2 Temmuz günü katliam sona erdi ve Hitler ertesi gün bu cinayetleri yargı erkine bir tek yasayla onaylattı: "Üst düzey ve vatana yönelik ihanet saldırılarının bastırılması için 30 Haziran, 1 ve 2 Temmuz 1934 tarihlerinde alınan önlemler, devletin nefsi müdafaası olarak hukuka uygundur" Böylelikle toplam seksen dokuz insanın serikanlı bir şekilde öldürülmesi olayı, cezadan kurtulmuş oldu (Frei,2005:37).

2.2.1. Savaşta yaşanan sıkıntılar

Hayatta kalabilmek için savaşmak; vatani korumak için düşmanı bertaraf etmek gerekiyordu. Bunun için yapılan, her askerin kendi hayatını idame ettirmeye çalışmasıydı. Bazen yaralı, bazen bir kolu olmadan savaşan, her şekilde vatani müdafaaya devam eden, geleceği için, esir olmamak için...

Ayrıca zaman zaman düşmanla empati kurdukları da görülmektedir. Sonuçta, insan olduklarını unutmamaktalar. Mesela, Çanakkale savaşında birbirlerine su vermeleri, tüm insanlığa ders olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

Savaşta olmak, savaşıyor olmak birçok sıkıntı için başlangıç olmuştur. Toprağı savunmanın bir bedeli olacaktı. Düşman Türk ırkını dünyadan silme peşinde, ne gerekiyorsa yapmakta kararlıydı; ancak Türk milleti de canını vatani için feda etmenin kararını çoktan vermişti. Bu karar; Atatürk'ün "*Ben size taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum*" (Kuzu,2014:34). sözüyle pekiştirilmiştir. Bu sıkıntıların çeşitliliğine bakılacak olursa; Türk milleti için giyim,yeme-içme ve asker sayısının azlığı özellikle dikkat çekmiştir. Cephane de yetersizlik olduğu görülmektedir. İşte bu imkansızlığın başarılmasıyla, bizim zaferimiz hala dillere destan olmaya devam etmektedir.

Yine Çanakkale savaşında gönüllü hemşirelik yapan Şahika'nın savaş hakkındaki gözlemlerinden Akyüz şöyle bahseder:

Sevgili babacığım, anacığım...

Orada içiniz rahat olsun. Düşman askerleri Çanakkale Boğazı'nı asla geçemeyecek. Çünkü Türkler burada bir kahramanlık destanı yazıyorlar.

Askerler aç ve açıkta babacığım. Çoğu zaman günlerce kuru ekmek parçasıyla karınlarını doyuruyorlar. Arada sırada da şekersiz üzüm hoşafı ve yağlı buğday çorbası içiyorlar.

Bu sabah burayı görmeliydiniz. Burada bir cümbüş vardı. Birliklere dağıtılmak üzere kum torbalarını getirdiler. [...] bu kum torbalarının bir kısmını askerler neredeyse havada kapıştılar. Birçok süngü savaşı yapmış, üniformaları yırtılıp paçavraya dönmüş, çarıklarının altı açılmış askerler bu kum torbalarını kesip biçtiler, sonra da üniformalarını yamadılar. Ağaç dallarından düğme yapıp kopan düğmelerin yerlerine diktiler. Kimisi de altı delinip yırtılan çarıklarına bu kum torbalarını doladılar. O anda askerlerin mutluluğunu görmeliydiniz. Hepsi de bayramlık giysilerini giyen çocuklar gibi şendiler... (Akyüz,2013: 165-166).

Askerlerin savaşta yaşadığı sıkıntılardan bazılarını açıklar nitelikte, yukarıdaki alıntıda bahsedilenler. Tabii kaynaklara yansıdığı kadar bilinebiliyor; bir askerin yada bir hemşirenin ailesine yazmış olduğu bu mektuplar delilleri oluşturuyor. Yaşanan sıkıntıların kanıtı oluyor. Tarihe ışık tutuyor.

2.2.1.1. Savaş esnasında insanların yaşam mücadeleleri

Türklerin gelecekteki umutlarının tohumlarının atıldığı bir savaş ve zaferdir Çanakkale. Esein yazıldığı döneme tekamül eden, Çanakkale savaşındaki olaylar incelendiğinde:

Bu olaylardan en çarpıcı olanlardan bir tanesi Kınalı Ali'ninkidir. Tokat'ın Zile ilçesine bağlı köyünden olan Ali'ye annesi askere gitmeden önce kına yakar. Bu durum askerde bazı arkadaşları tarafından hafifte olsa alaya alınır. Bu durumu Ali annesine iletir. Annesinin cevabındaki sözler o kadar etkileyicidir ki, askerlerin ve komutanın bu sözler karşısında donup kalmasına sebep olur. Ve onun şu sözleri Dünya tarihine geçer:

Oğlum Ali, yazmışsın ki, kafamdaki kınayla dalga geçtiler. Kardeşime de yakma demişsin. Kardeşine de yaktım. Komutanlarına ve arkadaşlarına şöyle senle dalga geçmesinler. Bizde üç işe kına yakarlar; Gelinlik kıza:

Ailesine, çocuklarına kurban olsun diye; Kurbanlık koça: Allah'a kurban olsun diye ve askere giden yiğitlerimize. Vatana kurban olsun diye. Gözlerinden öper, selam ederim. Allah'a emanet olun (Başbay,2009:19).

Bu sözler herkesi şaşırtır tabii ki. Duygulanırlar. Ülkenin içinde bulunduğu vaziyette, vatanına bağlı bu insanların fedakarlıkları şartlarla birlikte daha da artar. Bu ananın bu fedakarlığı, bu mücadelesi Türk vatani için çok önemlidir. Ülkenin içinde bulunduğu durum karşısında, insanlar da bazı çabalarda bulunmaktadırlar. Maddi sıkıntı içinde olan bu aileler, elindekileri de vatanın savunması için düşünmeden harcamaktadırlar. Kınalı Ali'nin babasının yazdığı mektup ise şöyledir:

“Oğlum Ali, nasılsın, iyi misin? Gözlerinden öperim, selam ederim. Öküzü sattık, parasının yarısını sana gönderiyoruz, yarısını da yakında cepheye gidecek küçük kardeşine veriyoruz. Şimdi öküzün yerine tarlayı ben sürüyorum. Fazla yorulmuyorum da. Sen sakın bizi düşünme” (Başbay,2009:19).

Kınalı Ali'nin babasını yaptıkları karşısında fedakarlık sadece söz olarak kalır, hafif olur. Bu fedakarlıktan farklı bir şeydir. Ateşin içinde bir yakacak misali, gelecekteki kişiler için yanmaktır bu, kendinden vazgeçmektir. Bu vazgeçiş, vazgeçen kişiyi üzmemektedir, aksine mutlu etmektedir. Öküzünü vatan için satıp, kendisinin tarlayı işlemesi ve yorulmuyorum diyebilmesi; nasıl bir asil davranıştır. Türk milletinin geçmişte ülkenin geleceği için, evlatları için yaptıkları ve sahip olunan vatan sevgisi insanüstü bir çabadır.

2.2.1.1.1. Açlıkla mücadele

Açlıkla mücadele savaş döneminde çok zor olmuştur. Hayatta kalabilmek için beslenmek zorundadır insanlar. Babasız Evler adlı eserde bu durumu anlatan ifade şöyledir:

“Kıtlığın kendini kuvvetle duyurduğu bazı aylarda, ekmeği elli ya da yüzer gramlık ölçülerle, tütününü daha az gramajda, kahveyi de yarımşar onsluklarla satın almak zorunda kalıyordu” (Böll,2013:29).

Bu alıntıya baktığımızda, savaşta yaşanan kıtlık; 50 gramlık, 100 gramlık ekmeklerin paha biçilemez değeri, bizim o yıllardaki açlığın ve kıtlığın derecesini anlamamızı sağlamaktadır.

Açlıkla mücadele de en büyük sıkıntıyı yaşayanlar, kaçınılmaz askerler olmuşlardır. Çalığı eserinin de dönemini kapsayan Çanakkale savaşındaki yaşanan açlık sıkıntılarına bakıldığında, askerler bir insanın açlıkla mücadelesinin sınırlarını zorlayan özveri göstermişlerdir. Çanakkale savaşında öğünleri atlamak zorunda kalmışlardır. Bazen sabah, bazen öğlen, bazen de akşam öğününü; bazen günde 2 öğünü atlayarak savaşmak zorunda kalmışlardır. Ancak, beyinlerindeki vatan, millet sevgisi bu açlığı unutturmuştur. Nasıl bir açlık olduğunu liste şeklindeki hali şöyledir:

Çanakkale Kahramanlarının Yemek Listesi

43'ncü Alay 1'nci P.Tb. 1'nci Bölük 1917 yılı yemek listesi

15 Haziran:

Sabah: üzüm hoşafı

Öğlen: yok

Akşam: yağlı buğday çorbası

Ekmek: tam [...]

Not: 21 Temmuz 1917'den itibaren başlayarak ordu emriyle ekmek istihkakı 500 grama indirilmiştir. Çünkü un ve ekmek kalmamıştır (Kuzu,2014:279).

Bu yemek listesiyle bu vatan kazanılmıştır. Açlığı unutmuslardır. Onlar için vatan önemlidir. Kendi karınlarının doyması yada sağlıkları önemli değildir. Onlar kendilerini gözden çıkarmışlardır. Artık sadece vatanları için mücadele ediyor olmak ve gerekirse bu mücadeleden sonra şehit olmak onlar için büyük bir şereftir. Bu şeref, o şerefli kanlarıyla birlikte kendilerine küçüklükten işlemiştir. Zaten bu uğurda şehit düşen askerlerin çoğu, bu vatansever çocuklardır.

Yine açlıkla mücadele karşısında asil askerlerden birinin sergilemiş olduğu bir davranış incelediğinde, bu askerlerin vatan sevgisi gıdasıyla ruhlarını doyurdukları ve fiziki olarak da açlık hissetmediklerinin düşünülmesi olağandır. Sinan Akyüz'ün romanında, hastanede geçen olay şöyledir:

“Al şunu Recep,” dedi acı içinde kıvrılırken. “Sen ye.”

Hekim Fikret Sadettin’e şaşkın şaşkın baktıktan sonra, “Ekmeğini kendin neden yemiyorsun?” diye sordu.

Sadettin mavi gözlerini yere dikti.

“Bu ekmeği benim yemem doğru olmaz komutanım,” dedi acı bir ses tonuyla. “Çünkü benim ölümüm iyice yaklaştı.Bu ekmeği, düşmana karşı yeniden çarpışacak arkadaşım yesin ki, ekmeğin ziyan olmasın.”

Yüzbaşı Fikret’in tüyleri diken diken oldu.Başını eğdi,Sadettin’in alnına sarı kanlı sargı bezini gözyaşları içinde öptü.

“Yaşın küçük olabilir,” dedi. “Ama sen büyük bir askersin.Bu vatan ilelebet siz evlatlarına minnettar kalacaktır inşallah” (Akyüz,2013:156).

Savaş esnasında şehit olacağını söyleyerek, kendisine verilen bir dilim ekmeğin ziyan olmamasını ve savaşabilecek başka birine verilmesini söyleyen askerin; şehit olurken bile, vatani için son bir dilim ekmeği yemeyerek, şehit olurken bile, bir kez daha vatanına fayda sağlamıştır. Bu fedakar askerler olmasaydı, Anadolu’da Türkler’in galibiyeti olamazdı.

2.2.1.1.2. Sağlık sorunları ve hastalıklarla mücadele

Sağlık sorunları savaşın seyrini de değiştirebilir savaş esnasında. Tıp ilerlememişti, bazı durumlarda can kayıpları kaçınılmaz oluyordu. Kan bulmak zordu. Herkes yaralı, herkes savaş içinde, doktorlar ve hemşireler neredeyse uyku uyumuyordu. Her birey bir şekilde vatanına faydalı olmak niyetindeydi. Okullar ve önemli binalar hastane olarak kullanılmıştır. Küçük kız çocukları da yardımcı hemşire olarak yetiştirilmiştir, burada gönüllülük esastır. Bu küçük kız çocukları vatanları için bu göreve taliptiler.

Sinan Akyüz’ün romanında geçen, kızının gönüllü hemşire olmak için babasından izin istediği konuşmayı Akyüz şöyle aktarır:

Şahika bir hışımla ayağa kalktı.

“Babacığım,” dedi kararlı bir ses tonuyla. “Ben gönüllü hemşire olmak istiyorum.”

Çakır Ağa Şahika’nın bu sözleri üzerine donup kaldı âdeta.

“Kızım! Sen ne söylediğinin farkında mısın?” diye sordu Fatma.

“Farkındayım ana Mukaddes Abla yapabiliyorsan, ben neden yapmayayım?”

[...] “Ordunun gönüllü hemşirelere ihtiyacı varmış,” dedi Şahika sesi titrerken.

[...] O anda herkes nefesini tutmuş, Çakır Ağa’ya meraklı gözlerle bakıyorlardı. Sigarasından derin bir nefes aldıktan sonra, “Pekala,” dedi Çakır Ağa. “Gitmene izin vereceğim.” (Akyüz,2013:104-105).

Ailesinden bu şekilde izin almayı başarır Şahika, çünkü ilk başta babasını ikna edemezler. Sonrasında ailesinin de etkisiyle, babaannesinin kardeşi Cemal’in herkesin susmasına sebep olan şu sözleriyle ikna olur babası.

““Çakır Ağa,” dedi Cemal gür bir sesle. “Siz bu vatana, millete önem vermeyen bir insan değilsiniz. Bir milletin vatani yoksa kadın hangi evinde oturacak? Vatan ortada yokken kadının vatani evi olabilir mi?””(Akyüz,2013:105).

Bu görevi yerine getiren Şahika zorluklarından bahseder mektuplarında ve en önemlisi de bu görevin vatani için ne kadar önem arz ettiğine şöyle değinir.

Sevgili babacığım, anacığım...

Size yalan söylemeyeceğim. Kızınız çok yorgun ve bitkin. Lakin burada olduğum için çok mutluyum. Bana bu mutluluğu yaşattığın için babacığım, özellikle sana çok müteşekkirim. Beni gönüllü hemşire olarak göndermekle bu dünyada sevapların en büyüğünü işlemişsin. Ordunun askerlere ihtiyacı olduğu kadar, yaralı askerlerin de bakıma ihtiyaçları var. Allah hepinizden razı olsun.

Şimdi bana hakkınızı helal edin. Benim tarafımdan da cümleliğe hakkım helal olsun. Sizleri Cenab-ı Hakk’a emanet ederken, tekrar büyüklerimin ellerinden, küçüklerimin de gözlerinden öpüyorum.

Kızınız Şahika (Akyüz,2013:167-168).

İşte bir genç kızın ailesine yazdığı mektupta bu gönüllü hemşirelerin vatan için önemi görülmüştür. Ordunun sağlık sorunu bu şekilde giderilmiştir.

Ordu da bu şekildeydi. Ancak normal halk için durum biraz değişmekteydi. Şimdi Babasız Evler adlı eserimizdeki kahramanlardan biri olan Leen’in sağlık sorunu karşısında, hayatını kaybetmesine sebep olan yaşamış olduğu sıkıntıdan bahsedildiğinde, bu durum daha açık görülecektir. Kendisi Apandis olmuştur ve çevresindekiler apandisin kelime anlamını bile bilmemektedirler. Böll bu duruma şöyle değinir:

Oysa şimdi kendini yatağın üstüne atmış, inliyordu. Konuşmakta çok zorluk çekiyordu. Albert üstüne eğildiğinde, ancak fisilti halinde konuşabilmişti: “Bir taksi çağır. Otobüste kötüydüm, ama şimdi daha da kötüleştim. Beni hastaneye götür.” [...] Takside sarsıntılardan korunmak için Leen’i kucağında tutuyordu. Ama Leen, hâlâ yüksek sesle inliyor ve arabanın eskimiş döşemesine kusuyordu. Allbert, hastanedeki doktorlarla nasıl konuşacağını düşünüyordu. Kör bağırsak iltihabının İngilizcesini bulamamıştı. Taksi hastanenin önünde durduğunda, Leen kollarında olduğu halde merdivenleri çıkmış, “danışma”nın kapısını ayağı ile açarak “ Appendix, appendix!”¹ diye bağırmişti. [...] Son bir kez Leen’in çığlığını duymuştu. Yirmi beş dakika sonra ameliyat sona ermiş, Leen son nefesini vermişti. (Böll,2013:166-167).

Apendis rahatsızlığına zamanından müdahale edilemez Leen’in ve dolayısıyla Leen bu durum karşısında daha fazla dayanamayan Leen’in hayatı son bulur. Bu trajedi o zamanki şartları tam anlamıyla bize yansıtmaktadır esasında. Şimdilerde çok basit bir rahatsızlık olarak görülen, bu hastalığın o günlerde zamanında tanı konulamaması ve sonrasında o kişinin ölümüne yol açması çok üzücü bir durumdur. Sağlık sorunları karşısında insanlar çaresizdi. Çözüm bulamıyorlardı. Babasız Evler adlı eserde hastaneye götürüldüğünden, taksi tutulabildiğinden bahsediyor; bu da onlar için bir gelişmişlik düzeyidir aslında. Çünkü, o şartlar altında şuan bize normalmiş gibi görünen bazı şeyler imkansızdı.

Şimdi tedavisi çok kolay ve masrafsız olan apandis hastalığı yüzünden, o zamanlar birilerinin ölebileceği düşünüldüğünde, o zamanlarda yaşanan sağlık sorunlarının boyutunun anlaşılabilmesi daha kolaylaşacaktır.

2.3.Savaş sonrası dönemde insan davranışları

Savaş sonrası dönemde hayatta kalabilenler ve kalamayanlar vardır. Hayal kırıklığına uğramış insanlar vardır. Bir anda ülke karışıklık içinde olmuştur. Hiç kimsenin beklemediği olaylar cereyan etmiştir. Bu olaylar sonucunda onlar hayatta kalmışlardır. Ancak, hem bu hayatta kalmaları onları çokta mutlu etmemektedir. Çünkü, kardeşleri, ebeveynleri, bazılarının çocukları, akrabaları, komşuları, tanıdıkları yok olmuştur savaşta. Artık onlarsız bir dünyada yaşamak zorundadırlar. Çıkar ilişkisi de söz konusudur, ama en önemlisi karnını doyurabilmektir. Bu karnını doyurabilme uğruna, savaş sonrası dönemde insanların ilişkileri şekillenmektedir. Böll bu duruma şöyle değinir: “Aşkın yolu mideden geçer”(Böll,2013:256). Yani, o

dönemde insanların karnı doyabiliyorsa, karnını doyuran kişiye de aşkıtlar. Maalesef, karın tokluğu, insanların benliklerinin de ötesine geçebilmektedir.

2.3.1. Savaş sonrası dönemde insanların yaşam savaşı

Savaşlar bittiğinde etkileri uzun yıllar sürer. Dolayısıyla, savaş bitmiş gibi görünse de, aslında devam etmektedir. Çünkü, bıraktığı yıkıntıları toparlamak bir anda mümkün değildir. Şimdi, o dönemde yaşanan sıkıntıları ve insanların hala savaştaymışçasına yaşadığı zorlukları iki eser karşılaştırılarak incelendiğinde:

Almanya'daki ve Türkiye'deki durumlara bakacak olursak; Almanya'nın da içinde olduğu, 2. Dünya savaşı başladığında, kendisini yeni yeni toparlamaya başlayan Türkiye savaşın eşiğine yaklaşmıştır. Bu bağlamda; Türkiye'nin de savaşa girme ihtimaliyle beraber birtakım tedbirlerin alınması ve bazı tasarrufların yapılması, zorunlu olmuştur. Bunların başında ekmeğin karneyle verilmesi gelmektedir. Fakat ekmeğin karneye bağlanması işleri çözmüyordu. Eğer savaşa Türkiye diğer ülkelerin etkisiyle girmek zorunda kalırsa ne olurdu?

O kadar sıkıntı yaşamış olan halk, bir savaşı daha kaldırabilir miydi? O kadar şehitten sonra, nüfus planlaması yapılabilir miydi? Yeni bir savaşın sonunda, Türkiye varlığını muhafaza edebilir miydi? Bütün bu düşünceler dönemin hükümetini düşündürmekteydi. Nitekim bu Kulin'in romanında da görülmektedir.

“Dünya alevler içindeydi. Yangın, her an Ankara'ya da bulaşabilirdi. Hükümet gergindi, halk bezgindi. Gıda maddeleri karneye bağlanmıştı. Savaştan dolayı karaborsa başını alıp gitmişti. Geceleri karartmalar yapıyordu” (Kulin, 2008:368).

Neyse ki, Türkiye savaşa girmeden toparlanmaya devam etmiş ve savaş bittiğinde de rahat bir nefes almıştır. Çünkü, nüfus olarak bunu kaldırabilecek durumda değildi Türkiye. 15 milyon civarında bir nüfusa sahipti ve bir savaşta bu nüfus yarı yarıya düşecekti. Ve 7 milyon civarı bir nüfusla Türkiye artık çok kolay bir lokma olabilecekti akbabalar için. Ve bunun sonucu olarak tekrar kalkınması çok zor olacaktı. Hatta olmayabilirdi. Nüfusu yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelecekti. Bunun için Türkiye'nin savaşın kenarından dönmesi olumlu olmuştur.

Aynı şekilde karaborsacılık savaş döneminde Almanya'da da görülmektedir (Bkz.Böll,2013,s:28). İnsanlar yiyecek bulma sıkıntıları yaşıyorlardı. Buldukları da

çok pahalı oluyordu. Ölmek için az da olsa yemek zorundaydılar ve çok az yiyebiliyorlardı.

2.3.2. Türkiye'deki ve Almanya'daki genel durum

Türkiye'de savaş esnasında, eğer insanların bazıları savaşmıyor durumdaysa, ülkesinin geleceği ve toprağının korunması için vatana bir şekilde fayda sağlamaktadır. Çalıkuşu eserinde; Feride öğretmen, ders verdiği okulun hastaneye dönüşmesiyle, öğretmenlik mesleğini devam ettirememiş, ancak hastanede hemşirelik yaparak her şekilde vatanına faydalı olmuştur. Tek meslek veya bir işe bağlılık yoktur. Elinden gelenin daha fazlasını yapabilmek için gayret etmek vardır. Vatanını savunmak için, ne gerekiyorsa yapmaya çalışmışlardır, çocuklarının geleceğini bu asil davranışlarıyla temin etmişlerdir. Feride öğretmenin hemşirelik yapması da ülkesine olan bu bağlılığıyla mümkün olmuştur. Feride Öğretmenin yeni göreviyle alakalı sözlerini Güntekin şöyle aktarır:

Bir aydan beri Hayrullah Bey'in yanında hastabakıcıyım. Muharebe devam ediyor, hastaneye gelen yaralı kafilelerinin ardı arkası kesilmiyor. İş o kadar çok ki...Bazı geceler evime bile dönemiyorum (Güntekin,2013:427).

Hayrullah bey eserde adı geçen doktordur. Okulun hastaneye dönüşmesiyle Feride öğretmene hemşirelik yapıp yapamayacağını sorar. Feride öğretmen bu görevi memnuniyetle kabul eder. Sonuçta, İzmir'in kurtuluşunda o da üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Zaten sözlerinde bazı geceler eve bile dönemediğinden bahsetmektedir. Yani, o kadar çok yaralı geliyor ki, bulunduğu hastaneden ayrılamıyor.

Almanya'da ise Hitler izleri görülmektedir. Almanya'da büyük bir Yahudi kıyımı yaşanmaktadır. Bu durumun sebebini Fullbrook şöyle açıklar:

Hitler'in kesin hedefe sahip olduğu iki politika alanı vardı: ırk politikası ve dış siyaset. Hitler Almanya'yı "saf" bir ırk topluluğu yapmak ve Alman "yaşam alanını" (Lebensraum) genişleterek önce Avrupa sonra da dünyaya hâkim olmak istiyordu (Fullbrook,2014:181-182).

Saf Alman kanı uğrunda, Hitler insanları çaresiz durumda bırakmıştır. Savaş döneminde yaşanan sıkıntılar, savaş sonrası dönemde de devam etmiştir. Fullbrook,

öldürülen Yahudi sayısının ise 6 milyondan fazla olduğunu belirtiyor (Bkz. Fullbrook,2014,s:193).

Babasız Evlerin yazıldığı döneme baktığımızda, Almanya büyük bir savaşın içindedir, Türkiye’de savaş yoktur ve toparlanmaya çalışmaktadır, ancak Türkiye savaşa zorlanıyordu. Bu ülkeler arasında İngiltere başı çekiyordu. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü oyalama taktiğini kullanmaktadır, bu ülkeyi savaşta yıpratmak istememektedir, İngiltere’ye kendilerine silah verilmesi gerektiğini söyleyen İsmet İnönü, silahların da İngiltere tarafından gönderilmemesiyle birlikte bu durum sürekli ertelenmiştir. Almanya’ya baktığımızda, Almanya I. Dünya savaşında olduğu gibi, II. Dünya savaşında da yer almıştır. II. Dünya savaşı esnasında, Almanya’yla Türkiye arasında da bu tür diyaloglar olmuştur. Hitler ve İsmet İnönü arasındaki mektuplaşma da buna örnektir. Şimdi, dönemdeki olaylar zincirini Özçelik şöyle açıklar:

Stratejik konumunun hassasiyetinden dolayı Müttefik ve Mihver bloğunun her ikisi de Türkiye’nin dostluğuna mecbur oldukları için Ankara, bu baskı- lara karşı koyabildi ve savaşın son anlarına kadar tarafsız kaldı (Özçelik,2010:255).

Alıntıdan da görüldüğü üzere, Türkiye’nin II. Dünya savaşına girmemiş olması, Türkiye açısından isabetli olmuştur. Türkiye nüfusunu koruyabilmiştir. Bu dönemi siyasi hamlelerle en az sıkıntıyla geçirebilmeyi başarmıştır.

2.3.2.1. İnsanların maddi durumları

İnsanların birincil ihtiyaçları, yiyecek-içecektir. Ancak, savaş dönemlerinde devlet mecbur olarak bu duruma etki etmiştir. Savunmaya verilen para, insanların beslenmesine dikkat etmesinden daha önemlidir. Para da kazanılamıyordu, kara borsa vardı. Döngü yoktu, ekonomi cansızdı. Ve bu yüzden, tahmin edileceği gibi, savaşın etkisinden sonra insanların maddi durumları iyi değildi. İşletme tamamen durma noktasına gelmişti. İnsanlar savaş esnasında üretim yapamadığı için, kıtlık yüzünü göstermişti. Dolayısıyla, insanların maddi bir varlıktan ziyade, yiyecek-içecek ihtiyaçlarını bir şekilde gidermeleri gerekiyordu. Almanya’da ve Türkiye’de durum farklı değildi. Örneğin, Kurtuluş savaşı ve I. Dünya savaşı süresince memurlar maaş alamamıştır. Cumhuriyet kurulduğunda, ancak ödeme yapılabilinmiştir. Ve buna rağmen, halkın sağladığı destekle, Türk Hava Kurumuna

uçaklar alınabilmiştir (Bkz.Özakman,2010,s:147). Türk askerinin vatanına bağlılığı ve fedakarlığı savaşta ve sonrasında da devam etmiştir. Mevcudiyetimizin yegane temeli olan vatan, bizim her şeyimizdir. Geçmişimizle yaşadığımız bugünün ve bugünle de geleceğin arasındaki bağın var olabilmesiyle ancak, vatan sevgisi devam edebilecektir.

2.3.2.2.İnsanların eğitime verdikleri önem

Her savaştan sonra olduğu gibi, eserlerin içinde yer alan; davranış, hal ve tutumlardan savaş bitmiş olsa da, savaşın etkilerinin devam ettiği görülmektedir. Çalığışu eserine baktığımızda, I. Dünya Savaşından çıkmış olan Türk Milletinin, Osmanlının yıkılıp Türkiye Cumhuriyetinin temellerinin atılmasıyla yaşanan birçok yeniliğe uyum sağlamaya çalıştıkları ve kısa sürede bu yenilikleri benimsemeye başladıkları görülmektedir. Ancak, bazı durumlarda kalıplaşmış davranışların etkisini yitirmediği görülmektedir. Eserde, Zeyniler köyüne Feride Öğretmenin tayini çıkmıştır. Fakat, burada Hatice Hanım (öğretmen yokken derslere yetkisi olmamasına rağmen giren kişi) adlı kişinin öğretmen olmamasına rağmen, Din derslerine girmesi gerektiği ve Feride Öğretmenin bu konuda sorun çıkarmaması gerektiği ikaz edilircesine muhtar tarafından söylenir (Bkz.Güntekin,2013,s:216). Burada yaşanan olay, Osmanlı Devleti'nden Türkiye'ye geçişteki süreç hakkında bizi aydınlatmaktadır. Hatice Hanım Osmanlı'yı temsil ederken, genç Feride Öğretmen ise Cumhuriyeti temsil etmektedir. Bu yenilikleri özümsemek, toplumun eğitilmesiyle alakalıdır. Ancak, öğretmen olmamasına rağmen derslerini başka birine bırakmak zorunda kalan Feride Öğretmenin durumu, aslında geleceğe dönük olarak öğretmenin işine müdahale edilmemesi gerektiğinin eserde karşımıza çıkan bir örneğidir.

Babasız Evler'deki Nella'nın eğitime önem vermesinden Böll şöyle bahseder:

Vantilatörün tath vızıltısı da güzel bir şeydi onun gözünde, çünkü annesinin evde olduğunu gösterirdi. Kitap sayfalarının çevrilmesi, annenin soluk alışı, kibritin çakılışı...(Böll,2013:23).

Bu yazıdan ortamın sıcak olduğu, elektrik enerjisinden faydalandığı ve en önemlisi ise; kitaba önem verildiği görülmektedir. Belki, bir gün sonra ölecekleri yerde kitap

okumayı sürdüren bir aile profili ortaya çıkıyor. Şuan Almanya'nın bu kadar gelişmiş olmasının mikro bir göstergesidir bu aslında.

Kadınlar olmadan bir gelişim düşünülemez, bu her alanda olduğu gibi eğitimde de böyledir. Eğer onların çabası olmasaydı, Türkiye'nin kalkınması mümkün olamazdı. Ülkenin dört bir yanında eğitimci kadınlar vardı. Savaşta asker olan kadınlar, bu sefer kendilerine düşen görevi maddi kaynağa bakmadan maneviyatla gerçekleştirmeye hazırdılar. Çalığışu eserinde geçen Feride öğretmen gibi; binlerce Feride, savaştan çıkmış ülkesinin kalkınması için, içlerindeki vatan aşkıyla birlikte ülke için bir şeyler yapabilme gayretindeydiler. Bu eğitimci kadınlardan biri olan, eğitime yıllarını veren, ülkenin kalkınmasında etkili olacak binlerce öğrenci yetiştiren Faika Ünlüer'den Aydoğın şöyle bahseder:

Zeliha Faika Ünlüer, 3 Şubat 1894'te Şumnu Kadısı Numan Sabit Efendi'nin kızı olarak o dönem Osmanlı İmparatorluğu toprakları içerisinde olan Şumnu'da doğdu. [...] Faika Ünlüer, kırk yıl süren öğretmenliğinin hemen hemen tamamını Erzurum'da ve aynı okulda geçirdi: Okulu, 1927'lerde Merkez İsmet Paşa İlk Mektebi adını aldı. Pek çok öğrenci yetiştirdi. 24 Ekim 1952 tarihinde kendi isteği ile emekliye ayrıldı ve İstanbul'a yerleşti. 18 Ağustos 1981'de hayata gözlerini yumdu (Aydoğın,2015:97-100).

Yukarıdaki alıntıda Zeliha Faika Ünlüer'in Türkiye'nin kalkınmasına sağlamış olduğu fayda görülmektedir. Zeliha Faika'lar olmasa, o insanlar eğitime önem vermeseydi. Bu ülke Türkiye olamazdı. Onların fedakarlıkları savaştan sonra da bu şekilde devam etmiştir. Erzurum'da 40 yıl eğitime hizmet vermiş bir kadındır o. Şuan ki gibi ısıtma sistemlerinin, ulaşım kolaylıklarının, kısaca yaşamının kolay olmadığı diğer illerimiz gibi değişmeyi bekleyen bir Erzurum'dur. Bu bekleyişe bir okulda son vermiştir Zeliha Faika.

Faikalar Türkiye'yi var etmişlerdir ve gelişmesini sağlamışlardır. Şuan bir doktor ameliyat yapabiliyorsa, birisi öğretmen olabilecek bilgileri taşıyorsa; Bu Faikaların sayesinde. Geçmişteki bu fedakarlıkların her alanda olduğu görülüyor. Öğretmenler de tabii ki elini bu taşın altına koyanlar arasındadır.

Eğitim seviyesi ne kadar iyi olursa; insanların düşünceleri ve bakış açıları da o kadar berrak ve sağlam olur. Ayrıca, sorunlara çözüm için de, çok yönlü alternatiflere sahip olurlar. Bu durumun kanıtlanması için, illa savaş çıkmasına gerek yoktur. İnsanların eğitim seviyeleriyle, ülkelerini getirmiş oldukları bir nokta vardır.

Bu da ülkelerin gelişmiş, gelişmekte olmalarıyla gün yüzüne çıkmaktadır. Sanayisiyle, askeri gücüyle zaten bir duruşa sahip olan bir ülke; başka ülkeler tarafından da karşı konulmaz olarak görülmektedir. Eğitimle birlikte, geleceğe sağlam temeller atılabilir. Bu sağlam temellerde yine eğitimle korunabilir ve geleceğe aktarılabilir.

Babasız Evlerin yazıldığı dönemde Almanya'nın durumuna baktığımızda II. Dünya Savaşında da yer almalarına rağmen, ülke kendisini toparlamakta çokta zorlanmamıştır. Tabii ki sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak, o dönemde de olsa, şimdi de olsa Dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir ve Dünya'yı ilgilendiren kararlar verileceği zaman, her daim Almanya gözetilmiştir ve gözetilmektedir. İnsanlar eğitime önem vermektedirler. Şimdi, Babasız Evler eserindeki, savaş sonrası dönemde yaşanan sıkıntılara rağmen Nella'nın kitap okuması şaşırtıcı olduğu kadar, eğitime verdikleri önemin de göstergesidir. *Anne, çok ender ayağa kalkardı. Buna karşılık geç saatlere kadar okur,[...] (Böll,2013:16)*. Bir gün sonra yaşayacağı bile belli olmayan bu kadının kitap okuması çok farklı bir durumdur. Kitap okumanın yerinin olmadığını, insanın ufkunu geliştirdiği bilinir. Ancak, savaş sonrası dönemde açlık ve sefalette de okunması kültürel bir zenginliğin göstergesidir.

Çalığışu'nun yazıldığı döneme bakıldığında, ülke toparlanma döneminindedir. Osmanlı yıkılmıştır, yıkılma sebebi Batıyı küçük görmesidir. Gelişmeleri takip etmemesidir. Buda eğitime son dönemlerinde az önem vermesiyle alakalıdır. Atatürk bu durumu görür ve eğitime öncelikli olarak önem verir. Savaş devam ettiği sırada konferanslara katılır. Çok kitap okur, bu kadar başarılı olmasını da çok kitap okumasına bağlamaktadır. Bu eğitim aşkını, matematikte yeni formüller bulma, Türkçeye yeni kelimeler kazandırma gibi durumlarla taçlandırmıştır.

Eğitim her alanda olduğu gibi orduda da mevcuttur. Yani, bir askerin ülkesini nasıl savunabileceğini bilebilmesi, eğitime sahip olmasıyla mümkündür. Kendisini ülkesi uğrunda feda ederken ülkesi için biraz daha faydalı olabilmek bu eğitimle alakalıdır. Bu eğitim Türk ordusunda da düşünülmüştür. Bunun için orduda savaş için gerekli eğitim verilmiştir. Şimdi ordunun nasıl eğitim aldığını, ülkesi için eğitime verdiği önemden Belen şöyle bahseder:

Kısaca söylemek gerekirse altı ayda Ordumuz bir eğitim ve öğretim kurumu haline gelmiştir. I. Dünya Harbi'nin tecrübelerine dayanan eserler ve talimnameler birliklere dağıtıldı. Alaydan en yüksek kademeye kadar

eğitimde yapılan işleri şöyle özetleyebiliriz: Bütün birliklere yazılı tabiiye meseleleri, konferanslar veriliyor, atlı geziler, harp oyunları ve tatbikat yapılıyordu. Tümen ve kolordu merkezlerinde subay ve uzman er yetiştirmek için kurslar açılmıştı.

Konya'da açılan topçu kursu, yalnız topçu subayları için değil, tümen komutanları ve kurmayları için de faydalı oldu (Belen,2014:408).

Yani, Türk Ordusu bu bakımdan donanımlı bir orduydü, eğitimli bir orduydü, yetersizliklere rağmen. Altı ay gibi bir sürede binlerce asker eğitilmişti. Bu eğitim de savaşın kazanılmasında, ülkenin kalan kısmının korunabilmesinde önemli yere sahiptir. Bu durumla beraber, eğitimin her yönüyle ülkeye olan faydası görülmektedir. Neyi, nasıl, niçin yaptığını bilmek ve sorgulamak gereklidir. Şuan ki, Türkiye'nin geçmişi, sahip olduğu eğitimle bilinebilir ve bu geleceğe dönük yorumlanabilir. Ortaylı geçmişini bilmenin öneminden şöyle bahseder: *Hafızası olmayan toplumların nerelere gideceğinin, sürükleneceğinin, dahası neler yapabileceğinin hesabı olamaz (Ortaylı,2015:64).*

Öncelikle bu hafızanın olabilmesi eğitimle alakalıdır. Gerekli eğitim ve donanıma sahip insanlar bu hafızaya sahiptirler. Bu hafızaya sahip olmayan, eğitimsiz insanlar ülkeleri aleyhine kullanılabilirler, tarihte bu da mevcuttur. Bu beyaz Türklerden Türkiye'nin korunabilmesi ancak kaliteli bir eğitimle mümkündür. Bunun içinde, Ortaylı'nın belirttiği gibi önce tarihini bilmek gereklidir.

Türk tarihi çoğu Türkü olduğu gibi, Türkiye'li ve Türk olamayanları da etkileyebilmektedir. Her çağına damga vurmuş Türklerin tarihinde en çok İstanbul etkileyicidir. İstanbul'dan yola çıkarak, Türk tarihine bakıldığında ise; iki isim çok dikkat çekmektedir ve ikisi de İstanbul'la alakalıdır. Kronolojik sıralamaya göre bu isimleri incelendiğinde; birincisi Fatih Sultan Mehmet'tir ve bilindiği gibi İstanbul'u fethetmek, birçok padişahın onca denemesinden sonra, Fatih'e nasip olmuştur. İkincisi ise, Atatürk'tür. Atatürk'te Türk ordusuyla birlikte, düşmanlar tarafından fiili olarak işgal edilmiş olan İstanbul'u, onların elinden zekice geri almıştır. Her Türk bir Fatih Sultan Mehmet ya da Atatürk olamayabilir. Ancak, onların düşünce sistemlerinde hareket edebilir. Öncelikle, vatanını ve dilini sever, sonra bu temelle birlikte bütünleşik olarak eğitime önem verir. Gelmiş olduğu seviyeyi, muhafaza edip, daha iyisi için mücadele eder. Tarihte eğitime önem veren ve vermeyen ülkelerin yaşadıkları faydaları ve zararları bilinmektedir. Zihniyet eğitimle değişip

gelişebilmektedir. Olaylara bakış açısı, çözümleyebilme, yeni aletler silahlar ya da savaş araçları üretebilme; onları satın alabilme gücü de dolaylı olarak eğitime bağlıdır. Çünkü, eğitimle birlikte yaşam kalitesi de artmaktadır. Bu bağlamda, eğitim toplumların nabzıdır. Eğitim kaliteli olmazsa, ileriye aktarımlar da yapılamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ SONRASI EDEBİYATI

3.1. Alman Edebiyatı

Alman Edebiyatında savaş sonrası dönemi incelerken, Alman Edebiyatına yön veren yazarların savaştan nasıl etkilendiğine ve nelerle karşılaştıklarına bakılması gerekir. Savaş sonrası dönemde her insanın olduğu gibi, yazarların da toparlanma sürecinde oldukları aşıkardır. Yayın yasaklarının olduğu, Hitlerin yaptığı yıkıntıların sürdüğü yenilmiş bir Almanya vardı. Bu bağlamda, yazı yazmakta cesaret isteyen bir durumdu. Ancak, usta kalemlerin de yazmadan durmaları mümkün değildi. Bu durumdan Aytaç şöyle bahseder:

Almanya 8 Mayıs 1945 tarihinde kayıtsız şartsız teslim olmuştu. [...] Batı'lı üç işgal devletinin egemenliği altındaki Almanya ile Doğu blokunun egemenliği altındaki Almanya'da [...] edebiyat iki ayrı kolda gelişir. Ancak Bertolt Brecht ve Heinrich Böll gibi yazarlar her iki Almanya'da da basılmakta ve benimsenmektedir. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde önceleri göçmen yazarlar (Emigranten) edebiyat dünyasını oluşturuyordu. [...]

Federal Almanya'da da Vatan - ve kan edebiyatı (Blut und Boden – Dichtung) Nasyonel – sosyalizmin yenilgisiyle son bulmuştu. Nazi devrinde Almanya'yı terk eden yazarlar, suskunluk devresine girerek kendini politik akıntıya kaptırmamayı başaranlar ve savaşı bizzat yaşamış olanlar için artık kendini gösterme zamanı gelmişti. Politik eleştirici bir geriye bakış, 1950'lere hattâ 1960'lara kadar Alman edebiyatının çok belirgin bir karakteristiğidir (Aytaç,1990:370).

Savaş sonrası dönemde de savaşın etkileri görülmektedir, bu her alanı olduğu gibi edebiyatı da etkilemektedir. Nitekim, yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere, doğu-batı bloğu oluşmuş ve burada farklı farklı yazarlar okunmuştur. Bununla beraber, bazı yazarlar her iki blokta da beğenilmiş ve okunmuştur.

Ancak, bu okunabilme durumu her zaman böyle devam edememiştir. Çünkü, Nazi Almanyası'nda baskı vardı, sansür vardı, düşüncelerin özgürce söylenmesini

engelleme vardı. Dolayısıyla, bu baskı yüzünden bazı yazarlar Almanya'dan gitmek zorunda da kalmışlardır. Bu durumu Aytaç şöyle açıklıyor:

Thomas Mann ve Heinrich Mann, Döblin, Musil, Broch, Seghers gibi 20. Yüzyıl Alman romanının büyük isimleri (erken ölen Kafka'nın dışında) hep nazi Almanyası'ndan kaçıp yurt dışında genellikle, Amerika'da eser vermeye devam etmişlerdir. Fakat hem bu eserler Almanya'da yasaklanmış hem de Joyce gibi Proust gibi roman sanatının dünya çapında ustalarının tercümesi ve tanıtılması engellenmiştir. Demek oluyor ki savaş sonrası yazmaya başlayan genç kuşak, kendinden bir önceki kuşakla bağıntısı olmadan ve roman geleneğinde bir boşluktan sonra ortaya çıkmıştır. Eksiklerini tamamlamak, dünya romanına yetişmek için bilinçli ve yoğun bir biçimde modern yabancı yazarları incelemeye koyulan Alman romancıları, özellikle Amerikan ve Fransız romanlarını izlerler. Savaş sonrası problemleri öncelikle nazım türlerinde işlenmiş, sonra kısa hikayelere geçilmiştir (Aytaç,1990,382).

Nazi Almanyası'nın yaratmış olduğu baskı yüzünden, Alman Edebiyatı zarar görmüştür ve Alman Edebiyatının gelişimi de bu anlamda sekteye uğramıştır. Bu durum Alman Edebiyatı için, dolayısıyla Dünya Edebiyatı için de kayıp olmuştur. Alıntıda görüldüğü üzere, yazarların Almanya'dan gitmesiyle, kuşaklar arasında kopukluk olmuştur. Yeni yetişen şair ve yazarlar bu zincirdeki kopukluğu giderebilmek için, Dünya Edebiyatından Amerikan ve Fransız romanlarını takip etmişlerdir. Bu şekilde, dünya romanından bihaber kalmamışlardır ve dolayısıyla bu eksikliği giderebilmeye çalışmışlardır.

3.2.Türk Edebiyatı

Türk Edebiyatı'nda savaş dönemiyle ilgili eserleri olan, çok yazar ve şair mevcuttur. Bunların arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar vardır. Bu yazarlar başta olmak üzere, yazarlar savaş sonrası dönemde yaşanan sıkıntıları, Türk Edebiyatına kazandırmışlardır. Özellikle Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban romanı, Halide edip Adıvar'ın Türk'ün Ateşle İmtihani ve Ateşten Gömlek adlı romanları; savaş ve savaş sonrası dönemini ifade açısından da zengin bir şekilde anlatmıştır.

3.3. Edebiyata yön veren önemli savaş unsurları

Günlük bile yazıldığı da insanları etkileyen, gün içindeki olayları yazılır. Savaş esnasında da bazen böyle bir günlük, bazen küçük bir hikaye şimdi geçmişe tanıklık etmektedir. Tabii bu şekilde yazılan yazılar, sonra kronolojik olarak da derlendiği için, edebiyatta kendi içinde bölümlere ayrılmıştır. Savaş sonrası döneme bakıldığında, yazarları etkileyen unsurlar çok farklılık göstermemektedir. Ancak onların anlatım tarzları, kendilerine has özellikleri bazı eserleri daha farklı kılmıştır. Edebiyata yön veren bu savaş unsurları şunlardır.

3.3.1.Kadın

Çalığışu eserinin yazıldığı dönemde, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal altında olduğu görülmektedir. Ve bu dönemde yazılan ya da bu dönemi konu alan çoğu romanda bir egemen kadın figürü görülmektedir. Tabii ki, milli mücadelenin kazanılmasına büyük etki eden kadının öneminden bahsedilmektedir. Onların savaşlarda rolleri olmasa, şuan ki dünya haritasının farklı olacağı tahmin edilmektedir. Savaşın her aşamasında erkekler kadar kadınlar da vardır. Savaşta oldukları için de, savaşın anlatıldığı kitaplarda edebiyata yön vermişlerdir. Kadın çoğu kitapta gizli kahramandır. Eserlerden bazılarındaki kadın unsurları şöyledir:

İzmir'in işgal altında olduğu dönemde, Yunanlı askerlerin köydeki bir kıza tecavüz etmek istedikleri, ancak kızın kendisini eve kilitlemesiyle birlikte, Yunanlıların evi yakmasına rağmen kız, tecavüze uğramaktansa ölmeyi tercih eder (Bkz.Özakman,2016,s:651). Burada Türk kadını figürü, vatanını temsil etmektedir. Çünkü, bu kadın devlettir, topraktır, namustur. Onun namusunun çiğnenmesi, vatanın çiğnenmesi anlamını taşımaktadır. Halkta namusundan; anasından, kız kardeşinden vazgeçmeyip savaşmış ve vatanın namusunu korumuştur.

Ateşten Gömlekte ise, İzmirli Ayşe kahramandır. Onun çok güzel oluşundan ve bir o kadar da gözü pek bir savaşçı olduğundan bahsedilmektedir. Bu kadın, öyle güzel ve değerlidir ki, 2 yakın arkadaş birden tutulur, aşık olur bu kadına (Bkz. Adivar, 2009a, s:184-213-215). Bu kadın motifi burada da vatandır, yeni Türkiye'dir. Osmanlı'nın çöküşüyle birlikte, Osmanlı jeopolitik önemi bakımından, çoktan beri diğer ülkelerin dikkatini çekmektedir. Ve her devlet bir akbaba misali,

Osmanlıyı bitirme, paylaşma niyetinde; anlaşmalar ve planlar yapmışlardır. Tabii ki, bu eserde kadın namusuyla ön plandadır ve kendini korumaktadır.

Çalığışu eserine bakıldığında, eğitimiyle ülkesinin kalkınmasına etki eden bir öğretmen vardır. Bu öğretmen, ülkesinin en uzak köşesine gitmiştir, hemşirelikte yapmıştır. Gelişmeye başlayan Türkiye’de kadının rol alması görülmektedir. Artık kadın-erkek bir bütün olmaya başlamıştır. Bu konudaki Atatürk yorumunu Özakman şöyle aktarır:

“Cumhuriyet rejimi demek demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir... Demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe tatbikata koymalıdır. Kadın haklarını tanımak da bunun bir gereği olacaktır” (Özakman,2010:470).

Atatürk’ün bu sözlerinden artık kadının toplumda söz sahibi olacağı, görev alacağı, haklara sahip olacağı anlaşılmaktadır ve öyle de olmuştur. Bu değişim, Çalığışu romanındaki Feride Öğretmende görülmektedir.

Yakın tarihe bakıldığında ise, Halide Edip Adıvar’ı görülür. Tam bir kahramandır, oldukça da kültürlü birisidir. İnsanları motive eden, rahatlatan ve savaşıma gücü veren meşhur Sultanahmet konuşması şu şekildedir:

SULTANAHMET NUTKU

Kardeşlerim, evlatlarım,

[...]Yalnız benimle beraber yemin ediniz.

Yemin edin, milletlerin ilahı hakkı ilan olunacağı güne kadar heyecanımızı muhafaza edeceğiz. Yemin edeceğiz: Yedi yüz senenin en asil ve en büyük olan vakarımızı, adalet ve terbiyemizi unutmayacağız.

Yemin ediniz: Türkiye istiklal ve hakkı hayatını alacağı güne kadar hiçbir korku, hiçbir meşakkat önünden kaçmayacaksınız, yemin ediniz. Yedi yüz senenin tarihi, ağlayan minareler altında yemin ediniz.

Bayrağımıza, ecdadımızın namusuna hiyanet etmeyiniz (Enginün,1998:140).

Dünya’ya damga vurmuş olan bu Sultanahmet Nutku’nun her zaman hatırlanması gerekir. Özellikle kadınların, genç kızların bunu okuduğunda, Türk kadınının geçmişte neler yaptığını görerek; kendilerinin de şimdi gelecekte neler yapabileceğinin farkındalığını bilmesi, geçmişte kadın olarak atalarının neler yaptığını görmesi bakımından önem teşkil etmektedir.

3.3.2.Vatanperverlik

Vatanperverlik basit bir olgu değildir. Her toplumda vardır vatanperver insanlar. Bu vatanperverlikler, savaş gibi olağanüstü durumlarda görülebilmektedir çoğunlukla. Eserlerdeki olaylar zinciri incelendiğinde; hem Alman hem de Türk toplumunda bu kişiler mevcuttur. Eserlerin yazıldığı dönemlere bakıldığında, her iki toplumda da insanların maddi durumları iyi değildir. Devletler toparlanma sürecindedirler ve insanlar bu toparlanmada devletin sırt kemiği vazifesini görmektedirler. Babasız Evler adlı eserde, Nella kocası öldükten sonra, çocuklarına bakmak zorundadır. Çocuklarının ve Vatanının geleceği için mücadele etmektedir. Çalığışu eserinde Feride öğretmen, vatanının kalkınmasına katkı sağlayabilmek için İstanbul'dan vatanın ücra bir köşesine gidebilmektedir. Ve gittiği yerde, sıkıntılara katlanabilmektedir. O bunları yüreğindeki Vatanperverlikle yapabilmektedir. Ayrıca, Türk tarihinde unutulmayan ve unutulmayacak olan vatanperverliğe sahip olan en önemli kişilerden birisi Seyid Onbaşıdır. Seyid Onbaşıyla ilgili olarak, Ali Kuzu şöyle değerlendirir:

Seyid onbaşının 215 okkallık (275 kg) gülleyi bir başına kaldırıp, ağzına sürdüğü topla Ocean zırhlı gemisini boğazın kanlı sularına gömmesi, Çanakkale savaşının dönüm noktasıdır (Kuzu,2014:61).

Çanakkale savaşı da bizim tarihimiz için dönüm noktasıdır. İstanbul'un geri alınmasındaki zincirin halkasıdır. Yani, Seyid Onbaşı ve onun gibi vatanperverlerin sayesinde Türkiye var olmuştur.

3.3.3.Geçim sıkıntısı

Geçim sıkıntısı her zaman ortaya çıkabilir. Olağan bir zamanda bile geçimi sağlayabilmek ağır bir yükken, bunun bir de savaş durumunda olduğunu düşünüldüğünde bu yükün kaç kat artacağı tahmin edilebilir. İnsanların çekeceği acı ve sancılar farklı şekillerde cereyan etmektedir. Hayal etmesi bile korkunç, çünkü bu geçim sıkıntısı yaşanan çağla karşılaştırılarak düşünülemez. O zamanlarda para çok kıstıtlı, kıstıtlı olmasa bile harcayacak yer hemen hemen yok denecek kadar azdı.

Yani, onlar için çok daha zor bir durum olmaktadır. Bu durum onları bazen, kendilerini doyurmaktan bile aciz bırakabilir.

Günlük hayatta dahi, paranın kısıtlı olduğu zamanlarda bir ay zor geçirilirken, I. Dünya savaşındaki 4 yıl düşünüldüğünde; insanların ne kadar çaresiz ve muhtaç olduğunun hayal edilmesi zor olmayacaktır. Anadolu'da I. Dünya savaşında bu durumun önüne geçilmesi iâşe sistemi uygulanmak istenmiştir. Karateşer ülkenin genel durumu ve sistemden şöyle bahseder:

Mütareke döneminde İstanbul'un iâşe teminiyle ilgili sıkıntılar meydana geldi. Bu sıkıntılar; Mondros Mütarekesinin etkileri,işgaller,ulaşımda yaşanan sıkıntılar, vagon ticareti ve kaçakçılık gibi sebeplerden kaynaklanıyordu. İstanbul'un iâşe sorununu çözmek amacıyla hükümet tarafından bazı gıda maddelerinin yasaklanması, Anadolu'dan zahire getirilmesi, yurtdışından zahire getirilmesi gibi önlemler alınıyordu. İstanbul'un iâşesinin temelinde hububat önemli bir yere sahipti bu sebeple hükümet tarafından çeşitli önlemler alınıyordu. İstanbul'da temel gıda maddelerinin temininde en fazla sıkıntı çekilen ürünler ekmek, şeker ve et gibi ihtiyaç maddeleri idi (Karateşer,2014:97).

O yıllarda Türkiye'deki geçim sıkıntısı bu şekildeydi. Yiyecek temin etme sıkıntısı vardı. Bu en fazla İstanbul'da görülmekteydi.

Almanya'da da durum aynıdır. Geçim sıkıntısını öncelikli olarak yiyecek oluşturmaktadır. Almanya'daki ekonomik durgunluğu dile getirmek için çalışan bir kadın ve anne olan Nella'nın aylık ihtiyaçlarının önceliğinden Böll şöyle bahseder:

Frau Brielach, cüzdanındaki paraları saydı. Yirmi marklık iki banknotu bir yana ayırdı. Bunların dokunulmazlığı vardı. Oğlunun on günlük yiyecek parasıydı. Bunun dışında bir mark seksen feniği kalmıştı (Böll,2013:64).

Önce çocuğunu düşünüyor. Düşünmek zorunda, çünkü o bir anne ve çocuğun babası olmadığı için, çocuk savunmasız durumdadır. Bütün bu katlandığı sıkıntılar çocuğu içindir. O yüzden, onun yemek parasını öncelikli olarak ayırmaktadır kenara, sonra diğer ihtiyaçlar söz konusudur.

3.3.3.1.Savaş esnasında geçim sıkıntısı

Savaşa bu geçim sıkıntısını indirgediğimizde; öncelikle üretim ya yoktur, yada yok denecek kadar az seviyededir. Üretim olmadığı için, belli oranda olan yiyecek gün geçtikçe azalmaktadır, bunun sonucu olarak kıtlık baş göstermektedir.

Savaş esnasında; çoğu insan vatanının selametini düşünmektedir. Dolayısıyla, bu durum kendi açlıklarından daha önemli bir mevzudur. İnsanlar tarlalarını işlemekle uğraşacak durumda değillerdir. Farklı bir meslek grubu olarak esnaf düşünüldüğünde, silahların patladığı, yolların bozulduğu bir ortamda ancak gizli olarak mesleklerini kısmen yerine getirebilirler. Bu halde, bir döngüden söz etmek mümkün değildir. Bu Almanya'da da, Türkiye'de de böyledir. Her şey durağanlaşmıştır. Bu da ekonominin durgunlaşmasına yol açmıştır. Durgunluğun Anadolu'daki boyutundan sayın şöyle bahseder:

Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Devletinin ekonomik anlamda sıkıntılarını gideremediği bir savaştı. Savaşın etkisiyle mali durum daha sıkıntılı bir hal almaya başlamıştı. Savaşın başlamasıyla birlikte ortaya çıkan en önemli problem halkın iâşesini temin etmektir.

1914-1923 yılları arası iâşe sorunu buhrana dönüşmüş alınan tüm önlemlere rağmen sorun çözülememiştir. İâşe sorununun çözümünde başarısız olunmasında ilk neden Osmanlı İmparatorluğunun arka arkaya gelen savaşlar sebebiyle ekonomik gücünü kaybetmiş olmasıdır. Savaş yıllarında artan nüfus sebebiyle şehrin var olan iâşe sorunu daha da artmış bulunuyordu. Ülkenin ekonomik durumunu iyileştirecek olan üretim artışı genç nüfusun askere alınması sebebiyle sekteye uğruyordu. Özellikle deniz ulaşımında yaşanan sıkıntılar sebebiyle ithalat yolları tıkanmıştı, İşgaller yüzünden de Anadolu'dan zahire temin etmek zorlaşmış ve ithal etmekten daha pahalıya mal olmuştur (Karateşer,2014:112).

Babasız Evler adlı eser incelendiğinde, kahramanlardan Nella büyük bir geçim sıkıntısı yaşamaktadır. Çünkü, savaş devam etmektedir. İnsanlar savaşın yükünü hissetmektedirler. Ezilen halk çaresizdir ve bu çaresizlik içinde vatanlarını savunmak durumundadırlar. Bilirler ki, vatan elden çıkarsa, diğer milletlerin zulümleri ve eziyetleri de onları bekliyor olacaktır. Bunun içindir ki, içlerine işlemiş olan vatan sevgisinin eyleme dönüşmesiyle, vatanlarını savunan bu vatanperverler; ülkelerini terk etmeyi, yani savaştan kaçmayı hiçbir zaman düşünmemişlerdir.

Bu bağlamda, Nella'da bazı sıkıntılarla karşılaşmıştır. Çocuklarını koruma içgüdüleriyle, onların büyümelerini sağlamak uğruna zorluklar yaşamıştır. Evi sahipsiz ve koruyucusuzdur. Kocasını şehit olmuştur. Koruyucu rolünde başka erkekler olmuştur. Ancak, bunlar da geçici olmuştur. Hiç biri kocasının yerini dolduramamıştır. Aslında o, hiçbir erkekle yakınlaşmak istememektedir. Ancak, bu yakınlaşmalar çaresizliğin tecellisidir. O, buna mecburdur, muhtaçtır onların sağlayacağı, eve getireceği bir lokma yiyeceğe. Bu böyle olmalıydı, çocukları için

mecburiyet zorunlu hale gelmişti. Hayat ondan meler neler alıp götürmüştü bu savaşın içinde. Bu savaşın sıkıntılarına biraz da olsa dur diyebilmek için, fırıncıda iş bulur en sonunda. Ancak, o hiçbir şeyin karşılıksız olmadığını öğrenmiştir. Fırıncıda ondan istifade etmek ister. Üstelik evlidir, ama Nella'yı yine de ister. Karısı aslında bu duruma karşı gelmek ister, ama sadece istemekle kalır. Nella'nın çok seçeneği yoktur. Kabul etmek zorunda kalır. Fırının üstüne yerleşmek için geldiğinde, fırıncı önceden çırağın kaldığı odadaki yatağın atılması gerektiğini söyler. Nella çırağın yatağını atmamaları gerektiğini, çünkü yatağının olmadığını söyler. Yokluk bir kez daha yüzünü gösterir. Yatağının bile olmaması, neden fırıncıya ihtiyaç duyduğunun göstergesidir aslında.

Fırıncı, Heinrich'in, dört köşesine tahta ayaklar çakılı ve üstüne "Defterdarlık, oda 547" yazılı kapıdan bozma karyolasının avluda bırakılmasını söylemişti.

"Çırağın karyolasını alabilir."

"Peki ben nerede yatacağım?"

"Senin karyolan yok mu?"

"Yok."

"Bugüne kadar nerede yatıyordun?"

"Tabii ki Leo'nun yatağında."

"Ya eskiden?"

"Bir karyolam vardı, ama yaktık. Çok eskimişti."

Bunun üzerine Heinrich'in uydurma karyolası yukarı taşındı ve annesi, çırağın karyolasını aldı. Beyaz boyalı demir karyola, hemen hiç kullanılmamış gibiydi (Böll,2013:352-353).

Nella kesinlikle fırıncıyı sevmemektedir, aslında kocası öldükten sonra hayatına giren hiçbir erkeği sevmemektedir. Ancak, o erkekler Nella ve ailesinin hayatını devam ettirebilmeleri için birer araçtırlar. Çünkü, hiç biri kocası gibi değildir, geçicidir. Eserin o dönemde üzerinde durduğu durum da budur. Zaten ismi de Babasız ev değil, Babasız Evlerdir. Nellayla aynı kaderi paylaşmak zorunda kalan binlerce kadın vardır, bunlar muhtaçtırlar bu tanımadıkları erkeklerin bakımlarına. Çünkü, erkekleri yoktur ve geçim sıkıntısı yaşamaktadırlar, alım güçleri yoktur, sokaklarda karaborsa kol gezmektedir. Ortada bir savaş yaşanmış ve bu insanlar savaş sonrasında gelen çaresizliği iliklerine kadar yaşıyorlardır, yaşamak zorundadırlar.

3.3.3.2. Savaş sonrasında geçim sıkıntısı

Savaş esnasından süre gelen geçim sıkıntısı, savaş sonrasında da devam etmektedir. Savaş sonrasında öncelikle, istihdam sıkıntısı görülmektedir. İletişimde de sıkıntı vardır. Tabii yiyecek-içecek sıkıntısı giderilmeye başlanmıştır, ancak o dönemde nakliyat sorun olmaktadır. Sınırlı araç vardır ve mazot sıkıntısı boy göstermektedir. Yıkıntılardan ötürü su sıkıntısı yaşanmaktadır. İnsanlar zaten yiyecek sıkıntısı yaşarken, bir de su sıkıntısının yaşanmasıyla, bu sefer de hayatta kalma savaşı vermişlerdir. Bunda daha vahimi, sevdiklerini savaşta kaybetmişlerdir. Bu manevi durumu da üstlenmek zorundadırlar. Ancak, vatanları sağdır, diridir, onlarıdır ve onları muhafaza eder. Bunun içindir ki; insanlar her şeye göğüs gerip yaşamlarını idame ettirirler. Bu hayatta mücadele etmeleri gerekiyordu. Feride öğretmen de bu kişilerden biriydi. Ülkesinin kalkınması için, eğitimci olarak zor koşullarda elini taşın altına koymuştur.

Savaşın verdiği bu geçim sıkıntısı yıllarca sürmektedir. Şimdi, kitabında kendi köyünü anlatan Zeki Sarıhan, sıkıntı yaşayan köylünün, kara lastiğe geçişinden şöyle bahseder:

Köylünün giyim ve kuşamında ilk büyük değişiklik onun çarıktan kurtularak kara lastik giymeye başlamasıyla olmuştur. Denebilir ki, kara lastik, köylü için, Ortaçağ'da barutun bulunması kadar önemlidir. Kara lastik, köylüye gerçek bir "Oh, dünya varmış" dedirtmiştir.

Kara lastik, kendi hayatımdan da bildiğim gibi 1950'lerin bir ürünüdür. O tarihe kadar köylüler ya yalınayak gezerlerdi, ya da çarık giyerlerdi (Sarıhan,2008:58).

Savaş sonrası dönemdeki yaşanan sıkıntıların derinliğini, bu alıntı yeteri kadar açığa kavuşturmuştur. Kara lastiğin köylüler için önemini, ortaçağdaki baruta benzeten Sarıhan, savaş sonrası dönemde de savaşın etkilerinin devam ettiğini ve bu devam eden etkilerinin kırsalda yaşayan insanlar üzerindeki yükünden bahsetmektedir. Kara lastik günümüzde 5 liralık bir üründür. Ancak, o çağda o kadar değerlidir ki, köylülerin yalınayak ya da çarıkla gezmesini engellemiştir.

Tabii ki, tek sıkıntı kara lastik değildi, insanlar yiyecek bulmada da sıkıntı yaşıyorlardı. Köylüler ekin ekiyorlardı, bu da çok zahmetli, bir o kadar da insanların

günlük tüketimi için yetersizdi. Tarımda traktör kullanımı yok denecek kadar azdı ve üretim yapabilmek çok zordu.

3.4. Alman ve Türk Edebiyatındaki Edebi Türler

Almanya'da kısa yazı türleri vardı o yıllarda. Çünkü, savaşta uzun eser yazmaya vakitleri yoktu. Trende ya da savaşırken bulduğu bir vakitte yazıyorlardı, yazarlar. Genellikle bu eserler de savaşla ve getirdiği sıkıntılarla alakalı oluyordu. Almanya'daki savaş sonrası dönemde kısa hikaye hakkındaki genel durum Aytaç tarafından şu şekilde açıklanır:

Kısa hikâyede ana konu genellikle bireyin, saydamlığını yitirmiş bir dünyadaki perişanlığıdır. Bozukluklar, düzensizlikler ekseriya ortak bir kader gibi gösterilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da sarsılan burjuva dünya görüşü, kısa hikaye türünün birden sevilmesine zemin hazırlamış, ama rağbet uzun sürmemiştir. Sosyalist ülkelerde kısa hikaye türü daha başından beri tehlikeli, fazla modern bulunmuştur (Aytaç,1990:384-385).

Kısa hikaye de genel durum bu şekildeydi. Ancak, kısa hikaye yazardan yazara da çeşitlilik göstermekteydi. Çünkü, her yazarın olayı ele alışı değişiyordu, bu anlamda yöntemleri de farklılaşıyordu. Aytaç yazarların kısa hikayelerdeki çeşitliliğini şöyle açıklıyor:

Heinrich Böll'ün kaleminde kısa hikâye (Kurzgeschichte), taslak tarzı bir hiciv (skizzenhafte Satire) niteliğindedir ve hayattan kesitler verir. Walter Höllerer, Alman kısa hikâyelerini yalnızca okunuş rahatlığı ve hoşça vakit geçiriciliği ile değil an - hikâyeleri (Augenblickskurzgeschichte) özelliğiyle değerlendirir. Belli bir durumu belli bir anda tespit etmek, iki anı birbiriyle ilişki içine sokmak, ya da bir anlık durumu çerçevelemek bu türün özelliğidir. Arabeskenkurzgeschichte türünde olay ve dil hareketi yoğunlaşır, düşünceler aşırılığa ve anlamsıza (absurd) kadar götürülür (Aytaç,1990:385).

Önemli kısa hikaye yazarlarının, kısa hikayeyi anlatış şekilleri böyledir. Bu yazarlardan, kitabımızın da yazarı olan Heinrich Böll, savaş sonrası dönemde en fazla etki yaratanlardır. Heinrich Böll'den Koşmak şöyle bahseder:

Heinrich Böll, İkinci Dünya Savaşı'nı eserlerinde konu eden Alman yazarlardandır. Böll, eserlerinde sadece yıkılan şehirler ve caddelerden bahsetmemekte, aksine insanların yok olmaya başlayan umutları ve savaşla birlikte değişen hayatları, ölümü, acıyı, yok oluşu konu etmektedir. İnsanlar o dönemde savaşa sürüklenmiş, savaş sonrasında yıkıntılar içerisinde olan bir dünyada hayatta kalma mücadelesi vermek zorunda bırakılmıştır (Koşmak,2011:24).

Yani Heinrich Böll, insanların ümitlerinin de yok olduğunu gözlemlemiş ve eserlerine yansıtmıştır. Savaşın fiziksel yıkıntısının yanı sıra ruhsal yıkıntılarının da, insanların yaşamını olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Çünkü kendisi de aynı sıkıntıları yaşamıştır. Bu yüzden insanların dramını dile getirirken, gerçeği yansıtmada usta kalemını konuştururken, kendi yaşamını da dile getirmektedir. Aytaç ise, bu durumla alakalı olarak Heinrich BÖLL hakkında şöyle bahseder:

Çocukluğu Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen yokluk devrinde, gençliği ise İkinci Dünya Savaşı'nda geçmiştir. Savaş denen felaket Böll'ün hayatını belirleyen ikinci büyük faktördür. Nasyonal – sosyalizme ve militarizme düşmanlık, yazarın gençlik devresinin en büyük belirtileridir. Savaş yaşantısıyla bu eğilimleri güçlendirmiştir. [...] Heinrich Böll kendisini savaş kuşağının temsilcisi olarak görmüş ve sanatını bu kuşağın huzursuzluğunu, yoksulluğunu, çaresizliğini dile getirmekle görevli saymıştır. Demek oluyor ki Böll edebiyatı bir amaç uğrunda görevlendirdiği için angajedir, ama ideolojiye ya da partiye angaje değil ahlakçılığa, insancılığa angajedir (Aytaç,1990:419-421).

Kısa hikayeleri örneklendirmek adına, Heinrich BÖLL'ün eserlerinden biri olan Der Zug war pünktlich'i Aytaç şöyle yorumlar:

"Hikayenin kahramanı Andreas, savaş sırasında izinli olarak memleketini ziyarete gelen bir askerdir. Fakat savaş evini yıkmış, ailesini yok etmiştir. İznini geçirecek bir yer kalmadığı için tekrar cepheye dönmek üzere trene biner. Büyük bir ruhi çöküntü ve çaresizlik içinde esrarengiz bir ölüm önseziğine kendini kaptırır" (Aytaç,1990:429).

Andreas'ta biraz kendini bulmuştur Böll, toplumdaki bir askerin iznini geçirebileceği evinin artık olmaması sıkıntılı ve üzücü bir süreçtir. Savaşın etkilerini değerlendirildiğinde, yaşanan sıkıntıların aynı olmasından dolayı, diğer türlerde de ele alınan konuların farklı olmadığı görülmektedir.

Kısa hikayeler haricinde türlere bakıldığında, Alman Edebiyatında, şiir de önemli yer tutar. Şiir türünün Alman Edebiyatındaki yeri hakkında Aytaç şunları ifade eder:

Savaş sonrası edebiyatın şiir alanındaki yeniliklerine [...] şiirden söz ederek başlamış olduk. 1945 sonra Alman şiiri George ve Rilke'yi değil, Expresyonizm ve Surrealizme, Loerke ve Lehmann'a, Benn ve Brecht'e döner. Benn'in Probleme der der Lyrik başlıklı konferansı (1951) birçok şairler tarafından Ars Poetica'nın yasası olarak

karşılanmış, sanat sanat içindir ilkesinin son alfabesi olarak algılanmıştır. 1952 yılında yazdığı *Wirklichkeit* başlıklı şiirinde Benn, sanatı tarihin anlamsız devridaimi (*Kreislauf*) içinde anlamlı tek uğraşı olarak niteler (Aytaç,1990:378).

Alman Edebiyatı'nda şiirin gelişimi bu şekilde olmuştur. Birde bu şiirlerin çeşitlerine ise, Aytaç şöyle değinir:

İkinci Dünya savaşı'ni izleyen yıllarda yaygın olan yoksulluk ve yıkıntı şiirlerinden sonra şu şiir türleri görülür: Tabiat ve manzara şiirleri, sürrealist şiirler, dinî ya da felsefî mesajı olan şiirler, politik şiirler ve dil oyunları ile dil kombinezonlarının oluşturduğu şiirler (Aytaç,1990:381).

Şiir türleri de alıntı da görüldüğü üzere, öncelikli olarak yoksullukla alakalıdır. Çünkü, savaş sonrası dönemde insanlar mücadele içindedirler, yoksullardır. Tiyatronun savaş sonrası Alman Edebiyatındaki öneme ise, yine Aytaç şöyle değinir:

*Savaş sonrası Alman, Avusturya ve İsviçre dramının en tanıtıcı örneği, aslında radyo skeçi olarak kaleme alınmış olan etkili eser *Draussen vor der Tür'dür*(1947). Uzayıp giden monologlarıyla çağdaş insanın anlaşma imkânını kaybetmişliğini (*Verlorene Kommunikation*) ustaca ve etkili bir biçimde dile getirir. On yıl süreyle yazarların savaş ve esaret konularını tiyatro eserlerinde işlemeye devam ettikleri görülür: Leopold Ahslen (1927-), Wolfgang Altendorf (1921-), Stefan Barcava (1911-), Rolf Honold (1931-), Claus Hubalek (1926-) gibi (Aytaç,1990:385).*

Alman Edebiyatında tiyatrodan çıkıp açan özelliğe sahip kişi Freidrich Dürrenmatt'tır. Dürrenmatt'ın özelliğine Aytaç şöyle değinir:

*Tiyatro yazarları arasında yaratıcı yanının üstünlüğüyle (*Fabulierer*) tanınan Dürrenmatt, grotesk'e tutkundur. En çok karşıtlıkların çarpışması, komiğin trajikle karışımıdır grotesk. Çağımızda artık suçludan, sorumludan söz edilemeyeceğini, bunun için de çağdaş tiyatro yazarına uygun biçimin ancak komedi olabileceğini savunur (Aytaç,1990:386).*

Alman Edebiyatının savaş sonrası dönemde yer alan edebi türler bunlardır. Tabii ki, bu edebi türleri okuyan kişilerin bakış açıları değişmiştir, Alman Edebiyatı'da o sıkıntılı dönemde bu yazarların sayesinde gelişim göstermiştir.

Savaş sonrası dönemdeki Türk Edebiyatındaki türlerde çeşitlilik göstermektedir. Çalıkuşu eserinin yazıldığı dönemde eserler savaş ve kalkınma

üzerineydi. Yeni bir devlet oluşuyordu ve yeni bir rejimle birlikte; toplumun bu duruma uyum süreci söz konusuydu. Cumhuriyet döneminde bazı değişiklikler olmuştur. Özellikle konu olarak bu değişimlerden söz edilebilir. Çünkü, savaştan çıkmış bir ülke vardır. Ve savaş sonrası toparlanma dönemi içinde, edebiyatta bir toparlanma içindedir aslında. Dolayısıyla, hem konuların değişmesi, hem de yeni bir rejimin ülkede kabul edilmesi edebiyatta da birtakım yeniliklerin başlangıcı olmuştur. Özçelebi, Cumhuriyetle beraber edebiyatımızdaki değişimden şöyle bahseder:

1923-1938 yılları arasında edebiyat, itici gücünü toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlerden alır. Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutku'nda dile getirdiği, uygarlaşma yolunda "sür'at ve hareket mefhumuna" göre düşünme gereği her alanda olduğu gibi edebiyatta da varlığını gösterir. Döneme damgasını vuran bir başka anlayış da Yahya Kemal'in "Mektepten Memlekete sözünde ifade bulur. Denilebilir ki, Meşrutiyet'ten beri sürdürülen kendimize özgü bir edebiyat yaratma savaşımı, bu iki kavramda formülleşmiş ve bütün çabalar bu alanda yoğunlaştırılmıştır.

Edebiyat dünyamızda daha önceki dönemlerde görülmeyen bir hareketlilik göze çarpar. Gelenekçi anlayışa karşı takınılan yıkıcı tavırların yanında, yeniyi araştırma ve tartışma edebi ortamın nitelikleridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında farklı görüşte olan sanatçıların ortak dergilerde buluşması, edebiyatımızda öteden beri var olan "sanat için sanat - toplum için sanat" çatışmasının toplumcu sanat lehine bir süre durulmasını sağlar (Özçelebi,1998:6).

Görüldüğü gibi Cumhuriyet'le birlikte, Türk edebiyatında da bazı yenilikler olmuştur. Bu gelişmelerden en önemlisinin, sanat için sanat - toplum için sanat olduğu görülmektedir. Bu anlayış Alman Edebiyatı'nda da karşılaşılan bir anlayıştır. Dolayısıyla, her iki toplumun da sanata önem verdiği görülmektedir. Yazarların görüşleri farklı da olsa, sanat için bir araya gelmeleri büyük bir gelişim ve olgudur. Şimdi roman ve hikaye türünde yaşanan değişikliklerden Özçelebi şöyle bahseder:

Türk romancısının Tanzimat'tan bu yana en ağır görevi yüklendiği dönemdir Cumhuriyet'in ilk yılları.

Yazarlar insanımızı ve ülkemizi tanımamakla suçlanırlar. Bir yandan değişen insan söz konusudur, [...] millet bilinciyle donanan Batılı olmaya çalışan yeni insan. Bir yandan da tanınması ve dile getirilmesi istenen Anadolu insanı. Yani yazardan durağan olanla hareketli olanı eş zamanlı olarak ifade etmesi beklenmektedir. Roman eleştirilerinde ölçüt, romandaki olayın ve kişilerin gerçeğe uygunluğu ve varsa psikolojik çözümlemelerin derinliğidir. Bu dönemdeki bir roman Anadolu'yu ve Anadolu insanını ne kadar iyi anlatırsa o kadar makbul karşılanır. Diğer bir deyişle bir romancı ne kadar Anadolu'dan ve Anadolu insanından söz etmişse o derece beğenilir (Özçelebi,1998:155).

Batılı olmaya çalışan insanlar vardır, yazarlar bu durumu görürler, ancak bu durum Anadolu insanından bahsetmemek değildir, aksine yazarlar Anadolu'dan ve sorunlarından bahsetmişse beğenilmektedir. Çünkü, geri kazanılan bir toprak vardır, yeni bir Türkiye vardır, Cumhuriyet vardır. Bunlar önemli değerlerdir. Bu değerlerin yok olmaması için ve gelişmesi için insanların gösterdikleri emek, çaba, verdikleri canları yazarlar tarafından görülmesi gereken nesnelere. Çünkü, okuyucularda bu sıkıntıları yaşamış insanlardır. Ve okuyucu yaşadığı sıkıntıyı tasvir edecek bir yazarın kitabını okumayı tercih edecektir. Yazarların romanlarının batılılaşmadan ziyade, Anadolu'yu anlatanları tercih sebebiydi bu yüzden.

Edebi türler arasında şiirlerde önemli yere sahiptir. Ancak, o dönemde tiyatronun gelişiyor olması, savaştan çıkmış bu insanların sanata, edebiyata önem vermeleri de güzel ve yerinde bir değişimdir. Çok yaygın değildi, ama tiyatro oyunları o dönemde insanların nefes almasını ve farklı düşünmesini sağlıyordu. Bu duruma Taydaş Reşat Nuri'den de bahsederek şöyle açıklık getirmektedir:

Tiyatro geleneği olmayan bir ülkede, bir yazar için 11 oyun yazmış ve bunlardan onunu sahneye çıkarmış olmak küçümsenmeyecek bir olaydır. Halbuki o yazar olarak kendini tiyatroya fazla veremediğini söylerdi. Biz bunu, Güntekin'in dünya edebiyatını yakından ve dikkatle takibeden nâdir yazarlarımızdan oluşuyla ilgili buluyoruz (Taydaş, 2000,140).

Taydaş Reşat Nuri Güntekin'in Türkçe'ye sahip çıkmasıyla ilgili olarak da şöyle bahseder:

"Bizde tiyatro lisanı yok" diyenlere karşı, Türkçe'nin en güzel tiyatro dili olduğunu savunan Reşat Nuri, yapıtlarını temiz bir Türkçe'nin bütün incelikleri ile yazmış, başarılı bir konuşma dili kullanmıştır. Yalın bir dil ve akıcı bir üslûpla yazdığı oyunlarında yer yer ince bir mizahın en güzel örneklerini de görebiliriz (Taydaş,2000:161).

Tiyatro açısından Türk Edebiyatının gelişimine bakıldığında, görülüyor ki, Reşat Nuri Güntekin bu duruma öncülük etmiştir. Tiyatronun gelişimi de Türk Edebiyatının gelişimi ve insanların özgürce düşünebilmeleri açısından önem arz etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİN İNCELENMESİ

4.1. Kadın Figürü

Kadın figürü olmadan savaştan bahsetmek mümkün değildir. Çünkü, kadın anaçtır, derleyendir, toplayandır, her şeyden önce annedir o.

Bu bağlamda, eserler de de kadın figürleri önemli yer tutmuştur. Çalıkuşu incelendiğinde; Feride Öğretmenin mücadelesi bu eserde ön plana çıkmaktadır. Zaten eser, Feride öğretmenin dilinden anlatılmaktadır. Öğretmen olarak ve bir bayan olarak savaşın bazı bölgelerde devam ettiği o buhranlı yıllarda, ülkesi için ücra köşelerde öğretmenlik yapması ve öğretmen olarak gittiği köyde, Mine diye bir kızı evlatlık edinmesi onu bu eserin kahramanı yapmaktadır. Küçük ve savunmasız Mine'yi evlatlık edinir. Çünkü, o bir insandır, ve annelik içgüdüğü vardır. Eser okunulurken, tam da bu kadar yorulduğu yeter derken, İzmir'de öğretmenlik yaptığı okul hastaneye dönüştürülür, burada da Feride Öğretmen ülkesi için faydalı olmaya devam eder, öğretmen olarak çalıştığı okulda, İzmir'in kurtuluşu için artık o bir hemşiredir. Eserde Feride öğretmen bu durumdan şöyle bahseder:

Muharebe başlayalı on beş gün oldu, hastaneye her gün kafile kafile yaralı geliyor. Mektebe bir neşesizlik çöktü, küçüklerimden birçoğunun orduda babaları, kardeşleri, var. Biçareler tehlikeyi, şüphesiz, bilmiyorlar. Üstlerine büyük adam gibi halim bir mahzunluk çöktü. [...] Bugün kumandanlığın emriyle mektebi [...] Muvakkat hastane yapacaklarmış, [...] (Güntekin,2013:425).

Hemşireliğindeki günleri ve yoruculuğunu ise şöyle açıklar:

Bir aydan beri Hayrullah Bey'in yanında hastabakıcıyım. Muharebe devam ediyor, hastaneye gelen yaralı kabilelerinin ardı arkası kesilmiyor. İş o kadar çok ki... Bazı geceler evime bile dönemiyorum.

Dün gece geç vakte kadar ağır yaralı bir ihtiyar yüzbaşı ile meşgul olmak lâzım gelmişti. Sabaha karşı yorgunluktan bitap düşmüş, ecza odasındaki bir koltuğun içinde uyuyakalmışım (Güntekin,2013:427).

Reşat Nuri Güntekin'in eserinde, kadın figürünü ön planda yer vermesi, onun kadının toplumdaki yerini vurgulamasıyla açıklanabilir. Yani, kadın bir toplumun kalkınmasındaki önemli faktördür. Reşat Nuri, bunun böyle olduğunu ve böyle olacağını belirtmiştir.

Babasız Evler adlı esere bakıldığında, kadın yine ön plandadır. Eserde adı geçen Nella'nın kocası şehit olmuştur ve dul maaşının kesilmemesi için, evlenememektedir. (Bkz.Böll,2013,s:299) Ancak evlilik dışı erkekler hayatında olmuştur. Nella'nın çocuğuna sahip çıkması, mücadele etmesi, kıtlıkla savaşması kadın figürünü bu eserde etkin kılmıştır. Kadını Babasız Ev'de mücadelesi, çocuğuna hem anne hem baba olmaya çalışması ve bunu başarması eserde önemli yer tutar. Aytaç Böll ve Haus ohne Hüter eserindeki kadın figürü hakkında şöyle bahseder:

Savaş sonrası insanının tipik bir eğilimi olarak hayale dalma konusu da Böll'ün romanlarında oldukça yaygındır. Bu hayaller çoğu kez gündüz rüyaları gibidir, ama yalnız gelecek zamanla ilgili değil geçmişe de yöneliktir. Ama bunların ilginç yanı birer anı değil, yaşanmamış bir hayatın hayali oluşlarıdır. Meselâ Haus ohne Hüter'deki kadın figürlerden Nella, kocası savaşta ölmeydi şimdi nasıl bir hayat sürecekti, bunu türlü çeşitlemeleriyle hayalinde canlandırır. Bu eğilim, kişilerin yaşadıkları hayattan hoşnutsuzluklarını, savaşın ellerinden almış olduğu imkânları ve kendilerinin hayatlarını biçimleme konusundaki güçsüzlüklerini dile getirir (Aytaç,1990:422).

4.1.1.Kadının geçmişteki ve günümüzdeki rolü

Geçmişte, tarihe adını yazdırmış, milletine savaşta yardım eden ve erkek gibi savaşan Türk kadını vardır. Almanya'da da kadın ülkesi için önemli bir figür olmuştur. Bu durum savaşların durulmasıyla değişmiştir. Son yıllarda, okuyan araştıran ve ülke ekonomisine katkı sağlayan, vatanına hizmet eden bir kadın görülmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle, kadının toplumdaki yeri ve statüsü doğru orantılıdır. Mesela, geçmişte okuma yazma oranının özellikle kadınlarda çok düşük seviyelerde olduğu düşünüldüğünde, şuan bu durum tam tersine değişmiştir. Ve okuyan, araştıran, bilgili, kültürlü bir kadın profili ortaya çıkmaktadır.

Geçmişteki ve günümüzdeki kadının yeri ve önemi düşünüldüğünde ise, farklılık yoktur. Çünkü, kadının taşıdığı ruhu ve fedakarlığı değişmemiştir. Geçmişte savaştan ve toplumuna faydalı olan kadın vardı, şimdi de kalemiyle ülkesine faydalı olan donanımlı, kültürlü kadınlar vardır. Sonuçta, geçmişte de, günümüz de de elini taşın altına koyan kadın vardır.

4.1.2.Ev hanımı ve öğretmen olarak kadın

Öğretmen olarak kadın, geçmişte de günümüzde de vardır. Geçmişteki bu bilgili ve donanımlı kadınlarımız, şimdiki kadınlarımızın bu durumda ve daha verimli olmalarını sağlamışlardır. Bir nevi toplumsal olarak, kadının öğretmen olması kanıksanmıştır. Ancak, bu durum zamanla olmuştur. Hemen olmamıştır. Çalıkuşu eserinde, Feride'nin öğretmen olarak gittiği köyde yaşadığı ilginç olaylardan birisinden Güntekin şöyle bahseder:

Bu Muhtar Efendi, Hatice Hanım'dan hoşnutluk getiriyordu. Ben, bu dersleri yine bu Saliha, âkile, zahide, abide hatuncağıza bırakarak kendim başka dersler okutursam köyü daha ziyade memnun edermişim (Güntekin,2013,216).

Muhtarın din derslerine eskiden olduğu gibi Hatice Hanım'ın girmesini istemesi köydeki, öğretmen üzerindeki baskıyı göstermektedir. Şuan böyle bir durum söz konusu değildir. Ancak, o zamanlarda bu alıntıdan da görüldüğü gibi, bir muhtar bir öğretmenin derslerine karışabilme cüretkarlığını kendinde görebilmektedir. Ve Feride Öğretmen maalesef öğretmen olmayan birine din derslerini bırakmak durumunda kalmıştır.

Ancak, Feride öğretmenin ve Feride öğretmen gibi kadınların, geçmişte öğretmen olarak çalışmak istemesi ve mücadelesi şuan ki kadının toplumdaki yerini de belirlemiştir.

Ev hanımı olarak kadına bakıldığında, bu durum geçmişe göre azalmaktadır. Çünkü, geçmiş yıllara göre kadın daha çok iş hayatındadır. Evde değildir, çalışmaktadır, dolayısıyla geçmişte ev kadını çok, çalışan kadın az; şuan ev kadını az ve çalışan kadın çoktur.

4.2.Çocuk Figürü

Çocuk figürü, özellikle savaş yıllarında yazarların sıkça başvurduğu ve başvurması gereken bir motiftir. Çocuk, savaşta ve sonrasında çaresizdir, savunmasızdır, sorumlulukları bir yetişkinmiş gibi artmıştır. Ülkesinin geleceği için kendini feda etmiştir, aç kalmıştır, şehit düşmüştür, yaşı küçük ama yüreği büyük kahramanlarımızdır. Eserlerimize baktığımızda, Çalıkuşu eserinde dikkat çeken Munise vardır, çaresiz bir yavrucaktır ve ona Feride öğretmen sahip çıkmaktadır. Babasız Evler adlı eserimize baktığımızda; Martin ve Heinrich vardır; Martin'in maddi durumu, Heinrich'e göre daha iyidir. Heinrich'in şehit olan babasından sonra, evdeki sorumluluğu ve maddi sıkıntısı artmıştır. Türk yazarlarının çocuk figürünü ele alışlarına Erdal şöyle değinir:

Yazarlar eserlerinde çocukları kahramanlıklarıyla da anlatırlar. Bu eserlerde, yaşadıkları her türlü felâkete rağmen çocukların, son derece kuvvetli oldukları vurgulanır. Bu çocuklar, düşmanın baskısına rağmen konuşmazlar, düşmana istediği bilgiyi vermezler. Bu durum, Anadolu'daki çocukların yaşlarının üzerinde bir olgunluğa sahip olduklarının göstergesidir. Bu çocuklar bazen vatan sevgisi nedeniyle, bazen de Halide Edib'in anlattığı olayda olduğu gibi kişisel bir sevgiden dolayı her türlü baskıya rağmen düşmana gerekli bilgiyi vermezler. Falih Rıfki Atay, Eski Saat isimli kitabında yer alan "Bir Köylü Destanı" başlıklı yazısında annesini ve babasını top gülleleri arasında kaybeden on yaşındaki Mehmet'i ve arkadaşı İsmail'i anlatır. Bu iki çocuk, kendilerine verilen mektubu cepheye götürürken yakalanırlar. Düşmanın tehdit ve işkencelerine rağmen konuşmazlar (Erdal,2003:118-119).

Görüldüğü üzere çocukların kahramanlıklarından bahsedilmektedir. Halide Edip, Falih Rıfki ve Yakup Kadri yazdığı eserlerde ortak olarak, bu çocukların kahramanlıklarından bahsetmişlerdir.

4.2.1.Öğrenci olarak çocuk

Öğrenci olan çocuk, ilerde meslek sahibi olabilecek çocuktur. Öğrenci olarak ta, ülkesine faydalı olmaya karar vermiş bir durumdadır. Çünkü, bu öğrenci olan çocuklar, ilim görmektedirler, ilerde kandırılmayacak ve kullanılmayacak kişiler olacaklardır. Ülkesinin gelişmesinde, bir adım daha yol almasında etken olacaktır, tabii çalışkan olmak şartıyla. Öğrencilerin, vatani için ders çalışması gerekir, bu bilincin onlarda aşılması gerekir. Kendisi, teşekkür belgesi veya takdir belgesi

almaktan ziyade; ülkesine ilerde faydalı olabilecek bir birey olmak adına çalışkan olmayı istemelidir. Bu durum, çoğu çocukta mevcuttur. Eskişehir’de 8 yaşındaki bir çocuğun, sokakta aslılı olan Türk bayrağını öptüğü düşünülürken, bu çocukların gelecekte ülkelerine sahip çıkmaya muvaffak olacaklardır. Çocuğa, bu sevginin nerde oluştuğunu sorduklarında, çocuk evde ve okulda diyerek cevap verir. Yani, özellikle ve öncelikle evdeki anne babanın tutumu, sonra okul çağında öğretmenin tutumu önemlidir. Çünkü, evdeki çocuk anne ve babasının aynasıdır, ilk hamur orada şekillenir, kim olduğunu ona sahip çıkan anne ve babasından öğrenir. Onlar nasıl yetiştirilirse, öyle yetişmek durumundadır. İlk eğitimi orada alır. Ancak, olaylar karşısında kendi muhakemesini de yapabilmektedir. Çocukta olsa, bir bireydir toplumda ve gelecekte söz sahibi olacak bireydir. Evde alacağı eğitimin bu bağlamda çok büyük bir önemi vardır. Dolayısıyla, burada aileye büyük bir sorumluluk düşmektedir. Kültürlü olması, çocuğun geleceği için önem teşkil etmektedir. Burada bahsedilen kültür, okumuş ve meslek sahibi olması değildir; o ailenin vatan sevgisine sahip olmasıdır. Bu kültüre sahipse, çocuğu vatani için faydalı bir birey olacaktır. Bu duruma Özdil ve Kınay şöyle değinmekteler:

Günümüz dünyasının ve bireylerinin, ekonomide, bilişim teknolojilerinde, sosyal ve kültürel hayatta yaşanan değişikliklere bağlı olarak istek ve beklentileri sürekli değişmektedir. Bu durum, okullardan beklenen işlevlerin niteliğini etkilemekte ve bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Birey, bir taraftan kendi toplumu ve dünya toplumunun bir üyesi olarak uyumlu bir yaşam için gerekli bilgi, beceri ve duygusal özellikleri bir bütünlük içinde kazanma; diğer taraftan da kendi ilgi ve yeteneklerini tanıma, geliştirme, hangi işleri daha iyi yapabileceğini yordayabilme ve gelecekteki eğitimini planlayabilmek için gerekli davranışları kazanma ihtiyacındadır (Özdil ve Kınay,2015:268-269).

4.2.2. Savaştaki çocuk

Savaştaki çocuk çaresizdir. Olayları daha anlayamadan savaş birden çıkıvermiş olabilir ülkesinde. Dolayısıyla, çocuk olarak tam bir muhakeme yapma içinde olamayabilir. Olgunluk derecesine göre bu durum değişebilir tabii ki. Yine Çanakkale’yi düşündüğümüz zaman kınalı kuzular, savaşta küçük bedenlerini büyük emeller uğruna feda etmekten kaçınmamışlardır. Bu anlamda, savaş acı gerçeklerle insanları karşı karşıya bıraktığından, çocukta olsalar savaşın gerektirdiği vazifeyi almak durumundadırlar. Öyle ki, açlıkla, yoksullukla ve düşmanın mermisiyle karşı

karşıya kalmıştırlar. Savaşdaki çocuğu en iyi tasvir eden yazarlarımızdan biri Halide Edip olmuştur. Yüksel Halide Edip'in eserlerindeki çocuk figürüne şöyle değinir:

Halide Edib'in romanlarındaki çocuk ebeveyn ilişkisi, iki açıdan değerlendirilebilir. Birinci bakış açısında yazarın çocukluğu vardır. Halide Edib, annesini küçük yaşta kaybetmiştir, onunla hatıraları çok fazla değildir. Bu kayıp ve duygusal yönü fazla olan hatıralar yazarın romanlarına yansır.

İkinci bakış açısında ise toplumsal hayattan yansıyan çocuk ebeveyn ilişkileri vardır. Bu bakış açısında da çocuk önce, evde anne ile beraberdir. Daha sonra okul hayatının başlaması ve babanın ön plana çıkması gözlemlenmektedir (Yüksel,2016:279).

Bu alıntıdan yola çıkarak, eserlerimizde de aynı durum söz konusudur. Ebeveynlerinden birini ya da ikisini birden kaybetmiş, savaşdaki çaresiz çocuk vardır. Babasız Evler adlı esere bakıldığında, küçük Heinrich; Çalıkuşu eserin de de Munise bu duruma örneklerdir.

4.3.Erkek Figürü

Erkek farklı görevlerde ve rollerde karşımıza çıkabilir. Aynı anda birçok rolü üstlenmesi gerekebilir. Eserlerimizin yazıldığı dönemler itibariyle savaşan bireydir erkek. Savaşması, toprağını ve kadını koruması gerekmektedir. Vatan da namustur, kadını da her zaman bu iki namusuna, erkek sahip çıkma sorumluluğunu kendinde hissetmektedir. Böll küçük bir çocuğun gözünden erkek figürüne şöyle değinir:

Wilma, kitabın gene ton hesaplarını kapsayan son sayfasına gelmişti. Bu sayfada gemi, vagon, kamyon ve ambar resimleri vardı. Wilma gemicilerin, lokomotifçilerin, kamyon şoförlerinin ve ambara çuval taşıyan hamalların resimlerine dokunarak onları Leolar ve babalara ayırdı. Hemen bütün adamların suratları asık olduğundan, Leoların sayısı, babalarinkinden fazlaydı. Leo – Baba – Leo - Baba – Leo- Baba (Böll,2013:293).

Yani, savaş döneminde evde ya baba vardır, olmadığı zaman ise, başka isimler babanın yerindedir. Baba ve diğer erkekler, eser üzerinden incelendiğinde ise şöyledir.

4.3.1.Baba

Eserler incelendiğinde, baba kavramı Heinrich Böll'ün eserinde daha çok ele alınmıştır. Kitabın asıl ismine bakıldığında; Haus ohne Hüter, koruyucusuz evler olarak da çevrilebilir. Çevirmen burada, koruyucuyu baba olarak çevirmektedir, her

iki kavram da birbiriyle özdeşmektedir. Zaten kitabın içeriğinde de babanın eksikliği görülmektedir. Babasız Evler adlı eser, baba olmadığında karşılaşılan sorunlara özellikle değinmektedir. Birde ortada savaş olunca, sorunlar kartopu gibi büyümektedir. Karısı başka erkeklere muhtaç olmaktadır. Bu onun için taşınması çok zor bir yükür. Tabii ki kocasını her daim özlemektedir.

Türk toplumunda da, Babasız Evler eserindeki aynı sıkıntılar görülmektedir. Çünkü, aileden biri, koruyucu eksiktir artık. Günümüzde dahi, babasız bir ev, sorunların arttığı, geçim sıkıntısının olduğu bir evdir. Dolayısıyla, babasız ev her zaman koruyucusuzdur. Çocuklar ise, bu sevgi ve şefkatten yoksun büyüdükleri için bunun eksikliğini yüreklerinde hissedecekler. Bir yara sürekli kanayacak. Bazen bu yaraya merhem bulmak isteyecek, amca gibi, ancak bu yaranın merhemi yoktur. O her daim kanamaya devam edecektir. Babasız Evler adlı eserde, kahramanlardan biri olan Heinrich Brielach babasının şehit olduğunu bilir. Ve onun yokluğunda, acaba o olsaydı nasıl olurdu diye düşünmektedir, resminden tanıdığı babasını. Yine bir gün şehit olan babasını düşünürken şunlar geçer aklından:

Erken kalkmak, kahvaltıda yumurtasını yemek, işe gitmek, işten dönmek, gazeteleri okumak ve vaktinde yatmak; bunları düzenli bir yaşamın özellikleri. Ama bütün bunlar bunlar uzaklarda, bir Rus köyünün yanında gömülü olan babasına uygun düşmüyordu. Acaba şimdi, aradan on yıl geçtikten sonra, sağlık müzelerindeki iskelete mi benzemişti babası? Sırtkan bir iskelet, hem asker, hem de yazar; kısaca birbirine tümüyle karşıt özellikle yoğrulmuş babası. Brielach'ın babası başçavuştu (Böll,2013:19).

Artık babası onun için sadece hayallerinde yaşayabilmektedir. Ona dokunamamaktadır, ona bir şey soramamaktadır, sadece eğer olsaydı diye hayalinde yaşatabilmektedir. Babaya karşı dinmeyecek ve bitmeyecek bir hasret var.

4.3.2. Baba dışındaki erkekler

Babalar olmayınca, amca figürleri ortaya çıkmıştır. Bu amcalar öz amcalar değildir, Babasız Evler eserinde. Bu amcalar sonradan var olan amcalardır. Babanın yokluğunda, boşluğunda ortaya çıkan amcalardır bunlar. Aileye kanat gererler, ancak dişi kuşa da sahip çıkarlar bu esnada. Bir amca gider, diğeri gelir. Çocuklar da bu durumun tam olarak farkında değildirler. Babalarının yokluğunda bu kişiler o rolü

almışlardır, babaları gibiler, ancak bu kişiler babaları da değildirler. Evin içine giren, kalan, yiyecek getiren kişi; amcadır çocuğun gözünde. Amcalar değiştikçe, kıyaslamalar başlar çocuğun gözünde. Çünkü, o kıtlıkta amcaların sunduğu olanaklar birbirinden farklılık göstermektedir. Bunu Nella'nın oğlu Heinrich Breilach şöyle dile getirir eserde:

En çok hangi amcayı sevmiş olduğunu düşündüğünde, hep Karl ile Gert arasında bocalardı. Sevimli ama titiz bir adam olan Karl, evlerine “yeni yaşam” ilkesiyle girmişti. Her konuda fikir almak için ona başvurulurdu. Ona özgü olan koku, belediye memurları için pişirilen çorbanın kokusuydu. Sefertasının yelken bezinden dikilmiş kılıfını Wilma şimdi oyuncak torbası olarak kullanmaktaydı.

Gert'e gelince, o da Karl gibi eli açık bir insandı. Akşamları eve hep güler yüzle döner, malalar, spatulalar ve aralıkları ölçmeye yarayan su terazisi gibi aletlerini bir kovanın içinde taşırdı. Gıda maddeleri şeklinde ödenen günlük kazancını ise büyük bir cömertlikle hemen masanın üstüne çıkarırdı. Bunlar çoğunlukla margarin, ekmek, tütün, et ve undu; birkaç kez de, o zamanlar değeri çok büyük olan ve çok ender bulunan küçük, beyaz, tadı nefis bir şey, bir yumurta getirmişti. Annenin yüzü en çok Gert'in zamanında gülmüştü. Gert çok gençti ve koyu saçları vardı. Kızma birader oyununu küçümsememişti hiç (Böll,2013:108-109).

Amcaları karşılaştığında çocuk, özelliklerini yiyecek-içecek sağlamasıyla nitelendirmektedir. Ayrıca Gert'in çalıştığı yerden maaş yerine yiyecek alması ülkenin ekonomik durumunun sıkıntılı olduğunu gösterir. Yani o dönemde olmazsa olmaz gerekli olan gıdadır. İnsanların değerleri de onların sağladıkları imkanlarla ölçülmektedir. Annesiyle amcalar arasında geçen tartışmaları da anlamlandırmaya çalışır çocuk. Anlayamasa da bazı fikirler oluşur kafasında.

Bu kıyaslamalarda en çok emeği olan ve öneme sahip kişi, en son amca olan fırıncıdır. Bunun bütün aile bireyleri farkındadır. Anneyi de zaten bu davranışlarda etkilemektedir. Örneğin küçük kızı Wilma'nın fırıncıya bir gün baba demesi, annesini etkilemiştir. Bu durumu Böll şöyle açıklar:

Kadın, küçük kızını yakaladı, öptü ve ağzına cebinden çıkardığı bir kurabiyeyi verdi. Ama Wilma, onun elinden kurtularak fırıncıya doğru koştu ve adamın yüzüne, o güne dek hiç söylemediği bir kelimeyi haykırdı: “Baba!” Fırıncı, Wilma'yı kucağına aldı, öptü, büyük odanın içinde dolaştırmaya başladı.

(...) Elleri çöreklerle dolu olduğu halde arkadan gelen fırıncı, “Neden ağlıyorsun?” diye sordu.

Kadın, “Neden ağladığımı anlayamıyor musun?” diye karşılık verdi.

Fırıncı, anladım gibilerden başını salladıktan sonra Brielach'ın elinden tutup yakınına çekti.

“Bundan sonra her şey değişecek,” dedi.

Kadın, “Belki de,” diye karşılık verdi Böll,2013:318-319).

Kızı onu seçmiştir, o eksik olan hislerin tamamlayıcısı olarak. Nella ağlamaktadır, çünkü ihtiyacı olduğu yuva belki tekrar fırıncıyla kurulabilecek, ancak kocasının eksikliği her zaman kanayan yarası olacaktır. Heinrich olayları özümsemektedir. Ancak o da annesinin fırıncıyla belki mutlu olabileceğini düşünür. Bu annesinin mutlu olabilme ihtimalinin mutluluğundan bahsederken Heinrich'in düşünceleri şöyledir:

“Çocuk, annesinin yüzünde yalnızca bir an gördüğü o ümit parıltısını düşünüyordu. Gerçi ışık bir an için yanmıştı, ama o bir ânın ne çok şey olduğunu da ancak kendisi bilebilirdi.” (Böll,2013:372).

Artık annesi bir amcayla mutlu olsun istiyordu. Amcalarla yaşamaya alışmıştı. Bu duruma Böll şöyle değinir: *Annesinin, babasının adı olan Heinrich adıyla vaftiz ettirdiği küçük çocuk, annelerin “amcasız” yaşayamayacakları bilinciyle büyüdü (Böll,2013:27).*

Babası geri gelmeyecekti biliyordu, hiç biri babasının yerini de alamayacaktı. Ama, belki annesi mutlu olabilir diye düşünmüştü. Bütün amcaları kendi evlerine taşınırken, onlar bu sefer amcaya taşınmışlardı. Farklıydı bu amcası, o da bunun farkındaydı. Eser bu ümitle beraber son bulur, o kadar sıkıntı içindeki bir ümit; yaşama perçinlenmelerini sağlıyor, her şeye rağmen yaşam devam ediyor ve onlar da yaşamayı; o dönemde zorluklarla mücadeleyi seçiyorlar bu anlamda.

Kadın içinde bu durum kolay olmamıştır tabii ki. Muhtaçtır ve bu kişilerin sunacakları imkanlara mecburdur. Fırıncıyla olan ilişkisi başladığında, bir gün fırıncı kapıyı çaldığında zihni karışır erkekler hakkında. Bu duruma Böll şöyle değinir eserde:

[...] merdivenlerden çıktı ve kapının tokmağını sarstı.

“Aç kapıyı!”

Ama kadın ona karşılık vermedi. O anda adını bilmediği diğer erkeği düşünmekteydi. Erich, Gert, Karl ve Leo silinip gitmişlerdi. Fırıncıya

gelince, kapının hemen öte yanında olmasına karşın, onun yüzünü bir türlü canlandıramıyordu kafasında (Böll,2013:357).

Keşke kocası ölmeseydi, ama ölmüştü. O bu erkeklerin kötülüğüne de iyiliğine de ve çekip gitmelerine de alışmıştı.

4.3.3. Mesleğini kötüye kullanan erkek

Bu durum, son yıllarda çok fazla olmaya başlamıştır. Mesleğini kötüye kullanan, insanlık dışı bir davranış sergilemiş olmaktadır. Hiçbir örf, adet ve dinde bu meşru değildir. Yani, önceki bölümlerde bahsedilen kahramanlıkların, milletlerin çabalarının, atalarının yaptıklarının, dini inanışlarının hiçe sayıldığı bir durumdur. Dolayısıyla, bu kavramlara ait örf ve adetlerin bu kişilerde yer almadığı görülmektedir. Böyle durumlar, keşke olmasaydı. Temenniler, olmayacak olmasıdır. Ancak, bu beyinler yaşamaya devam etmektedir. Bu beyinlerdeki o zehirli düşünceler başkalarına da zarar vermeden yok edilmelidir. Bunun için neler yapılabilir, caydırıcı cezalar uygulanabilir bilakis. Ancak, bu sefer sadece cezadan korktuğu için olmayacaktır bu durum ve düşünceler var olmaya devam edecektir zihinlerinde. İşte bu düşünceleri yok edebilmek, daha kesin bir çözüm olacaktır. Bilinçlendirme, eğitimle mümkün olabilecek şeyler bunlar tabi ki. Önce tespit gerekli. Bunun içinde aileler çocukların korktuğu kişiler olmaktan ziyade, onlara sırlarını çekinmeden söyleyebilecekleri samimiyeti taşıyabilecek güveni vermiş olmalı. Onları suçlayıcı dilden çekinmelidirler. Bu istismarların ortaya çıkması, çocuğun ebeveyninden çekinmesinden ötürü uzun yıllar alabilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada; Çalıkuşu ve Babasız Evler adlı eserlerin dönemi dikkate alınarak çağ eleştirisi yapılmıştır. Öncelikli olarak kültürün öneminden bahsedilmiştir. Kültürün, insanların öz kimliğini korumadaki önemi görülmüştür. Bu kimlik korunmasının gerçekleşebilmesi için, kültürel aktarımın olması gerektiğine değinilmiştir. Kültürel aktarımın olabilmesi için de olmazsa olmazın dil olduğu, bu yüzden dilin kültürle doğrudan doğruya ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bağlamda; bir toplumun geçmişiyle geleceği arasındaki köprünün, öz kültürünün ve dilinin korunabilmesiyle alakalı olduğu belirlenmiştir. Dilin korunmasının da; özellikle yabancı dil öğretiminde öğrencilerin özentiden kaçınmasıyla, kendi dilinde kelimeler kullanmasıyla mümkün olduğu ve bunun sağlanabilmesi için de, yabancı dil öğretmenlerinin bilinçli bir eğitim uygulaması gerektiği görülmüştür.

Çalışma da vatanperver kişilerden de bahsedilmiştir. Bu kişilerin özelliklerinin, dilini koruyan kişilerin özellikleriyle özdeşliği görülmüştür. Yani, vatanını sevmek ve kültürünü gelecek nesillere aktarmak için muhafaza edebilmek; savaşmak kadar, sahip olduğu dili korumakla da mümkündür. Önceden savaşla kazanılmış olan ülkelerin, dil yozlaşmasıyla kaybedilebileceği ya da ana dile sahip çıkılarak ve kültür aktarımı sağlanarak öz kültürün ve kimliğin zarar görmeden korunabileceği saptanmıştır. Atatürk'ün "Öğretmenler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır" sözü, söylendiği günkü kadar önemini korumaktadır. Bu yüzden, kültür aktarımının duru bir dille mümkün olduğu görülmüştür. Öğretmenler değişecektir, yaşanılan evler, ortamlar, isimler, nesiller.. hepsi değişecektir, ancak bu sözdeki öğretmenlere atfedilen görev her daim devam edecektir. Bu bağlamda; Kültür aktarımı ve korunması görevinin, öğretmenlerle birlikte sağlanabileceği ve çocuklara yabancı dil öğretiminde bu duruma özellikle dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Aynı zamanda, yaşanılan savaşlarda Türk ve Alman toplumlarının yaşadığı sıkıntılar vb. durumlar karşılaştırılmıştır. Bu sıkıntıların ve vatanlarına olan sevgilerinin iki toplumda da örtüştüğü görülmektedir. Savaş gibi olağanüstü durumlarda farklı milletler de olsa, insani duyguların evrenselliğiyle birlikte genellikle aynı tepkilerin verildiği gözlemlenmiştir. Mesela, annelik duygusunun

vermiş olduğu çocuğunu korumak hissi, her iki eserde de mevcuttur. Ancak, her toplumun kendi değeriyle birlikte, zamanla birbirinden tamamen farklı boyut alan iki toplum olduğu görölmektedir.

O dönemde yazılan eserlerin, bu kültürel aktarımdaki önemi görölmüştür. O dönemdeki yazar ve şairlerin özverisinin, kültürel aktarımının gerçekleşmesini kolaylaştırdığı belirlenmiştir.

Eserlerin tarihleri itibariyle, I. ve II. Dünya Savaşlarından bahsedilmiştir. I. Dünya savaşının çıkış sebeplerinden ve Osmanlı Devleti ile Almanya'nın müttefik olarak bir arada bulunmasından, iki devlet bazında yararları ve zararları irdelenerek bahsedilmiştir. I. Dünya Savaşından sonra, devletler arasındaki çıkar ilişkilerinin devam etmesi ve bu çıkar ilişkilerinin bir yerde ters düşmesiyle, II. Dünya Savaşı körüklenmiştir adeta. Türkiye Cumhuriyeti toparlanma döneminde olduğundan ve nüfusunun da yeni bir savaşı kaldıramayacağından savaştan uzak kalmasının günümüz Türkiye'si için doğru bir karar olduğu görölmüştür. Hitler izleri Dünya'nın hemen hemen her bölgesinde görölmüştür. Türkiye'de de İsmet İnönü'ye Hitler'in yarı tehditkar yazdığı mektuba, İsmet İnönü'nünde aynı sertlikte cevap vermesi Türk Milletinin gücünün savaşa girmeden de hissedildiğinin ve savaşa girmeyerek bu gücü zaman içinde katladığının göstergesi olmuştur. Savaşlar Döneminde her iki eserde de olumsuz ve zor şartlardan bahsedilmiştir. Bu bağlamda, insanların milletleri için fedakarlıkları görölmüştür. Bir toplumun toprağını savaşmadan bırakmaması, toprağını namusu olarak görmesi, her iki eserde de görölmüştür. Ancak, Hitler'in ırkçı politikasının; hem Almanya'nın gelişimini sekteye uğratmasına, hem de masum binlerce insanın katledilmesine yol açtığı görölmüştür. Almanya Devleti bu etkiyi günümüzde dahi atlatamamıştır. Eserlerdeki olaylar göz önünde bulundurulduğunda, Çalıkuşu adlı eserde, Feride Öğretmenin toplumunun kalkınabilmesi için, savaşta ve savaş sonrası dönemde kendini var gücüyle vatanına adadığı görölmektedir. Öğretmen olarak İzmir'de görev yaparken, I. Dünya Savaşının çıkmasıyla; öğretmen olduğu okul hastaneye dönüştürülür. Bunun üzerine, Feride Öğretmende hemşirelik görevine başlar. Feride öğretmenlik ve hemşirelik yapmıştır. Kadınlar içinde savaşan askerler de vardır. Tüm bunlar, kadının toplumdaki yerini bize göstermektedir. Babasız Evler adlı eserde ise, Nella sırf çocuklarının geleceği için, evinin koruyucusuz, kocasız, yani babasız kalmasıyla, gönlü olmasa da kocası dışındaki erkeklerin varlığına ve evine girmesine, kocasının yerini dolduramasalar

da, bu yeri almalarına tahammül etmiştir. Bu durumun oluşmasının temel sebebinin, savaş sonrası dönemdeki kıtlıktan ortaya çıktığı ve bu kıtlığın insanların hal, tutum, davranışlarında değişikliğe sebep olduğu saptanmıştır. Çalışmada, kadın rollerine değinilerek, kadının o dönemdeki şartlar altında statüsü değerlendirilmiştir. Bu bağlamda; kadının toplum için önemi, fedakarlığı ve çabası edebi eserlerle birlikte görülmüştür. Savaşlarda her iki toplumun da yaşadığı sıkıntılar, edebi türlerle birlikte açıkça belirtilerek irdelenmiş; ortak ve ayrışan paydalardan bahsedilmiştir. Yani, toplumda farkındalık duygusunun var olduğu görülmüştür. İnsanlar vatanlarını savunmuşlardır, şehit olanlar, aç kalanlar, göç edenler yada bir görev üstlenerek savaşın her zaman içinde olan insanlar vardır.

Çalışmada Alman ve Türk toplumlarının kültürlerarası benzerlik ve farklılıkları ele alınarak, savaş ve savaş sonrası dönemde karşılaşılan sorunlar karşısında verdikleri tepkilere yer verilmiştir. Savaş insanların hayatını aniden olumsuz yönde etkileyen bir durum olduğu için, onların seçme seçenekleri de yoktur. Ve böyle bir durumda birincil önceliklerinin karın tokluğu ve barınak olduğu görülmüştür. Yine, her iki toplumda da özellikle kadınların yaptığı fedakarlıklar saptanmıştır. Toplumların tarihlerine bakıldığında, yüzyılları kapsayan uzun bir serüven görülmektedir. Bu serüvenin devamı milletlerin kültürlerine sahip çıkmakla mümkün olduğu görülmüştür. Yani, geçmişte yaşanan savaş ve sıkıntılarla tekrar karşılaşılması için, öncelikli olarak ana dile sahip çıkılması gerektiği ve özentide kaçınıp, toplumların ana dillerine değer vererek, kültürlerini yozlaşmaktan korudukları ve koruyacakları görülmüştür. Bu durum her toplum için aynıdır.

Alman ve Türk toplumlarının bu iki eserle birlikte geçmişte yaşadıkları kültürel yakınlaşmalar da incelenmiştir. Bu bağlamda, I. Dünya savaşında her ne kadar müttefik olursa da, devamında farklı ilişkiler ve bağlar oluşturulmuştur. Bu da her iki devletin farklı kültürel bağlara sahip olduğunun göstergesi olmuştur. Ancak, günümüzde de, Almanya'da yaşayan Türkler itibariyle, kültürel bağlar devam etmektedir. Bu bağların geleceğe uzayabilmesi ve toplumların öz kültürlerine hakim olmaya devam etmeleri için, toplumların kendi çocuklarını özentiden uzak, öz kültürleriyle yetiştirmeleri gerektiği görülmüştür.

Sonuç olarak bu kültürel bağların geçmişte farklı günümüzde çok daha farklı olduğu görülmüştür. Çünkü, geçmişte insanların yaşantıları günümüze göre çok

farklıydı. Aynı zamanda, devletlerin politikaları da değişebilmektedir. Ancak, toplumlar kim olduklarını geçmişlerine bakarak öğrenirler. Geçmişteki kültürel olguların varlığını devam ettirmesi, bu kim olduğunu bilmeye ve tarihini benimseyip, sahip çıkmayla mümkün olduğu grlmştir. Bu bağlamda, geçmişle gelecek arasındaki kültürel bağın, zarar görmemesi gereken bir kristal gibi, özveriyle korunması gerektiği kanısına ulaşılmıştır. Halkların geçmişte göstermiş oldukları özveri ve vatanperverliklerinin sayesinde; kendi milletlerinin dünyada devam edeceğinin göstergesi olmuştur.

KAYNAKÇA

- Adivar, Halide Edip. (2009a), Ateşten Gömlek, İstanbul, Can Yayınları
- Adivar, Halide Edip. (2009b), Türk'ün Ateşle İmtihanı, İstanbul, Can Yayınları
- Akyüz, Sinan. (2013), Şahika Feraye savrulan hayatların hikayesi, İstanbul, Alfa Yayınları
- Aydoğan, Çağatay. (2015), Kahraman Kadınlar, Ankara, Üç Adam Yayınları
- Aytaç, Gürsel. (1983), Çağdaş Alman Edebiyatı Tarihi, Ankara, Gündoğan Yayınları
- Aytaç, Gürsel. (1990), Çağdaş Alman Edebiyatı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Aytaç, Gürsel. (2001), Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Belen, Fahri. (2014), Türk Kurtuluş Savaşı, İstanbul, Yeditepe Yayınları
- Başbay, H, Murat. (2009), Çanakkale'den Asker Mektupları Anılar ve Gözlemler, İstanbul, Turna Yayınları
- Bayrak, İsa. (2005), Öğretmenin Gücü, İstanbul, Hayat Yayınları
- Böll, Heinrich. (1981), Haus ohne Hüter, Frankfurt, Amazon Yayınları
- Böll, Heinrich. (2009), Haus Ohne Huter, Kiepenheuer-Witsch Yayınları
- Böll, Heinrich. (2013), Babasız Evler, (Çev.A.Cemal), İstanbul, Can Yayınları
- Butler, Christopher. (2010), Modernizm, (Çev.N.Örgü), Ankara, Dost Kitabevi Yayınları
- Demirel, Özcan. (2012)Yabancı Dil Öğretimi, Ankara, Pegem Yayınları
- Develi, Hayati. (2013), Dil Doktoru, İstanbul, Kesit Yayınları
- Duymaz, Recep. (2011), İdealist Öğretmen, İstanbul, Akademik Yayınları
- Enginün, İnci. (1998), Halide Edip Adivar Hayatı-Kişiliği-Eserleri, İstanbul, Toker Yayınları

- Erdal, Kelime. (2003). Halide Edib Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Falih Rıfki Atay'ın Kalemileyle Savaş ve Çocuklar. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (5), 109-124. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/sosbilder/issue/23116/246903> (30.05.2017)
- Frei, Norbert. (2013), Führer Devleti 1933-1945 Nasyonal Sosyalist Egemenlik, (Çev.A.Kanat), İzmir, Politikus Yayınları
- Fulbrook, Mary. (2014), Almanya'nın Kısa Tarihi, (Çev.S.Gürses), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Gedik, Hande Birkalan. (2013), Sınırlar, İmajlar ve Kültürler, Ankara, Dipnot Yayınları
- Goethe, J. Wolfgang. (2015), Alman Göçmenlerinin Sohbetleri (Çev.T.Tayanç), İstanbul, İş Bankası Yayınları
- Güntekin, Reşat Nuri. (2013), Çalığışu, İstanbul, İnkılap Yayınları
- İnalcık, Halil. (2013), Söyleşiler ve Konuşmalar, İstanbul, Profil Yayınları
- Gürkan, İhsan. (2017). Türkiye'de Askerlik Kurumu ve Askerler. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul University Faculty of Communication Journal,(1-2), Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iuifd/issue/22898/245143> (14.06.2017)
- Hampele, Anne. (1990) Auswirkungen der Rechtsangleichung für Frauen.
- Karateşer, Büşra. (2014). Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Döneminde İstanbul'un İaşesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,3(2), 97-114. Retrieved from <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/issue/10267/125934> (14.06.2017)
- Kaşıyugun, Ali. (2015),Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girişi, İstanbul, Yeditepe Yayınları
- Kırmızı, Bülent. (2017), Wolfgang Borchert'in kısa hikâyeleri üzerine bir inceleme. Mecmua,(2),1-10.Retrievedfrom <http://dergipark.gov.tr/mecmua/issue/27589/290631> (12.05.2017)
- Korkmaz, Ramazan. (2005), Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000, Ankara, Grafiker Yayınları
- Koşmak, Fesun. (2011), Alman yazar Heinrich BÖLL'ün kısa hikayelerinde II. dünya savaşı'nın izleri. Folklor/Edebiyat, (66), 23-28 Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/fe/issue/26030/274164> (13.05.2017)
- Kudat, Celal. (2004), Metinlerarası Alman Edebiyatı Deutsche Literatur, İstanbul, Aktuel Yayınları
- Kulin, Ayşe. (2008), Umut, İstanbul, Everest Yayınları
- Kuzu, Ali. (2014) ,Mahşerin Kanlı Çiçekleri Çanakkale, İstanbul, Parola Yayınları

- Meriç, Cemil. (2013), Kültürden İrfana, İstanbul, İnsan Yayınları
- McQuail, Denis-Windahl Sven. (2010), İletişim Modelleri, (Çev.K.Yumlu), İstanbul, İmge Yayınları
- Nebi, Malik Bin. (2014), Kültür Sorunu ve Bir Toplumun Doğuşu, Ankara, Ankara Okulu Yayınları
- Oktaylar, Hasan Can. (2014), Kpss Eğitim Bilimleri- Program Geliştirme- Sınıf Yönetimi-Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Ankara, Yargı Yayınları
- Onat, Sezgin. (2014), Uygarlığın Kurucusu Türk Milleti, Ankara, Akçağ Yayınları
- Ortaylı, İlber. (2008), Avrupa ve Biz Seçme Eserler I, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Ortaylı, İlber. (2014), İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet, İstanbul, Timaş Yayınları
- Ortaylı, İlber. (2015), Türklerin Tarihi, İstanbul, Timaş Yayınları
- Ögel, Bahaeddin. (1991), Türk Kültür Tarihine Giriş, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Örs Özdiil Selda ve KINAY Esra. (2015). 5. Sınıf Seçmeli Ders Tercihlerinin Sıralama Yargıları Kanunuyla Ölçeklenmesi. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi, <http://dergipark.gov.tr/epod/issue/27317/287596> (14.06.2017)
- Özakman, Turgut. (2008), Diriliş Çanakkale 1915, Ankara, Bilgi Yayınları
- Özakman, Turgut. (2010), Cumhuriyet Türk Mucizesi, Ankara, Bilgi Yayınları
- Özakman, Turgut. (2016), Şu Çılgın Türkler, Ankara, Bilgi Yayınları
- Özbalcı, Mustafa. (2000), Kültür Köprüsü, Ankara, Akçağ Yayınları
- Özçelebi, Betül. (1998), Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Özçelik, Mücahit . (2010), İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (29), 253-269. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/erusosbilder/issue/23763/253298> (14.06.2017)
- Öztuna, Yılmaz. (2010), Tarihçi Gözüyle Sohbetlerle Tarihin Lezzetine Varmak, İstanbul, Babıali Kültür Yayınları
- Öztürk, Kadriye. (1999), Das Frauenbild in den Werken der *deutschschreibenden türkischen Autorinnen*. Vol. 1112. TC Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (20.05.2017)

- Özmen, Murat. (2001), *Yaza Yaza Yaşamak*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Polatkan, Salih. (1972), *Doküman ve Fotoğraflarla 1. Ve 2. Dünya Savaşları Özeti*, İstanbul, Eko Yayınları
- Raff, Diether. (1985), *Deutsche Geschichte Vom Alten Reich zur Zweiten Republik*, München, Hueber Yayınları
- Sarıhan, Zeki. (2008), *Çocuk ve Vatan Beyceli Köyünde son 100 Yıllık Değişim*, Ankara, Artım Yayınları
- Sherratt, Yvonne. (2013), *Hitler'in Filozofları*, (Çev.Ö.Eldaş), Ankara, Say Yayınları
- Sayın, Şara. (1999), *Metinlerle Söyleşi*, İstanbul, Eren Yayınları
- Taydaş, Nihat. (2000), *Reşat Nuri Güntekin'in Oyun Yazarlığı*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Tepebaşı, Fatih. (2002), *68 kuşağı yazarlarından Uwe Timm ve Toplumsal Eleştiri*, Konya, Çizgi Yayınları
- Turan, Metin. (2015), *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı*, Ankara, Ürün Yayınları
- Valentin Gabriel, Müller Frank. (1971), *Deutsche Dichtung Literaturgeschichte*, München, Blütenburg Yayınları
- Wahrlich, Heide. (2002). *Interkulturelle Kommunikation Die wortlose Sprache im Kulturkontakt*. Online unter: <http://www.nibis.de/~iakm/Materialen/wahrlich.pdf> (18.04.2017)
- Yücel, Hasan Ali. (1997), *Hasan-Ali Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile ilgili Yazıları-Konuşmaları*, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları
- Yüksel, Süheyla. (2016). *Gerçekten kurmacaya Halide Edib'in romanlarında çocuk (heyulâ'dan zeyno'nun oğlu'na. türklük bilimi araştırmaları*, (40), 275-300. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/237038> (14.06.2017)
- Zengin, Dursun. (2011), *Alman Edebiyatı 19.Yüzyıldan Günümüze Kadar Edebi Devirler Önemli Yazarlar Eserleri ve Eserlerden Okuma Parçaları*, Ankara, Pelikan Yayınları
- <http://www.ensonhaber.com/eskisehirde-bayragi-open-cocuk-bulundu-2015-04-24.html> (05.06.2017)

ÖZGEÇMİŞ

Seyit YAYLA 20.04.1988 tarihinde Amasya’da doğdu. Tokat Turhal Cumhuriyet (Y.D.A.) Lisesi’ni bitirdikten sonra, 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nden 2014 yılında mezun oldu. 2015 yılında OMÜEBE YDE Yüksek Lisans programını kazandı. 2014-2015 öğretim yılında İstanbul’da İngilizce Öğretmenliği (ücretli), 2015-2016 öğretim yılında Tokat’ta Almanca Öğretmenliği (ücretli) yapmış olan Seyit YAYLA, iyi derecede Almanca ve İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanları, Türk Tarihi, Yabancı Dil Öğretimi.

İletişim Bilgileri:

E mail : seyityayyla@gmail.com